

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ

Επιβλέπων : **Σ.Περράκης**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*“Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης
του Συμβουλίου της Ευρώπης :
Ελεγκτικός μηχανισμός και εφαρμογές”*

Όλγα Κλιαμάκη
AM 120A M003

Αθήνα 15 Μαΐου 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	1-4
----------------	-----

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ, Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

1.Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του 1961.....	5
1.1 Η Δημιουργία και ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη.....	5-8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ

1. Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1998	8-9
2. Οι εκσυγχρονιστικές προσπάθειες στο πλαίσιο του Χάρτη κατά την δεκαετία του 1990.....	9-10
3. Η Επιτροπή Charte- Rel.....	10-11
4. Το Τροποποιητικό Πρωτόκολλο του 1991.....	11-12
5. Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1995 για τις συλλογικές καταγγελίες.....	12-16
6. Ο Αναθεωρημένος Κοινωνικός Χάρτης.....	16-18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Ο ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ

1.Γενικά	19
2.Το σύστημα υποβολής των εθνικών εκθέσεων.....	19-23
2.1 Η Κυβερνητική Επιτροπή.....	23-26
2.2.Η Επιτροπή Υπουργών.....	26-27

2.3 Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση.....	27-28
3.Το Σύστημα υποβολής των συλλογικών καταγγελιών.....	28-29
3.1Η διαδικασία εξέτασης του παραδεκτού της καταγγελίας...	29-30
3.2Η διαδικασία εξέτασης του βασίμου της καταγγελίας.....	30-34
4. Οι συλλογικές καταγγελίες εναντίον της Ελλάδος.....	34
4.1 Συλλογική καταγγελία 3/1999 της EUROFEDOP.....	34-35
4.2 Καταγγελία 7/200 της FIDH.....	35-38
4.3 Καταγγελία 8/2000 της Quaker Council of European Affairs	38-40
4.4 Καταγγελία Ευρωπαϊκού Κέντρου των Δικαιωμάτων των Ρομά 15/2003.....	40-43
4. 5 Καταγγελία Διεθνούς Οργάνωσης κατά των βασανιστηρίων 17/2003.....	43-45
4.6Καταγγελία 30/2005 του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου.....	45-46

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΩΝ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΩΝ ΜΕΡΩΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΚΑΙ ΔΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

1. Άμεσα αποτελέσματα του Χάρτη : η εξέλιξη του εθνικού δικαίου υπό την σκέπη των συμπερασμάτων της Επιτροπής ¹	47-48
2. Η περίπτωση της Ελλάδος και των άλλων ευρωπαϊκών χωρών ως προς τον τρόπο ενσωμάτωσης των διατάξεων του Χάρτη στην εσωτερική έννομη τάξη.....	48-50
3. Η διαδικασία συμμορφώσεως των συμβαλλομένων μερών με τις διατάξεις του Χάρτη.....	50-51
4. Παραδείγματα εναρμόνισης της εθνικής νομοθεσίας με τις διατάξεις του Χάρτη - Η περίπτωση της Ελλάδος.....	51
4.1 Προστασία των παιδιών και των νέων στην απασχόληση.....	51-52
4.2Ισότητα των δύο φύλων και έλλειψη διακρίσεων στον τομέα της απασχόλησης.....	52-54
4.3Τομέας απασχόλησης και καταπολέμησης ανεργίας.....	54-55

¹ Βλ.σχετ. για συμπεράσματα Επιτροπής για τα κράτη μέλη L.Samuel, Τα Θεμελιώδη Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομολογία της ΕΚΔ, 2^η έκδοση 2002, ΣτΕ καθώς και στο επίσημο του ΣτΕ www.coe.int

4.4 Άλλοι τομείς όπου σημειώθηκαν αλλαγές σύμφωνα με υποδείξεις Χάρτη.....	55-56
4.5 Περιπτώσεις μη συμμορφώσεως.....	56-57
4.6 Οι περιπτώσεις συμμόρφωσης με τον Χάρτη άλλων συμβαλλομένων χωρών	57
4.6.1 Γαλλία.....	57-58
4.6.2 Ιταλία.....	58-59
4.6.3 Ιρλανδία.....	59-60
4.6.4 Φινλανδία.....	60-61
4.6.5 Βέλγιο.....	61-62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Ο ΕΜΜΕΣΟΣ ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1. Γενικά	63
2. Η νομολογία της Επιτροπής.....	63-64
3. Η εξωτερική και αντικειμενική παρακολούθηση των κρατών μελών.....	64-67
4. Το αυξημένο ενδιαφέρον του ακαδημαϊκής κοινότητας για τον Χάρτη.....	67
 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	 68-69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	70-72
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του Συμβουλίου της Ευρώπης¹ αποτελεί, σήμερα, ένα από τα πιο σημαντικά και πλήρη διεθνή συμβατικά κείμενα που έχουν υπογραφεί στο πλαίσιο της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων .

Στο προοίμιο του Χάρτη, που υπεγράφη στο Τουρίνο το 1961 και ετέθη σε ισχύ το 1965², αναφέρεται ότι ένας από τους βασικότερους στόχους της συνάψεώς του είναι η « βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και η προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων όλων των κοινωνικών στρωμάτων που απαρτίζουν τον πληθυσμό των συμβαλλομένων μερών» ως και η «πραγματοποίηση στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής όλων των προοδευτικών βημάτων που έχουν ήδη γίνει στο πολιτικό επίπεδο από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων».

Παρά ταύτα και δοθέντος ότι ο Χάρτης υπεγράφη στο μέσον του Ψυχρού Πολέμου³, ήτοι σε μια εποχή που ήταν ήκιστα ευνοϊκή για την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων, το εν λόγω συμβατικό κείμενο αποτέλεσε προϊόν συμβιβασμού, γεγονός που δεν του επέτρεψε να επιτύχει με αντικειμενικό τρόπο τον πρωταρχικό του στόχο.

Πιο συγκεκριμένα, ο Χάρτης αποτελεί μια σύμβαση “a la carte” καθώς τα συμβαλλόμενα μέρη δεν είναι υποχρεωμένα να αποδεχθούν όλες τις προβλεπόμενες υπό αυτόν διατάξεις. Εξάλλου η επικύρωση του Χάρτη δεν είναι υποχρεωτική, σε αντίθεση με το ισχύον καθεστώς της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.⁴

Ακολουθώς, ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η απαρίθμηση των προστατευόμενων υπό του Χάρτη δικαιωμάτων είναι ευθύς εξαρχής προβληματικός. Αρχικά, στο πρώτο μέρος του συμβατικού κειμένου γίνεται μια γενική περιγραφή των δικαιωμάτων, ενώ στο δεύτερο

---

¹ Από εδώ και στο εξής θα αναφέρεται ως Χάρτης

² βλ. P.Laroque, *La charte sociale europeenne*, *Droit social* 1979/3, pp 100, J-F Akandji - Kombe et S.Declerc, *La Charte sociale europeenne*, Actes des Rencontres europeennes de Caen, mars 2000, Bruylant 2001.

³ Να υπογραμμίσουμε ότι ο Χάρτης υπεγράφη την χρονιά της κατασκευής του τείχους του Βερολίνου

⁴ Η επικύρωση της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (από εδώ και στο εξής θα αναφέρεται ως ΕΣΔΑ) αποτελεί εκ των ουκ άνευ προϋπόθεση για την ένταξη ενός κράτους στο ΣτΕ.

συγκεκριμενοποιείται κάθε δικαίωμα με περιγραφή του περιεχομένου του⁵.

Ωστόσο, η σημαντικότερη αδυναμία του Χάρτη που αποτέλεσε κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας και από τις πιο βασικές συνιστώσες της πλημμελούς εφαρμογής του, υπήρξε η έλλειψη ενός αποτελεσματικού μηχανισμού ελέγχου της συμπεριφοράς των κρατών.

Ο προβλεπόμενος από τον Χάρτη «κλασσικός»⁶ μηχανισμός ελέγχου περιοριζόταν στην εξέταση εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Κοινωνικών Δικαιωμάτων⁷ των εθνικών εκθέσεων των συμβαλλομένων μερών.

Πρόκειται πράγματι για ένα μηχανισμό που στερείται οιασδήποτε πρακτικής σημασίας και ευελιξίας⁸. Και τούτο συμβαίνει διότι αφενός μεν τα κράτη μέρη έχουν την διακριτική ευχέρεια να εφαρμόζουν τις αποφάσεις της Επιτροπής οι οποίες δεν είναι νομικά δεσμευτικές και αφετέρου τα μεγάλα διαστήματα που μεσολαβούν από την υποβολή των περιοδικών Εκθέσεων των κρατών έως την εξέτασή των τελευταίων από την Επιτροπή δεν διευκολύνουν την επίσπευση της εν λόγω ελεγκτικής διαδικασίας.⁹

Οι ανωτέρω διαπιστώσεις επεξηγούν με τον πλέον ξεκάθαρο τρόπο τους λόγους για τους οποίους ο Χάρτης, κατά την πρώτη περίοδο εφαρμογής του, δεν κατόρθωσε να επιβληθεί ως ένα νομικά δεσμευτικό κείμενο, με άμεση ισχύ στο στην εσωτερική έννομη τάξη των συμβαλλομένων μερών. Με την προσθήκη, ωστόσο, των σημαντικών πολιτικών ανακατατάξεων που έλαβαν χώρα την δεκαετία του 1990 οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις δεν άργησαν να κάνουν την εμφάνισή τους.

---

⁵ Επί παραδείγματι, το πρώτο άρθρο του πρώτου μέρους αναφέρει ότι: «Κάθε πρόσωπο θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να εξασφαλίζει τη διαβίωσή του με εργασία που θα αναλαμβάνει ελεύθερα» ενώ για το ίδιο άρθρο στο δεύτερο μέρος αναφέρεται ότι «για την εξασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος για εργασία τα συμβαλλόμενα μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συστήσουν ή να διατηρούν δωρεάν υπηρεσίες απασχόλησης για όλους τους εργαζόμενους και να εξασφαλίζουν ή να προωθούν κατάλληλο επαγγελματικό προσανατολισμό, κατάρτιση και αποκατάσταση». βλ. επίσης σχετ. Παράρτημα Ι

⁶ Βλ. J.G.Akandji-Kombe, L'application de la Charte sociale europeenne : la mise en oeuvre de la procedure de reclamations collectives, Droit social 2000/9-10, p.888 et S.Saudre, Droit international et europeen des droits de l'homme, PUF 2003 p135-138

⁷ Από εδώ και στο εξής Επιτροπή. Πρέπει να σημειωθεί εν προκειμένω ότι η Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων έλαβε εκ νέου το όνομα αυτό το 1998, ημερομηνία σημαντικών βελτιωτικών αλλαγών του Χάρτη.

⁸ βλ. ομιλία τότε Γεν.Γραμματέως κας Catherine Lalumiere, η οποία στο πλαίσιο μιας διαπεριφερειακής συνάντησης του ΣτΕ για τα δικαιώματα του ανθρώπου (Ιαν 1993) είπε χαρακτηριστικά ότι ο Χάρτης είναι μια "χάρτινη τίγρη".

⁹ Πολλώ δε μάλλον όταν κατά το τελικό στάδιο της διαδικασίας ελέγχου από την Επιτροπή Υπουργών, κατεξοχήν πολιτικό όργανο του ΣτΕ, εμφιλοχωρούσαν πολιτικές συμφερόντων και συμβιβασμών που έθεταν φρένο στην εν λόγω διαδικασία.

Ένα πρώτο βήμα έγινε με την υιοθέτηση του Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της 5^{ης} Μαΐου 1988¹⁰ που διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής *ratione materiae* του Χάρτη.

Ακολούθως, ένα δεύτερο Τροποποιητικό Πρωτόκολλο υπεγράφη στο Τορίνο το 1991, με απώτερο στόχο την βελτίωση του θεσμικού μηχανισμού ελέγχου του Χάρτη¹¹, με το οποίο διασαφηνίζεται έτι περαιτέρω ο ρόλος των οργάνων του Χάρτη

Μολονότι το Πρωτόκολλο του Τουρίνου συνείσφερε σημαντικά στην ενδυνάμωση του συστήματος ελέγχου του Χάρτη, η πιο εντυπωσιακή αλλαγή προς την κατεύθυνση αυτή πραγματοποιήθηκε με την υπογραφή του Προσθέτου Πρωτοκόλλου¹² που υπεγράφη στο Στρασβούργο το 1995 και με το οποίο ετέθη σε ισχύ ο μηχανισμός ελέγχου των συλλογικών καταγγελιών.

Αποκορύφωμα της παραπάνω μεταρρυθμιστικής διαδικασίας και επαναξιολόγησης του μηχανισμού λειτουργίας του Χάρτη υπήρξε, τέλος, η υιοθέτηση του Αναθεωρημένου Κοινωνικού Χάρτη το 1996¹³. Το εν λόγω κείμενο, που ετέθη σε ισχύ το 1999, απαντά τόσο στις εξελίξεις των εργασιακών δικαιωμάτων όσο και γενικότερα του κοινοτικού δικαίου.

Πλην των όσων προβλέπονται από το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1988, ο Αναθεωρημένος Κοινωνικός Χάρτης εισάγει μια δέσμη νέων δικαιωμάτων¹⁴ προσδίδοντας με τον τρόπο αυτό μια νέα δυναμική στην διαδικασία της αποτελεσματικής προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο του ΣτΕ.

Σήμερα και τα 46 κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης έχουν προχωρήσει στην υπογραφή του Χάρτη, 38 χώρες τον έχουν επικυρώσει ενώ 14 χώρες έχουν υπογράψει τον Αναθεωρημένο Χάρτη¹⁵.

Η Ελλάδα προέβη στην επικύρωση του Χάρτη στις 6/6/1984, με την επιφύλαξη των άρθρων 5 και 6 που αφορούν στο δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας και των συλλογικών διαπραγματεύσεων αντιστοίχως. Μολονότι τα ως άνω δικαιώματα προστατεύονται καταρχήν από το Σύνταγμα και διασφαλίζονται από αρκετές νομοθετικές ρυθμίσεις της ελληνικής έννομης τάξης, δεν θεωρήθηκε σκόπιμο η χώρα μας να

¹⁰ Το 1ο Πρωτόκολλο ετέθη σε ισχύ το 1992 ενώ η χώρα μας το επικύρωσε το 1998.

¹¹ Πρόκειται για το Πρωτόκολλο που αφορά τα Όργανα ελέγχου του Χάρτη και ορίζει ως μοναδική προϋπόθεση για την θέση του σε ισχύ την εκλογή των μελών της Επιτροπής από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του ΣτΕ.

¹² βλ. για μια πιο διεξοδική ανάλυση του μηχανισμού ελέγχου των συλλογικών καταγγελιών σε F.Sudre, "Le protocole additionnel a la Charte social europeenne prevoyant un systeme de reclamations collectives, RGDIIP 1996 pp 715, Brillat, A new protocol to the European social Charter providing for collective complaint, European Human Rights Review, 1996 p.52

¹³ Ι.Λυξουριώτης " Οι αναθεωρηθείσες διατάξεις του Χάρτη του 1961 σε Ν.Αλιμπράντης για μια διεύρυνση των κοινωνικών δικαιωμάτων, ένα μοντέλο : ο Ευρωπαϊκός κοινωνικός χάρτης του ΣτΕ, Αθήνα , εκδ.Παπαζήση, 2005 σελ. 79-103

¹⁴ Δικαίωμα στην αξιοπρεπή εργασία, προστασία εναντίον της φτώχειας και της κοινωνικής απόρριψης

¹⁵ Paolo Pucci de Benisichi, Les reformes de la Charte depuis 1989- la reforme du mecanisme de controle et des droits garantis, p.43-61, βλ. επίσης Παράρτημα II

δεσμευθεί από τις οικείες διατάξεις των άρθρων 5 και 6 του Χάρτη, εξαιτίας της μη υπάρξεως σε εθνικό επίπεδο μιας ενιαίας αντιμετώπισης των μέσων συνδικαλιστικής προστασίας στον εργασιακό χώρο¹⁶

Ακολούθως, η Ελλάδα χαιρέτισε τις βελτιωτικές αλλαγές που έγιναν τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο του Χάρτη, επικυρώνοντας διαδοχικά το Πρωτόκολλο του Τουρίνου του 1996, το Πρωτόκολλο του 1988 και τέλος Πρωτόκολλο του 1995 για τις συλλογικές καταγγελίες.

Η χώρα μας, ωστόσο, κατά την υπογραφή του εν λόγω Πρωτοκόλλου, προέβη σε μια δήλωση για τις εθνικές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, που υπάγονται στην δικαιοδοσία της, εξαιρώντας αυτές από το δικαίωμα υποβολής συλλογικών καταγγελιών.

Καθ'όλη τη διάρκεια των τελευταίων ετών, η Ελλάδα υπήρξε συνεπής στις υποχρεώσεις της έναντι της Επιτροπής, αντιμετωπίζοντας κάθε φορά με αρκετή περίσκεψη τις συστάσεις τόσο της τελευταίας όσο και της Επιτροπής Υπουργών.

Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στην εξέταση των κυριότερων εξελίξεων που συνέβησαν την τελευταία εικοσαετία στο πλαίσιο του Χάρτη. Έμφαση θα δοθεί στον μηχανισμό ελέγχου τόσο των περιοδικών εκθέσεων όσο και των συλλογικών καταγγελιών .

Τέλος, θα γίνει μια αποτίμηση του έργου που έχουν παράγει τα Όργανα του κράτη στην προώθηση των κοινωνικών δικαιωμάτων στο εσωτερικό των κρατών μελών και ιδιαίτερα της χώρας μας με απαρίθμηση συγκεκριμένων παραδειγμάτων

---

¹⁶ Η Ελλάδα απαγορεύει το lock out (Άρθρο 22.2 του νόμου 1264/1982) και εμφανίζεται αρκετές φορές περισσότερο προστατευτική των δικαιωμάτων των εργαζομένων έναντι εκείνων των εργοδοτών βλ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Σάκκουλας – Αθήνα 1981, σελ. 884-885.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

I. Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του 1961

Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης αποτελεί ένα από τα πιο παλαιά συμβατικά κείμενα στον τομέα της προστασίας των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων σε πανευρωπαϊκό επίπεδο.

Καλύπτει ένα ευρύ φάσμα δικαιωμάτων, που διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

- προστασία της απασχόλησης,
- κοινωνική προστασία για το σύνολο το πληθυσμού και
- ειδική προστασία εκτός του περιβάλλοντος της εργασίας.

Παρά το γεγονός ότι κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του ο Χάρτης δεν έτυχε της ίδιας προσοχής από τα κράτη μέλη, όπως η Ευρωπαϊκή Σύμβαση¹⁷, οι σημαντικές πολιτικοοικονομικές εξελίξεις της δεκαετίας του 1990¹⁸ του προσέδωσαν μια νέα δυναμική και οδήγησαν στην εκ βάθρου επανεξέτασή του. Ορισμένα κενά στα προστατευόμενα δικαιώματα του Χάρτη και κυρίως ατέλειες στον ελεγκτικό μηχανισμό θεραπεύτηκαν με την υιοθέτηση νέων συμβατικών κειμένων¹⁹ και την λήψη σημαντικών αποφάσεων από την Επιτροπή Υπουργών²⁰.

Έτσι, ο Κοινωνικός Χάρτης σταδιακά μετατράπηκε σε ένα συμβατικό κείμενο με διεθνή απήχηση και πρωτοφανή αντίκτυπο στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών.

1.1 Η Δημιουργία και ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη

Ο Χάρτης του 1961 υιοθετήθηκε μετά από οκτώ χρόνια συντακτικής προετοιμασίας και διαπραγματεύσεως²¹. Ήταν δε το

¹⁷ Ο όρος "sleeping beauty" που είχε αποδοθεί στον Χάρτη είναι χαρακτηριστικός, βλ. Klaus Fuchs στο Social Rights as Human Rights- A European Challenge, Institute for Human Rights, 1994

¹⁸ Η είσοδος αρκετών χωρών του τέως Ανατολικού μπλόκ (Ουγγαρία, Πολωνία, Βουλγαρία, Τσεχία, Σλοβακία, Εσθονία, Λιθουανία) στο ΣτΕ όπως και οι εξελίξεις στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής ενσωμάτωσης έδωσαν νέα πνοή στον Χάρτη

¹⁹ Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1988, Τροποποιητικό Πρωτόκολλο του 1991 για το σύστημα των εκθέσεων, Πρωτόκολλο του 1995 για τον μηχανισμό ελέγχου των συλλογικών καταγγελιών και Αναθεωρημένος Χάρτης του 1996 βλ. Regis Brillat " L'activite pre-conventionnelle et para-conventionnelle du CoE dan le domaine des droits sociaux" στο Jean-Francois Flauss, Droits sociaux et droit europeen, Bilan et prospective de la protection normative, ed. Bruylant, coll. "Droit et justice" 2002, p 127-141

²⁰ Αύξηση του αριθμού των μελών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων, αλλαγή της περιοδικότητας των εκθέσεων της περιόδου 1992-1996 κα.

²¹ Ο Κοινωνικός Χάρτης αποτελεί σύλληψη της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης (Opinion 5, Sep. 1953). Παρά τις αμφιβολίες που αρχικά διατύπωσε η Επιτροπή Υπουργών επικαλούμενη τυχόν αλληλοεπικαλύψεις του Χάρτη με την ΔΟΕ, τον Μάιο του 1954 εδόθη η εντολή (Special message of the CM transmitting to the CA the programme of Work of the CE, 6th Session of the Consultative Assembly Doc No 238, para 38) στην συντακτική επιτροπή του Χάρτη να προβεί στην ετοιμασία ενός

αποτελεσμα μιας τριμερούς συνδιάσκεψης που συνεκλήθη με την πρωτοβουλία της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας και την ενεργό συμμετοχή και συνεργασία των μελών της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, των κυβερνήσεων και των κοινωνικών συντελεστών και παραγόντων²².

Η υιοθέτηση του συμβατικού αυτού κειμένου σηματοδότησε πράγματι μια νέα εποχή για την αντίληψη των κοινωνικών δικαιωμάτων²³ τα οποία εφεξής αποκτούν εφάμιλλη θέση με εκείνη των προστατευόμενων αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως. Πολλά δε από τα δικαιώματα του Χάρτη (λ.χ το δικαίωμα στην υγεία, η απαγόρευση της αναγκαστικής εργασίας, το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι) απαντώνται εξίσου και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση γεγονός που αποδεικνύει τον αλληλένδετο και στενό δεσμό των δύο κειμένων και εν τέλει τον αδιαίρετο χαρακτήρα των δικαιωμάτων του ανθρώπου²⁴.

Ο Χάρτης αποτυπώνει την έμπρακτη επιθυμία των κρατών μελών να δεσμευθούν σε διεθνές επίπεδο και να αναγνωρίσουν τα βασικά οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα τα οποία αποδέχονται ως ένα ελάχιστο όριο προστασίας για τους πολίτες τους. Με άλλα λόγια τα κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να δημιουργήσουν κατά τρόπο συστηματικό τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη, την πρόσβαση στην εργασία, την άσκηση των συνδικαλιστικών ελευθεριών, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου, την προστασία της υγείας και την παροχή κοινωνικής ασφάλισης. Στο πλαίσιο αυτής της θεώρησης, κοινωνικό είναι κάθε δικαίωμα που συνεπάγεται κρατική παροχή ή εν πάση περιπτώσει θετική ενέργεια.²⁵

συμβατικού κειμένου προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων που θα συμπλήρωνε το ήδη ισχύον κείμενο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

²² Η Συνδιάσκεψη που είχε εντελώς συμβουλευτικό ρόλο πρότεινε μια σειρά από τροποποιήσεις στο κείμενο που παρουσίασε η συντακτική επιτροπή (Social Committee). Ύστερα από μια σύγκρουση απόψεων μεταξύ συντακτικής επιτροπής και κοινοβουλευτικής συνέλευσης για τα άρθρα κυρίως που θα αποτελούσαν τον σκληρό πυρήνα του Χάρτη, το κείμενο που τελικώς υιοθετήθηκε υπήρξε αποτέλεσμα συμβιβασμού, χωρίς να παραγνωρίζεται βεβαίως η ουσιαστική συνδρομή της συντακτικής επιτροπής, η άποψη της οποίας τελικώς επικράτησε κατά την υιοθέτηση του τελικού κειμένου. βλ. David Harris, *The European Social Charter*, Transnational Publ., Ardsley, N.Y

²³ Η ιεράρχηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είχε για μεγάλο χρονικό διάστημα αποτελέσει αντικείμενο τριβής μεταξύ εκείνων (κυρίως δυτικών κρατών) που υπεστήριζαν την πρωτοκαθεδρία των αστικών και πολιτικών δικαιωμάτων και εκείνων (κυρίως των σοσιαλιστών) που έδειχναν μια σαφή προτίμηση υπέρ των οικονομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Οι παραπάνω ωστόσο τοποθετήσεις απεδείχθησαν μάλλον ανεδαφικές, καθόσον τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι αλληλένδετα και αδιαίρετα και καμία κατηγορία δεν προηγείται της άλλης, βλ. σχετικά Ε.Ρούκουνα, Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Εστία 1995

²⁴ βλ. H. Imbert, *Droits des pauvres, pauvres droits, Reflexions sur les droits economiques, sociaux et cultureles* » ed speciale de la Revue de la Commission Internationale des Juristes, n.55, decembre 1995, S.Grevisse, *La Charte Sociale Europeenne*, collection rencontres europeennes, Bruylant Bruxelles, 2001.

²⁵ βλ. Γ. Κατρούγκαλος, *Τα κοινωνικά δικαιώματα* .εκδ. Σάκκουλα, 2006

Για πρώτη φορά, το κοινωνικό πρόσωπο της Ευρώπης λαμβάνει μια νέα δυναμική στον διεθνή περίγυρο, με την απαρίθμηση σειράς δικαιωμάτων των εργαζομένων έναντι των εργοδοτών αλλά και των υποχρεώσεων του κοινωνικού κράτους έναντι των εργαζομένων.

Το κείμενο του Χάρτη αποτελείται από πέντε μέρη εκ των οποίων τα δύο πρώτα είναι και τα πιο σημαντικά.

Το πρώτο μέρος του Χάρτη αποτελεί ένα είδος πολιτικής διακηρύξεως για την ανάπτυξη των κοινωνικών δικαιωμάτων, όπου απαριθμούνται με γενικό τρόπο τα προστατευόμενα δικαιώματα και οι αρχές που πρέπει να διασφαλίζουν τα συμβαλλόμενα μέρη για την κοινωνική και οικονομική ευημερία των πληθυσμών τους.²⁶

Το δεύτερο μέρος του Χάρτη αποτελεί ένα νομικά δεσμευτικό κείμενο για τα συμβαλλόμενα κράτη. Επικεντρώνεται στην επακριβή περιγραφή των δικαιωμάτων του πρώτου μέρους, αφιερώνοντας διαφορετικές παραγράφους²⁷ για το καθένα.

Το τρίτο μέρος περιλαμβάνει το πλαίσιο των δεσμεύσεων που αναλαμβάνουν τα συμβαλλόμενα μέρη έναντι των υποχρεώσεων που απορρέουν από τον Χάρτη.

Το τέταρτο μέρος καθορίζει το σύστημα ελέγχου της εφαρμογής των διατάξεων του Χάρτη και

Το πέμπτο θέτει μια σειρά εξαιρέσεων και περιορισμών εφαρμογής των αρχών και των δικαιωμάτων του Χάρτη.

Πρέπει, ωστόσο, να τονισθεί ότι ο Χάρτης αποτελεί ένα αρκετά εύελικτο σχήμα συμβατικής δέσμευσης των κρατών μερών, αφ'ης στιγμής τα κράτη μέρη έχουν κατά το στάδιο της επικύρωσης το δικαίωμα επιλογής των δεσμευτικών γι' αυτά άρθρων.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 20 του Τρίτου μέρους του Χάρτη, τα κράτη μέρη πρέπει να δηλώσουν ότι αποδέχονται 10 εκ των 19 συνολικά άρθρων του Χάρτη ή 40 από τις 72 αριθμημένες παραγράφους.

Παράλληλα υπάρχουν και τα λεγόμενα επτά βασικά άρθρα που ανήκουν στον σκληρό πυρήνα²⁸ του Χάρτη, εκ των οποίων 5

---

²⁶ Απαριθμούνται συνολικά 19 δικαιώματα που αφορούν το δικαίωμα στην απασχόληση και τις συνθήκες για την άσκηση του δικαιώματος (άρθρα 1-4 και 8) , το συνδικαλιστικό δικαίωμα και το δικαίωμα στην συλλογική διαπραγμάτευση (άρθρα 5 και 6), το δικαίωμα των παιδιών (άρθρα 7 και 17) , το δικαίωμα στην επαγγελματική κατάρτιση και προσανατολισμό (άρθρα 9,10 και 15) το δικαίωμα στην υγεία (άρθρο 11) , το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση και στην ιατρική περίθαλψη (άρθρα 12,13 και 14) , το δικαίωμα της οικογένειας για οικονομική, νομική και κοινωνική προστασία ((άρθρο 16 και 17) καθώς και το δικαίωμα για την άσκηση κερδοφόρας δραστηριότητας στο έδαφος άλλων συμβαλλομένων μερών(18 και 19), βλ επίσης Γαβριήλ Αμίτσης , Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης , Θεσμικό Πλαίσιο , εκδ. Παπαζήση, 1999

²⁷ Το μέρος II περιλαμβάνει 72 παραγράφους

²⁸ Άρθρο 1, το δικαίωμα για εργασία, άρθρο 5 το δικαίωμα για συνδικαλιστική οργάνωση, άρθρο 6 το δικαίωμα για συλλογική διαπραγμάτευση , άρθρο 12 το δικαίωμα για κοινωνική ασφάλιση, άρθρο 13 το δικαίωμα για κοινωνική και ιατρική περίθαλψη άρθρο 16 το δικαίωμα για κοινωνική, οικονομική

τουλάχιστον άρθρα πρέπει να γίνουν αποδεκτά από τα κράτη προκειμένου τα τελευταία να τεθούν υπό την νομική σκέπη του Χάρτη.

Βεβαίως, οι παραπάνω ρυθμίσεις δεν υπήρξαν άμοιρες κριτικής που δέχθηκε ο Χάρτης εν τη γενέσει του, καθόσον η δυνατότητα μιας χώρας να επιλέξει ένα ελάχιστο αριθμό δεσμεύσεων από συγκεκριμένες περιοχές, αποφεύγοντας να δεσμευθεί για ζητήματα κεφαλαιώδους σημασίας (όπως λχ. το δικαίωμα στην απασχόληση ή στις συλλογικές διαπραγματεύσεις), δημιουργεί μια κατά το εθνικό δοκούν και a la carte αντιμετώπιση των θεμάτων της κοινωνικής πολιτικής.

Στην πράξη, δώδεκα τουλάχιστον από τις συμβαλλόμενες χώρες έχουν υιοθετήσει και τα επτά άρθρα, ενώ δεκαεπτά τουλάχιστον τα έξι.

Η χώρα μας αρνήθηκε να αποδεχθεί τα άρθρα 5 και 6 για λόγους εθνικής πολιτικής και μη ενιαίας αντιμετώπισης των θεμάτων της συνδικαλιστικής ελευθερίας από την εσωτερική έννομη τάξη.²⁹

Τέλος, η αρχή της απαγόρευσης των διακρίσεων είναι μια βασική αρχή του Χάρτη που ευρίσκεται στο προοίμιο και προτρέπει τα κράτη να εξασφαλίσουν την «απόλαυση των κοινωνικών δικαιωμάτων χωρίς διάκριση που να βασίζεται στην φυλή, στο χρώμα, στο θρήσκευμα, στις πολιτικές πεποιθήσεις, στην εθνική καταγωγή ή στην κοινωνική προέλευση».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ

1. Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1998

Κατά τον εορτασμό των 25 χρόνων από την υπογραφή του Χάρτη, στην Γρανάδα το 1987, αναγνωρίστηκε ευρέως η ανάγκη εκσυγχρονισμού και περαιτέρω μεταρρυθμιστικών βημάτων.

Ακολούθως, ένα χρόνο αργότερα, τον Μάιο του 1988, υπεγράφη το Πρόσθετο Πρωτόκολλο με το οποίο προστέθηκαν τέσσερα νέα δικαιώματα στον Χάρτη³⁰.

Τα δικαιώματα αυτά αφορούσαν ι) το δικαίωμα ίσων ευκαιριών και μεταχείρισης στα θέματα της απασχόλησης ασχέτως φύλου, ιι) το δικαίωμα των εργαζομένων για πληροφόρηση και παροχή συμβουλών, ιιι) το δικαίωμα των εργαζομένων στον καθορισμό και τη βελτίωση των

και νομική προστασία της οικογένειας και άρθρο 19 το δικαίωμα των μεταναστών εργαζομένων και των οικογενειών τους για βοήθεια και προστασία

²⁹ op.cit σελ 4

³⁰ τρεις μόνο επικυρώσεις απαιτήθηκαν για την θέση του σε ισχύ, Nathalie Prouvez, "La charte sociale europeenne, un instrument pour la protection des droits de l'homme, au 21eme siecle, στο La revue de la Commission international, p 271-288

συνθηκών εργασίας και ιν)το δικαίωμα των ηλικιωμένων για κοινωνική προστασία.

Ωστόσο, το Πρόσθετο Πρωτόκολλο ήταν το αποτέλεσμα μιας πρωτοβουλίας που το ίδιο το Συμβούλιο της Ευρώπης είχε λάβει δέκα χρόνια νωρίτερα με την διακήρυξη της 27ης Απριλίου 1978, με την οποία τα κράτη μέλη εξέφραζαν την ανάγκη να επεκτείνουν την λίστα των δικαιωμάτων του ανθρώπου και δη των κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων ³¹ που προστατεύονταν ήδη από αντίστοιχα συμβατικά κείμενα όπως ήταν η Ευρωπαϊκή Σύμβαση και ο Χάρτης.

Οι προσπάθειες, παρ'όλα αυτά, για την ένταξη ορισμένων νέων κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων στο κείμενο της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως δεν τελεσφόρησαν ³². Μια δε γενικότερη έλλειψη ενθουσιασμού να συμπεριληφθούν τα ανωτέρω στην ήδη υπάρχουσα Σύμβαση του Χάρτη οδήγησε στην σύλληψη τελικώς του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου και των τεσσάρων προαναφερθέντων άρθρων.

Έτσι, τα βήματα για την ουσιαστική αναθεώρηση του Χάρτη έγιναν λίγο αργότερα, κατά την δεκαετία του 90, όπου σημειώθηκαν οι σημαντικότερες αλλαγές τόσο στο θεσμικό πλαίσιο όσο και στον ελεγκτικό μηχανισμό εφαρμογής των διατάξεων του Χάρτη.

2. Εκσυγχρονιστικές προσπάθειες στο πλαίσιο του Χάρτη κατά την δεκαετία του 1990

Τέσσερεις ήταν κυρίως οι λόγοι που οδήγησαν στις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες της δεκαετίας του 1990 και στην σύναψη δύο ακόμα Πρωτοκόλλων ως και του Αναθεωρημένου Κοινωνικού Χάρτη.

Πρώτον, η αργή και πολλές φορές αναποτελεσματική διαδικασία ελέγχου του Χάρτη.

Δεύτερον, οι ελλείψεις στην θεσμική οργάνωση του Χάρτη και στον μη ξεκάθαρο ρόλο των οργάνων

Τρίτον, η ανυπαρξία των κοινωνικών εταίρων στην διαμόρφωση των αποφάσεων για τα κοινωνικά δικαιώματα και

Τέταρτον, η μη επιβολή πολιτικών κυρώσεων εναντίον των συμβαλλομένων κρατών που παραβίαζαν τις διατάξεις του Χάρτη.

Υπό το φως των ανωτέρω και λαμβανομένης υπ'όψιν της ιδιαίτερης επιρροής του Χάρτη στην διαμόρφωση της εθνικής νομοθεσίας των κρατών μελών, ο υφιστάμενος ελεγκτικός μηχανισμός εκρίθη ανεπαρκής τόσο σε νομικό ³³ όσο και πολιτικό επίπεδο ³⁴

³¹ βλ. Explanatory report to the 1988 Protocol

³² βλ. David Harris , The European Social Charter , op.cit. p.10-12

³³ Η ασάφεια αρκετών διατάξεων άφηνε πολλές φορές περιθώρια για διαφορετικές ερμηνείες με σημαντικές μεταξύ τους αποκλίσεις

Η παραπάνω αρκετά δύσκολη κατάσταση επιδεινώθηκε έτι περαιτέρω από τον περιορισμένο αριθμό κυρωτικών πράξεων του Χάρτη λίγο πριν την συμπλήρωση εικοσαετίας από την υπογραφή του³⁵

Η ανασυγκρότηση του Χάρτη αποτέλεσε ένα απαραίτητο βήμα τόσο για την διαφύλαξη του κύρους ενός εκ των παλαιότερων συμβατικών ευρωπαϊκών κειμένων όσο και για την ανάδειξή του ως αντάξιου της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως.³⁶

Η πρώτη προσπάθεια αναβάθμισης του Χάρτη έλαβε χώρα κατά την Υπουργική Συνδιάσκεψη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου που πραγματοποιήθηκε, στην Ρώμη, στις 5 Μαΐου 1990, επ'ευκαιρία της 50ης επετείου από την Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κατά την διάρκεια της παραπάνω Συνόδου κατέστη σαφές ότι ήταν αναγκαίο να διατηρηθεί ο ενιαίος και αδιαίρετος χαρακτήρας των δικαιωμάτων του ανθρώπου³⁷, είτε ανήκουν στην σφαίρα των πολιτικών και οικονομικών είτε στην σφαίρα των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων.

3. Η Επιτροπή Charte - Rel

Κατά την Υπουργική Διάσκεψη της Ρώμης, το 1990, οι Υπουργοί των κρατών μελών του ΣτΕ υπογράμμισαν την ανάγκη να δοθεί μια " νέα ώθηση" στον Χάρτη. Τοιουτοτρόπως, κάλεσαν την Επιτροπή Υπουργών του Οργανισμού να "λάβει τα απαραίτητα μέτρα για την λεπτομερή καταγραφή του ρόλου και του τρόπου λειτουργίας του Κοινωνικού Χάρτη".

Η Επιτροπή Υπουργών αντέδρασε πάραυτα στην παραπάνω έκκληση με την δημιουργία μιας ad hoc Επιτροπής που θα κατέληγε στην καταγραφή ορισμένων "προτάσεων για την βελτίωση της αποτελεσματικότητας του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη και πιο συγκεκριμένα την λειτουργία του ελεγκτικού του μηχανισμού"³⁸

Η παραπάνω Επιτροπή ή αλλιώς Επιτροπή Charte - Rel, αποτελείται από εμπειρογνώμονες των κρατών μελών του ΣτΕ (έναν για κάθε μέλος) καθώς και από εκπροσώπους της Κοινοβουλευτικής

---

³⁴ Η έλλειψη πολιτικής βούλησης των συμβαλλομένων κρατών για την αποδοχή υπέρξεως κυρώσεων σε εκείνα τα κράτη που δεν συμμορφώνονται με τις διατάξεις του Χάρτη

³⁵ Το 1989, 23 κράτη μέλη του ΣτΕ είχαν επικυρώσει την ΕΣΔΑ ενώ μόλις 14 τον ΕΚΧ, βλ. Paolo Pucci de Benisichi " Les reformes de la Charte depuis 1989 - la reforme du mecanisme de controle et des droits garantis , στο La Charte sociale du XXI eme siecle, colloque organise par le Secretariat du Conseil de l'Europe 14 mai 1997, Strasbourg, editions du CoE, p.43-61

³⁶ op.cit. σελ. 6

³⁷ Εξάλλου η προτεραιά πρωτοβουλία του Γενικού Γραμματέα του ΣτΕ το 1989 να μεταφέρει την Γραμματεία του Χάρτη υπό την Διεύθυνση του Τμήματος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων , ήταν αποτέλεσμα της επικρατούσας αντίληψης για το αδιαίρετο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

³⁸ βλ. F.Vandamme, " La revision de la Charte Sociale europeenne, Revue Internationale du travail vol 133, N. 5-6 ,BIT ,Geneve, 1994, Decision of the Ministers Deputies, 449th Meeting , Dec 1990.

Συνέλευσης, της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας, των εργαζομένων και των συνδικαλιστικών οργανώσεων της Ευρώπης. Συνήλθε συνολικά τρεις φορές το 1991 και στο τέλος κατάφερε να παρουσιάσει ένα σχέδιο Τροποποιητικού Πρωτοκόλλου στον Χάρτη του 1961 με το οποίο ουσιαστικά ενδυναμώνεται το σύστημα ελέγχου.

Το ως άνω κείμενο άνοιξε για υπογραφή στο Τορίνο όπου εορτάστηκαν τα τριάντα χρόνια από την υπογραφή του Χάρτη. Παράλληλα η Επιτροπή συνέχισε το έργο της καταλήγοντας στην σύνταξη δύο ακόμα κειμένων: του Πρωτοκόλλου του 1995 για το σύστημα των συλλογικών καταγγελιών και του Αναθεωρημένου Χάρτη το 1996.

Πριν ωστόσο εξετασθούν τα παραπάνω συμβατικά κείμενα αξίζει να σημειωθεί ότι η όλως απροσδόκητη αυτή απόφαση της Επιτροπής Υπουργών να προβεί στην ανασυγκρότηση του Χάρτη ήταν αποτέλεσμα και κάποιων επίσης εξωγενών παραγόντων.

Πιο συγκεκριμένα, η εμφάνιση νέων ανεξάρτητων κρατών στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, ύστερα από την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού και τις σοβαρές πολιτικοοικονομικές ανακατατάξεις που επήλθαν στο διεθνές προσκήνιο, κατέστησε επιτακτική την ανάγκη αναθεώρησης του Χάρτη, προτού ενταχθούν σε αυτόν τα νέα κράτη μέλη και δεσμευθούν από τις διατάξεις του.

Ο έτερος εξωγενής παράγοντας αφορούσε στην υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ³⁹. Το ως άνω γεγονός ενέπνευσε ακόμα περισσότερο τα κράτη μέλη του ΣτΕ να προβάλουν την σημασία και την προς τα έξω απήχηση (visibility) του Κοινωνικού Χάρτη.

4. Το Τροποποιητικό Πρωτόκολλο του 1991

Με το ως άνω Πρωτόκολλο διασαφηνίζεται έτι περαιτέρω ο ρόλος των οργάνων του Χάρτη :

Η Επιτροπή , αποτελούμενη από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες , αποτελεί το μοναδικό όργανο ερμηνείας του Χάρτη και εκτίμησης της συμμόρφωσης των κρατών μερών με τις επιταγές του. Απεναντίας, τόσο η Επιτροπή Υπουργών όσο και η Κυβερνητική Επιτροπή, επιφορτισμένη με την προετοιμασία των αποφάσεων της Επιτροπής Υπουργών, αποτελούν τα πολιτικά όργανα που διασφαλίζουν την συνέχεια (*suinvi*) των αποφάσεων της Επιτροπής.

Επιπλέον, το Πρωτόκολλο του Τουρίνο εισήγαγε μια πιο ευέλικτη και σύντομη διαδικασία υποβολής των περιοδικών εκθέσεων των κρατών

---

³⁹ βλ σχετ. Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων , σταθμός στην θεσμική ωρίμανση της Ε.Ε , εκδ. Παπαζήση, όπου και το πλήρες κείμενο του Χάρτη με τις επεξηγήσεις που κατάρτισε το Προεδρείο της Συνέλευσης.

μερών. Συγκεκριμένα, κάθε δύο χρόνια τα κράτη υποχρεούνται να υποβάλλουν εκθέσεις που αφορούν στην εφαρμογή των διατάξεων του λεγόμενου σκληρού πυρήνα, ενώ κάθε τέσσερα χρόνια τα κράτη ενημερώνουν την Επιτροπή για τον τρόπο που εφαρμόζουν τις υπόλοιπες διατάξεις του Χάρτη. Καταργείται ο ρόλος της Κοινοβουλευτικής Συνελεύσεως, ως ελεγκτικού οργάνου του Χάρτη και η αποστολή της πλέον επικεντρώνεται στην πρόκληση συζητήσεων και στην παραγωγή πολιτικής.

Τέλος, αποσαφηνίζεται ο τρόπος υιοθέτησης των συστάσεων που εκδίδει η Επιτροπή Υπουργών με την αναγκαία απλή πλειοψηφία των συμβαλλομένων μερών και όχι εκείνη των 2/3 των μελών του ΣτΕ που ίσχυε παλαιότερα.

Μια από τις πρωτοτυπίες του εν λόγω Πρωτοκόλλου, ενδεικτική της πολιτικής βούλησης των κρατών να επιφέρουν σοβαρές πλέον αλλαγές στον Χάρτη, αποτελεί η απόφαση⁴⁰ να εφαρμοσθούν ορισμένες διατάξεις του πριν ακόμα τεθεί σε ισχύ. Σε πρώτη φάση το Πρωτόκολλο επικυρώθηκε από δεκατρία μέρη και υπογράφηκε από άλλα επτά.

5. Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1995 για τις συλλογικές καταγγελίες

Με την υιοθέτηση του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου του 1995 συμπληρώνεται ακόμα περισσότερο ο ελεγκτικός μηχανισμός του Χάρτη, ο οποίος βασιζόταν αποκλειστικά στην υποβολή των εθνικών εκθέσεων των κρατών μερών. Δίνεται δε η ευκαιρία ανιχνεύσεως αρκετών παραβιάσεων του Χάρτη εκ μέρους των συμβαλλομένων μερών που οι περιοδικές εκθέσεις της Επιτροπής δεν ήταν σε θέση να καταγράψουν ή για τις οποίες αρκούσαν σε μια γενικόλογη αναφορά.

Το τελικό κείμενο στο οποίο κατέληξε η Επιτροπή Charte - Rel, επιφορτισμένη με το συντακτικό έργο, υπήρξε αποτέλεσμα ενός συμβιβασμού.

Κεντρική επιδίωξη ήταν η θεσμοθέτηση του δικαιώματος προσφυγής ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ή ενός άλλου δικαστικού οργάνου.

Εν προκειμένω, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του ΣτΕ στην υπ'αριθμ.1168/1991 σύσταση της, είχε προτείνει την δημιουργία ενός οργάνου, ήτοι μιας ευρωπαϊκής επιτροπής που θα εξέταζε, εν είδει δικαστηρίου, τις συλλογικές καταγγελίες. Η ανωτέρω, ωστόσο, πρόταση

---

⁴⁰ Μετά από πρωτοβουλία του Ηνωμένου Βασιλείου, η Επιτροπή Υπουργών αποφάσισε την άμεση εφαρμογή του Τροποποιητικού Πρωτοκόλλου, στο βαθμό βεβαίως που επιτρέπει το περιεχόμενο του Χάρτη. Στην πράξη όμως σχεδόν όλες οι διατάξεις ετέθησαν σε ισχύ. (λ.χ το άρθρο 3 για την εκλογή των μελών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων απετέλεσε εξαίρεση), βλ. CM at the 476th Meeting of the Ministers Deputies on Dec. 1991

δεν κατέστη εφικτό να προχωρήσει, λόγω της έλλειψης πολιτικής βούλησης των συμβαλλομένων μερών για την δημιουργία ενός τέτοιου νέου οργάνου.

Τελικά, με το νέο αυτό Πρωτόκολλο η εξέταση των καταγγελιών παραμένει στην αρμοδιότητα των ήδη υπαρχόντων οργάνων του ΣτΕ επιφορτισμένων με την παρακολούθηση προόδου των συμβαλλομένων μερών και την σύνταξη των εθνικών εκθέσεων.

Ωστόσο, το Πρωτόκολλο θεωρείται ότι αποτελεί πρόοδο στην κατεύθυνση νομιμοποίησης της συλλογικής διεκδίκησης των κοινωνικών δικαιωμάτων⁴¹.

Το κύριο χαρακτηριστικό του Πρωτοκόλλου, που το διαφοροποιεί από τον μηχανισμό της ΕΣΔΑ, είναι ότι αναφέρεται στην θεσμοθέτηση των συλλογικών καταγγελιών⁴² και όχι του δικαιώματος της ατομικής προσφυγής⁴³. Αυτή η διαδικασία δίνει ένα πρόσθετο πλεονέκτημα στον καταγγέλλοντα φορέα ο οποίος, σε αντίθεση με ότι ισχύει ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, δεν χρειάζεται να εξαντλήσει προηγουμένως τα εσωτερικά ένδικα μέσα προκειμένου να προσφύγει στα όργανα του Χάρτη

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου, η καταγγελία πρέπει να αναφέρει σαφώς σε ποιο βαθμό το συμβαλλόμενο μέρος "δεν είναι σε θέση να διασφαλίσει με ικανοποιητικό τρόπο την εφαρμογή των διατάξεων του Χάρτη".

Ακολούθως, η καταγγελία, για να είναι αποδεκτή τόσο *ratione personae* όσο και *ratione materiae*, θα πρέπει αφενός μεν να υποβάλλεται από συγκεκριμένες κατηγορίες συλλογικών οργάνων των εργοδοτών και των εργαζομένων⁴⁴ αφετέρου δε να αφορά σε διατάξεις του Χάρτη που έχουν γίνει αποδεκτές από τα συμβαλλόμενα μέρη⁴⁵.

⁴¹ Klaus Lorcher, " Le point de vue des partenaires sociaux" La Charte sociale du XXI eme siecle, colloque organise par le Secretariat du CoE, Mai 1997, Strasbourg, ed, CoE, p.130-139.

⁴² Το σύστημα των συλλογικών καταγγελιών είναι αρκετά διαδεδομένο στο πλαίσιο της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας που ήταν και ο κύριος εμπνευστής του. Ωστόσο, σε αντίθεση με την ΔΟΕ όπου λειτουργεί περιορισμένα και αφορά μόνο το δικαίωμα της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι στο πλαίσιο του Χάρτη καλύπτει ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών δικαιωμάτων.

⁴³ Σύμφωνα εξάλλου με το ερμηνευτικό πρωτόκολλο, παρ.31

⁴⁴ Οι φορείς που δικαιούνται σύμφωνα με το άρθρο 1 και 2 να υποβάλλουν συλλογικές καταγγελίες είναι:

- οι διεθνείς οργανώσεις εργοδοτών και εργαζομένων (άρθρο 27.2 του Χάρτη),
- άλλες διεθνείς μη κυβερνητικές οργανώσεις που έχουν συμβουλευτικό χαρακτήρα στο ΣτΕ και περιλαμβάνονται σε κατάλογο που δημιουργήθηκε για τον σκοπό αυτό από την Κυβερνητική Επιτροπή
- οι εθνικές αντιπροσωπευτικές οργανώσεις των εργοδοτών και των εργαζομένων που υπάγονται στην δικαιοδοσία του Συμβαλλόμενου μέρους κατά του οποίου υποβάλλεται η καταγγελία.
- οι εθνικές αντιπροσωπευτικές μη κυβερνητικές οργανώσεις. Οι εν λόγω οργανώσεις ωστόσο δεν δικαιούνται να υποβάλλουν μια συλλογική καταγγελία εναντίον των κρατών που δεν έχουν αναγνωρίσει. Μέχρι στιγμής μόνο η Φινλανδία έχει προβεί σε τέτοια αναγνώριση

Η καταγγελία θα πρέπει να λάβει γραπτή μορφή, να είναι υπογεγραμμένη από τον επικεφαλής της καταγγέλλουσας Οργάνωσης και να απευθύνεται στον Γενικό Γραμματέα του ΣτΕ. Με την σειρά του ο ΓΓ του ΣτΕ ενημερώνει το ενδιαφερόμενο κράτος για την ύπαρξη της προσφυγής την οποία και διαβιβάζει στην Επιτροπή του Χάρτη.

Πρόκειται στην ουσία για ένα οιονεί δικαστικό μηχανισμό που λαμβάνει χώρα σε δύο στάδια :

Κατά το πρώτο στάδιο η Επιτροπή, αφού προβεί στην συλλογή πληροφοριών από τον φορέα που καταθέτει την καταγγελία , το ενδιαφερόμενο κράτος καθώς και άλλα συμβαλλόμενα μέρη, εξετάζει το παραδεκτό της προσφυγής.

Η καταγγελία θα πρέπει να περιλαμβάνει συγκεκριμένα στοιχεία για να θεωρηθεί παραδεκτή. Εκτός από το όνομα και τα διακριτικά στοιχεία της καταγγέλλουσας οργάνωσης ως και του συμβαλλόμενου μέρους εναντίον του οποίου στρέφεται η καταγγελία, πρέπει, επίσης, να γίνεται αναφορά στα άρθρα του Χάρτη για τα οποία διαπιστώνεται η μη συμμόρφωση του καταγγελλόμενου κράτους.

Επίσης, το γεγονός ότι το περιεχόμενο της καταγγελίας έχει ήδη αποτελέσει αντικείμενο εξέτασης εκ μέρους της Επιτροπής, στο πλαίσιο των περιοδικών εκθέσεων ή οιοδήποτε άλλου δικαιοδοτικού οργάνου (λχ ΕΣΔΑ, Σύμφωνο κοινωνικών δικαιωμάτων ΗΕ) δεν εμποδίζει την επανεξέτασή του και δεν επηρεάζει την απόφαση της Επιτροπής περί του παραδεκτού της καταγγελίας⁴⁵.

Για κάθε καταγγελία, η Επιτροπή αναθέτει σε έναν εισηγητή (rapporteur) την σύνταξη ενός σχεδίου αποφάσεως περί του παραδεκτού της καταγγελίας. Σε περίπτωση που η καταγγελία θεωρηθεί απαράδεκτη τότε η Επιτροπή υιοθετεί σχετική απόφαση περί του απαραδέκτου και διατάσσει το κλείσιμο της υποθέσεως. Η ως άνω απόφαση είναι οριστική και δεν τίθεται προς επανεξέταση από τη Επιτροπή Υπουργών.

Σε αντίθετη περίπτωση, η Επιτροπή ζητά από το Συμβαλλόμενο κράτος που υφίσταται την καταγγελία να υποβάλλει γραπτώς τις παρατηρήσεις του επί του βασίμου της αυτής. Ομοίως, ο Πρόεδρος της Επιτροπής ζητά από την Οργάνωση που υπέβαλε την καταγγελία να προσκομίσει κάθε απαραίτητο υποστηρικτικό της καταγγελίας στοιχείο και να απαντήσει στις παρατηρήσεις του συμβαλλόμενου κράτους.

---

⁴⁵ Λόγω της υπάρξεως του άρθρου 20 και της ευχέρειας των κρατών να δεσμεύονται από συγκεκριμένο αριθμό άρθρων ή παραγράφων

⁴⁶ David Harris, La procedure des reclamations collectives in la Charte sociale du XXI siecle p.100-129, βλ. επίσης απόφαση Επιτροπής επί καταγγελίας 1/1998 εναντίον Πορτογαλίας για παραβίαση του άρθρου 7 (δικαίωμα προστασίας των παιδιών και των ανηλίκων)

Επίσης, η Επιτροπή, εφόσον το κρίνει σκόπιμο ή ύστερα από προηγούμενο αίτημα των διαδίκων μερών στην καταγγελία, μπορεί να διατάξει την διενέργεια ακροαματικής διαδικασίας.⁴⁷

Ακολούθως, η Επιτροπή συντάσσει την απόφαση επί του παραδεκτού την οποία αποστέλλει στα συμβαλλόμενα μέρη, στην Επιτροπή Υπουργών του ΣτΕ και σε ένα μεταγενέστερο στάδιο στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση.

Σε περίπτωση που διαπιστωθεί παραβίαση ενός εκ των διατάξεων του Χάρτη, η Επιτροπή Υπουργών υιοθετεί Σύσταση⁴⁸ προς το συμβαλλόμενο μέρος που προέβη στην παραβίαση και του συστήνει τα ενδεικνυόμενα μέτρα που πρέπει να ληφθούν εκ μέρους του .

Στη ουσία η Επιτροπή Υπουργών , κατεξοχήν πολιτικό όργανο, μετατρέπεται σε κύριο όργανο ελέγχου ενός συμβατικού οργάνου όπως είναι η Επιτροπή του Χάρτη . Η διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής Υπουργών δεν χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα για την αντικειμενική και ανεξάρτητη κρίση της.

Σύμφωνα με το άρθρο 9&1, καίτι μόνο τα συμβαλλόμενα μέρη στον Χάρτη έχουν δικαίωμα ψήφου κατά την υιοθέτηση της συστάσεως, δεν τίθενται εκτός διαδικασίας τα συμβαλλόμενα μέρη που δεν δεσμεύονται από το Πρόσθετο Πρωτόκολλο⁴⁹.

Επιπλέον, η παραπάνω ρύθμιση ουσιαστικά τοποθετεί το κράτος εναντίον του οποίου στρέφεται η καταγγελία στην θέση τόσο του δικαστή όσο και του διαδίκου, γεγονός που αδυνατίζει την όλη διαδικασία και την καθιστά μη αντικειμενική.

Τέλος, το Πρωτόκολλο καθίσταται ακόμα πιο ελαστικό έναντι του καταγγελλόμενου κράτους, δίνοντας την δυνατότητα στην Επιτροπή Υπουργών, σε περίπτωση εμφάνισης νέων στοιχείων στην Έκθεση της Επιτροπής, να διατάξει την διενέργεια ψηφοφορίας και να αποφασίσει με την πλειοψηφία των 2/3 των παρόντων συμβαλλόμενων μερών, την αποστολή της υποθέσεως προς γνωμοδότηση εκ μέρους της Κυβερνητικής Επιτροπής⁵⁰.

⁴⁷ Η ακροαματική διαδικασία διασφαλίζεται από την πρόβλεψη του άρθρου 7&4 του Πρωτοκόλλου . Στην πράξη ωστόσο είναι περιορισμένης εφαρμογής εφόσον έχει γίνει σε δύο περιπτώσεις εκ των οποίων η μία αφορούσε την χώρα μας στην καταγγελία 15/2003 του Ευρωπαϊκού κέντρου των δικαιωμάτων των Αθιγγάνων εναντίον της Ελλάδος , Comite europeen des droits sociaux, procedure de reclamations collectives, decisions sur le bien-fonde, vol. 3(2004) , Strasbourg, p 143-146

⁴⁸ Στην πράξη η Επιτροπή αποφεύγει να κάνει χρήση των συστάσεων και συνήθως αρκείται στην υιοθέτηση αποφάσεων με τις οποίες συνήθως λαμβάνει γνώση των συμπερασμάτων της Επιτροπής αλλά και των επιχειρημάτων των διαδίκων μερών. Η μοναδική ίσως εξαίρεση στην μέχρι σήμερα αλληλοθεσία πλέον πρακτική της Επιτροπής αποτελεί η περίπτωση της καταγγελίας 6/1999 της S.N.P.T c.France όπου η Επιτροπή απηύθυνε σύσταση στο Γαλλικό κράτος περιέχουσα σειρά μέτρων που θα έπρεπε να ληφθούν για την συμμόρφωση με τον Χάρτη , Recommendation RecChS(2001)1.

⁴⁹ Πρόκειται για την αντιγραφή του άρθρου 32 της ΕΣΔΑ για τα κράτη που δεν έχουν αποδεχθεί το δικαίωμα της ατομικής προσφυγής.

⁵⁰ Η κυβερνητική Επιτροπή αποτελούμενη από τους εκπροσώπους των κυβερνήσεων των συμβαλλομένων κρατών ως και τους φορείς των συνδικαλιστικών οργανώσεων είναι ένα κατ'εξοχήν πολιτικό όργανο που δύναται να λάβει το μέρος του κράτους που υπέστη την καταγγελία.

Αξίζει, τέλος, να αναφερθεί ότι στο στάδιο της παρακολούθησης των αποφάσεων ή συστάσεων που εκδίδει η Επιτροπή Υπουργών δεν προβλέπεται καμία διαδικασία επιβολής περιοριστικών μέτρων στο κράτος που υφίσταται την καταγγελία.

Σύμφωνα με το άρθρο 10 του Πρωτοκόλλου, το παραβιάζον κράτος οφείλει να παρουσιάσει κατά τον προσεχή περιοδικό έλεγχο που θα ασκήσει η Επιτροπή (άρθρο21), μόνο τα συγκεκριμένα μέτρα που έχει λάβει.

Εν προκειμένω μάλιστα υπάρχει σχετική νομολογία της Επιτροπής στην υπόθεση CFE-CGC v.France⁵¹, κατά την οποία η Επιτροπή αρνήθηκε την καταβολή αποζημιώσεως στην προσφεύγουσα συνδικαλιστική οργάνωση, βασιζόμενη στην φύση της διαφοράς. Συγκεκριμένα η Επιτροπή έκρινε ότι εφόσον δεν πρόκειται για υποκειμενική προσφυγή όπου ο προσφεύγων πρέπει να αποδείξει ότι υπήρξε θύμα μιας παραβίασης αλλά για αντικειμενική προσφυγή όπου το προστατευόμενο δικαίωμα δεν αφορά έναν ή περισσότερους ιδιώτες που υπέστησαν ζημιά, αλλά το σύνολο των ατόμων μιας κοινωνίας που προστατεύονται από τη συγκεκριμένη που παραβιάστηκε, δεν τίθεται θέμα χρηματικής αποζημίωσης.⁵²

Ανεξαρτήτως πάντως των ανωτέρω, αξίζει να αναφερθεί ότι η νέα αυτή διαδικασία ελέγχου αποτελεί ένα αρκετά αποφασιστικό βήμα για την διασφάλιση της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων του Χάρτη, καθότι ανταποκρίνεται στην ανάγκη θέσεως σε ισχύ ενός μηχανισμού δικαστικής προστασίας των εν λόγω δικαιωμάτων σε πανευρωπαϊκό επίπεδο.

6 Αναθεωρημένος Κοινωνικός Χάρτης

Η διαδικασία αναθεώρησης του Χάρτη, που ξεκίνησε το 1991, οδήγησε στην ανάγκη μεταρρύθμισης των προστατευόμενων δικαιωμάτων. Η Επιτροπή Charte-Rel ανέλαβε το δύσκολο έργο της σύνταξης ενός κειμένου που θα έδινε νέα ώθηση στον Χάρτη και θα περιελάμβανε νέες και περισσότερο προσαρμοσμένες στα νέα κοινωνικά πρότυπα διατάξεις.

Έτσι τον Οκτώβριο του 1994, η εν λόγω συντακτική Επιτροπή κατέληξε σε ένα κείμενο που είχε ως βασικό περιεχόμενο την αναθεώρηση των διατάξεων του Χάρτη.

Ο αντικειμενικός σκοπός της Επιτροπής, στο στάδιο της επεξεργασίας ενός τέτοιου κειμένου, υπήρξε κυρίως η αναπροσαρμογή του Χάρτη στις νέες εξελίξεις των κοινωνικών δικαιωμάτων στον

⁵¹ Η προσφεύγουσα πλευρά ζητούσε το ποσό των 11,800 ευρώ για τα μέλη της επιχείρησης που υπέστησαν την μείωση του χρόνου εργασίας.

⁵² βλ. Revue trimestrielle des droits de l'homme , Jean Francois AKANDJI- KOMBE, 53/2003, p126

ευρωπαϊκό χώρο και η δημιουργία ενός σημείου αναφοράς για όλα τα εξελιγμένα ευρωπαϊκά κράτη στον χώρο της κοινωνικής πολιτικής.

Ο Χάρτης υιοθετήθηκε τον Μάιο του 1996, κατά την 96η Σύνοδο της Επιτροπής Μονίμων Αντιπροσώπων του ΣτΕ⁵³ και τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 1999.

Ο αριθμός των απαριθμούμενων δικαιωμάτων του Χάρτη φθάνει πλέον τα 31, με την προσθήκη 4 δικαιωμάτων, για τα οποία γίνεται ήδη λόγος στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1988 και 7 ακόμα νέων δικαιωμάτων. Ένας σημαντικός αριθμός των άρθρων του Χάρτη τροποποιήθηκαν, όπως αρκετές διατάξεις του άρθρου 2 που διασφαλίζουν τις συνθήκες εργασίας.

Επί παραδείγματι, το άρθρο 8 του Χάρτη του 1961 (δικαίωμα των εργαζομένων στην προστασία της μητρότητας) αναφερόμενο στην νυχτερινή εργασία και την εργασία στα ορυχεία, τροποποιήθηκε προκειμένου να ανταποκριθεί στην αρχή της ισότητας και στις σύγχρονες απαιτήσεις στον τομέα της απασχόλησης⁵⁴ Ο κύριος σκοπός του εν λόγω άρθρου αφορά την επέκταση της άδειας μητρότητας και την εν γένει προστασία των εγκύων γυναικών. Ο αναθεωρημένος Χάρτης προβλέπει καλλίτερες συνθήκες υγείας και ασφάλειας για όλους τους εργαζόμενους ανεξαρτήτως φύλου (άρθρο 3).

Επίσης τα άρθρα 7 (δικαίωμα των παιδιών και των νέων στην προστασία της εργασίας) και 20 (δικαίωμα στην ισότητα των ευκαιριών και στην μεταχείριση στον χώρο της εργασίας άνευ διακρίσεων λόγω φύλου) ενδυναμώθηκαν, αφ'ής στιγμής απετέλεσαν τμήματα του σκληρού πυρήνα.

Ο Αναθεωρημένος Χάρτης διασφαλίζει, επίσης, την προστασία των δικαιωμάτων των ανηλίκων. Ομοίως, εμπεριέχει σημαντική πρόνοια για τους ανθρώπους με ειδικές ανάγκες (άρθρο 15).

Επίσης, μια νέα διάταξη γενικού περιεχομένου απαγόρευσης των διακρίσεων ευρίσκεται στο άρθρο 5 του πέμπτου κεφαλαίου, σύμφωνα με την οποία η αρχή της μη διάκρισης εφαρμόζεται σε όλες τις διατάξεις του Αναθεωρημένου Χάρτη.

Τα συμβαλλόμενα στον Αναθεωρημένο Χάρτη μέρη οφείλουν να αποδεχθούν το λιγότερο 6 από τα 9 δικαιώματα, κατά την διαδικασία της επικύρωσης, χωρίς μάλιστα την διατύπωση επιφυλάξεων.

Ο συνολικός αριθμός των άρθρων και των αριθμημένων παραγράφων που γίνονται αποδεκτά, κατά την επικύρωση, δεν μπορεί να είναι λιγότερα από 16 άρθρα επί συνόλου 31 και 63 παράγραφοι επί συνόλου 98.

---

⁵³ op.cit N. Αλιμπράντης

⁵⁴ Η προστασία του άρθρου 2&7 του Αναθεωρημένου επεκτείνεται αυτόματα σε όλους τους εργαζόμενους που απασχολούνται σε νυχτερινή εργασία και όχι μόνο στις γυναίκες. βλ. Ι.Λυξουριώτης op.cit.. σελ. 79-103

Τα νέα δικαιώματα έχουν επηρεασθεί αρκετά από τις αντίστοιχες διατάξεις του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας ως και της Ευρωπαϊκής Ενώσεως. Ωστόσο προχωρούν έτι περαιτέρω, καλύπτοντας τομείς νέους που δεν αντιμετωπίζονται από τα ανωτέρω κείμενα.

Επί παραδείγματι, δικαιώματα όπως η προστασία κατά της ανέχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ως και το δικαίωμα στην κατοικία βρίσκονται στον νέο Χάρτη και ξεπερνούν το κοινωνικό κεκτημένο της Ε.Ε.⁵⁵

Μολονότι τα παραπάνω δικαιώματα δεν αποτελούν τμήμα του σκληρού πυρήνα, η ύπαρξή τους και μόνο και συμπερίληψή τους σε ένα νομικά δεσμευτικό κείμενο όπως ο Χάρτης αποτελεί σημαντικό ενθαρρυντικό μήνυμα για τις κοινωνικά ευάλωτες κατηγορίες εργαζομένων.

---

⁵⁵ βλ. R.Brillat, Perspectives internes : Propositions pour une nouvelle relance de la Charte sociale europeenne in F. Benoit - Rohmer, Le mecanisme de controle de l'application de la Charte sociale europeenne, Actes de la journee d'etude de Strasbourg du 10 Nov.2000, Numero special de l'Europe ,des Libertes, sept.2001, p.13-18, I. Imbert, Revue du droit public, 1-1989, Droit des pauvres , pauvres droits, reflexions sur les droits economiques, sociaux et culturels.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Ο ΕΛΕΓΚΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ

1.Γενικά

Η αναγνώριση των δικαιωμάτων έχει από νομικής σκοπιάς ιδιαίτερη σημασία όταν συνοδεύεται από ένα αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου .

Στο πλαίσιο του Χάρτη, ο παραπάνω έλεγχος συνίσταται στην υποβολή των (ι) εθνικών εκθέσεων κατά τακτά χρονικά διαστήματα καθώς και (ιι) των συλλογικών καταγγελιών εκ μέρους των κοινωνικών φορέων που εκπροσωπούν τους εργοδότες και εργαζόμενους.

Παρά τις διάφορες επισημάνσεις που έχουν γίνει κατά καιρούς για τον τρόπο λειτουργίας των δύο διαδικασιών, στην ουσία πρόκειται για δύο αλληλοσυμπληρώμενες διαδικασίες που ωστόσο δεν παύουν να διατηρούν κάποια αυτοτέλεια.⁵⁶

2 Το Σύστημα υποβολής των εθνικών εκθέσεων

Η Επιτροπή, σύμφωνα με τις διατάξεις του νέου άρθρου 24 του Πρωτοκόλλου του Τουρίνου, εκτιμά από νομικής σκοπιάς "εάν οι εθνικές νομοθετικές διατάξεις που εμπίπτουν στον τομέα της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων είναι σύμφωνες με τις διατάξεις και τις υποχρεώσεις του Χάρτη"

Σύμφωνα με το άρθρο 21 του Χάρτη, τα συμβαλλόμενα μέρη εμφανίζουν στον Γενικό Γραμματέα του ΣτΕ, σε τακτά χρονικά διαστήματα, εκθέσεις σχετικά με την εφαρμογή των διατάξεων του Χάρτη ο οποίος με την σειρά του τις διαβιβάζει στην Επιτροπή για την προετοιμασία ενός κειμένου συμπερασμάτων.

Τα κράτη κατά τα μονά έτη οφείλουν να παρουσιάζουν τις εκθέσεις που αφορούν την εφαρμογή των άρθρων του σκληρού πυρήνα⁵⁷ πριν την 30η Ιουνίου και για μια περίοδο 2 ετών. Τα ζυγά έτη τα κράτη εμφανίζουν τις εθνικές εκθέσεις για τα άρθρα εκτός σκληρού πυρήνα που αποτελούν και το μεγαλύτερο τμήμα των διατάξεων του Χάρτη για μια χρονική περίοδο 4 ετών.

Σύμφωνα, ωστόσο, με μια πρόσφατη απόφαση της Επιτροπής Υπουργών⁵⁸ το παραπάνω σύστημα υποβολής των περιοδικών εκθέσεων

⁵⁶ βλ. R.Brillat , Le systeme de controle de l'application dans le Charte Sociale Europeenne , collection rencontres europeennes (ed) Bruylant, Bruxelles, 2001 p.45-66

⁵⁷ Πρόκειται για τα άρθρα 1, 5, 6, 12, 13, 16, 19 ενώ για τον Αναθεωρημένο Χάρτη προστίθενται και τα άρθρα 7, 20.

⁵⁸ CM(2006)53 April 2006

των συμβαλλομένων κρατών διαφοροποιήθηκε προκειμένου να διευκολυνθεί έτι περαιτέρω η διαδικασία. Έτσι αποφασίσθηκε όπως η παρουσίαση των εκθέσεων από τα συμβαλλόμενα μέρη να γίνεται ετησίως επί τη βάσει τεσσάρων θεματικών ενοτήτων :

Η πρώτη θεματική ενότητα αφορά την απασχόληση, την εκπαίδευση και τις ίσες ευκαιρίες των άρθρων 1,9,10,15,18,20,24,25

Η δεύτερη αφορά την υγεία, την κοινωνική ασφάλιση και προστασία των άρθρων 3,11,12,13,14,23,30

Η τρίτη αφορά τα εργασιακά δικαιώματα των άρθρων 2,4,5,6,21,22,26,28,29 και

Η τέταρτη τα δικαιώματα των αλλοδαπών και των παιδιών των άρθρων 7,8,16,17,19,27,31.

Οι εκθέσεις των κρατών θα υποβάλλονται στις 31 Οκτωβρίου κάθε ημερολογιακού έτους προκειμένου να δίνεται η ευκαιρία στα κράτη να εμφανίζουν «επικαιροποιημένα» στοιχεία προόδου.

Το ως άνω σύστημα υποβολής αποφασίστηκε να αρχίσει να εφαρμόζεται από τον Οκτώβριο του 2007.

Οι Εκθέσεις υποβάλλονται στην Επιτροπή επί τη βάση ενός ειδικού ερωτηματολογίου⁵⁹ στο οποίο τα κράτη καλούνται να απαντήσουν. Συγκεκριμένα, οι εκθέσεις θα πρέπει να περιλαμβάνουν για κάθε διάταξη του Χάρτη που έχει γίνει αποδεκτή πλήρη ενημέρωση σχετικά με τα μέτρα που έχουν υιοθετηθεί αναφέροντας:

α) Νόμους ή κανονιστικές πράξεις, συλλογικές συμβάσεις ή άλλες διατάξεις

β) δικαστικές αποφάσεις και

γ) οποιαδήποτε τεκμηριωμένη πληροφορία που θα καταστήσει δυνατή την αξιολόγηση της εφαρμογής αυτών των διατάξεων.⁶⁰ Είναι δε δημοσιεύσιμες στην ιστοσελίδα του ΣτΕ.

Παράλληλα, τα κράτη υποχρεούνται να αποστείλουν ένα αντίγραφο της Εκθέσεως στους συνδικαλιστικούς φορείς των εργοδοτών και εργαζομένων των ευρωπαϊκών οργανώσεων (CES, UNICE, OIE) Η Γραμματεία δε αποστέλλει ένα άλλο αντίγραφο στις διεθνείς ΜΚΟ που έχουν συμβουλευτικό καθεστώς στο ΣτΕ.

Το Bureau της Επιτροπής αποτελείμένο από τον Πρόεδρο , Αντιπρόεδρο και Γενικό Εισηγητή που κατευθύνει τις εργασίες των υπολοίπων εισηγητών⁶¹, παρακολουθεί τον τρόπο σύνταξης των συμπερασμάτων, οργανώνει συναντήσεις και σε περίπτωση ανάγκης παραπέμπει στην νομολογία της Επιτροπής.

⁵⁹ βλ. συν. παράρτημα III

⁶⁰ βλ. Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης , Το θεσμικό πλαίσιο , Γ.Αμίτσης σελ. 324-403

⁶¹ Ένας εισηγητής είναι επιφορτισμένος με την εξέταση κάθε διατάξεως του Χάρτη, του Προσθέτου Πρωτοκόλλου και του Αναθεωρημένου Χάρτη.

Σύμφωνα με το άρθρο 26 του Χάρτη η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας συμμετέχει με συμβουλευτικό καθεστώς, στις συνόδους ολομελείας της Επιτροπής, στις συναντήσεις των ομάδων εργασίας και στις σχετικές διαβουλεύσεις⁶².

Από τις πρώτες κιόλας συνεδριάσεις της, η Επιτροπή διαπίστωσε αρκετές παραβιάσεις του Χάρτη και έκρινε ότι είχε την αποκλειστική αρμοδιότητα ελέγχου των παραπάνω παραβιάσεων. Ωστόσο η έλλειψη επακριβούς περιγραφής του ρόλου της Επιτροπής στο αρχικό κείμενο του Χάρτη, επέτρεψε στην Κυβερνητική Επιτροπή να οικειοποιηθεί τον ρόλο της ερμηνείας του Χάρτη και της δημιουργίας ενός νομικού αντίποδα στις εκτιμήσεις της Επιτροπής.

Η παραπάνω συμπεριφορά οδήγησε πολλές φορές στην δημιουργία σοβαρών συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων μεταξύ των δύο οργάνων⁶³.

Το άρθρο 4 του Τροποποιητικού Πρωτοκόλλου του Τουρίνο έρχεται να ρίξει φως στην ως άνω ανορθόδοξη κατάσταση, με την πρόβλεψη ότι η Επιτροπή είναι το μοναδικό αρμόδιο όργανο του Χάρτη για την νομική εκτίμηση της συμμόρφωσης των εθνικών νομοθετικών ρυθμίσεων με τις διατάξεις του Χάρτη.

Η παραπάνω διάταξη οδήγησε σταδιακά την ίδια την Κυβερνητική Επιτροπή να επικεντρωθεί στην εξέταση των αρνητικών συμπερασμάτων και των περιπτώσεων αναβολής των συζητήσεων ελλείψει πληροφόρησης εκ μέρους των κρατών, βελτιώνοντας παράλληλα τις μεθόδους εργασίας της.

Παράλληλα, με την ως άνω ρύθμιση η Επιτροπή αποκτά καθοριστικό ρόλο κατά τον νομικό έλεγχο των εκθέσεων των συμβαλλομένων μερών. Επί τη ευκαιρία των εθνικών εκθέσεων η Επιτροπή προβαίνει κάθε φορά σε καταγραφή, με τον πλέον σαφή και επεξηγηματικό τρόπο, των τελευταίων ρυθμίσεων που έχουν λάβει χώρα στην εσωτερική έννομη τάξη των συμβαλλομένων κρατών αναφορικά με την εφαρμογή των διατάξεων του Χάρτη.

Εντούτοις, αξίζει να αναφερθεί ότι η εκτίμηση της Επιτροπής δεν είναι πάντοτε νομική. Αρκετές φορές το όργανο αυτό προκειμένου να καταλήξει σε κάποιο αντικειμενικό συμπέρασμα για την σύννομη συμπεριφορά των κρατών με τις διατάξεις του Χάρτη, καλείται να αξιολογήσει την επικρατούσα κοινωνικοπολιτική κατάσταση, ζητώντας

---

⁶² βλ. Charte sociale europeenne, Recueil de textes, op.cit p.25

⁶³ Η κατάσταση αυτή διήρκεσε κατά την περίοδο 1967 έως 1991 κατά την οποία η Κυβερνητική επιτροπή αμφισβήτησε αρκετές φορές τον ρόλο της Επιτροπής. Η εν λόγω Επιτροπή αρκετές προσπάθησε να διεισδύσει στην σφαίρα επιρροής της Επιτροπής καταλήγοντας στην διατύπωση νομικών εκτιμήσεων για την ύπαρξη παραβιάσεων ή όχι πολλές δε φορές ενάντια στην γνώμη της Επιτροπής.

στοιχεία οικονομικών δεικτών και πληροφορίες που άπτονται της γενικότερης εικόνας της οικονομίας ενός κράτους⁶⁴.

Εξάλλου, ο κύριος σκοπός της Επιτροπής δεν είναι μόνο η διαπίστωση ή μη της συμμόρφωσης των συμβαλλομένων μερών με τις διατάξεις του Χάρτη. Ο ρόλος της συνίσταται, επίσης, στην διαπίστωση του εάν οι κυβερνήσεις εφαρμόζουν πολιτικές ή θέτουν σε εφαρμογή προγράμματα των οποίων τα αποτελέσματα είναι ορατά σε αρκετά κοινωνικά στρώματα ή σε αρκετούς επαγγελματικούς τομείς.

Επί παραδείγματι, στο πλαίσιο της παρακολούθησης της εφαρμογής του άρθρου 1 που διασφαλίζει το δικαίωμα στην απασχόληση, η Επιτροπή προσπαθεί να διαπιστώσει εάν στο εσωτερικό των κρατών λαμβάνονται μέτρα και υιοθετούνται πολιτικές ικανές να πατάξουν την ανεργία και να δημιουργήσουν περισσότερες θέσεις εργασίας.

Η Επιτροπή συνήθως στηρίζεται στις πληροφορίες που λαμβάνει από τα συμβαλλόμενα μέρη προκειμένου να στηρίξει τα συμπεράσματά της. Σε ορισμένες δε περιπτώσεις και εφόσον το κρίνει σκόπιμο, η Επιτροπή θέτει συμπληρωματικά ερωτήματα στις κυβερνήσεις προκειμένου να λάβει την απαιτούμενη πληροφόρηση και να αποφύγει, στο πλαίσιο του δυνατού, την αναβολή της συζητήσεως ελλείψει πληροφόρησης.

Το Πρωτόκολλο του Τουρίνου δίνει στην Επιτροπή το δικαίωμα να οργανώνει συναντήσεις⁶⁵ με τα συμβαλλόμενα μέρη, είτε κατόπιν αιτήματος των τελευταίων είτε αυτοβούλως. Τέτοιες συναντήσεις έχουν λάβει χώρα αρκετές φορές κατά τα τελευταία χρόνια και απεδείχθησαν ιδιαίτερα αποδοτικές για την ταχύτερη ενημέρωση της Επιτροπής ως προς την σταδιακή συμμόρφωση των κρατών με τις διατάξεις του Χάρτη⁶⁶. Μάλιστα η Επιτροπή για την εύρυθμη λειτουργία της παραπάνω διαδικασίας προέβη το 1999 στην θέσπιση ενός κανονισμού σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής των συναντήσεων.

Πιο συγκεκριμένα, εναπόκειται στην διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής να συγκαλέσει τέτοιου είδους συναντήσεις οι οποίες είναι δημόσιες με την συμμετοχή των εκπροσώπων των συνδικαλιστικών εταίρων.

Μια παραπλήσια μέθοδος ισχύει και στο πλαίσιο των συλλογικών καταγγελιών για τις οποίες θα γίνει μια πιο διεξοδική αναφορά κατωτέρω.

---

⁶⁴ R.Brillat " Perspectives internes : propositions pour une nouvelle relance de la Charte sociale europeenne, p.13-18

⁶⁵ βλ. άρθρο 24&3

⁶⁶ Ενδεικτικά αναφέρονται οι συναντήσεις της Επιτροπής με την Τουρκία το 1993, την Κύπρο το 1995 για το άρθρο 1&2, την Φινλανδία και την Πορτογαλία το 1997 και το 2000 με την Ολλανδία.

Κατά την εξέταση των εθνικών εκθέσεων, η Επιτροπή δημοσιεύει έναν ογκώδη τόμο με τίτλο "συμπεράσματα". Για κάθε συμβαλλόμενο κράτος καταλήγει σε ορισμένα συμπεράσματα ως προς την εφαρμογή των άρθρων του Χάρτη του Πρωτοκόλλου του 1988 ή του Αναθεωρημένου Χάρτη.⁶⁷ Τα συμπεράσματα θεωρούνται ότι έχουν θετική χροιά κάθε φορά που διαπιστώνεται η συμμόρφωση των κρατών ενώ αρνητική κάθε φορά που διαπιστώνεται μια παραβίαση του Χάρτη. Ενδέχεται επίσης η σύνταξη των συμπερασμάτων να αναβληθεί ελλείψει επαρκούς ενημέρωσης των συμβαλλομένων κρατών.

Μολονότι στην Επιτροπή⁶⁸ ανήκει η πρωτοκαθεδρία της διαπίστωσης των παραβιάσεων του Χάρτη, το σύστημα ελέγχου του Χάρτη προβλέπει την συμμετοχή τριών ακόμα θεσμικών οργάνων κατά την παραπάνω διαδικασία : ι) της Κυβερνητικής Επιτροπής, ιι) της Επιτροπής Υπουργών και ιιι) της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης.

Τα ανωτέρω όργανα του Χάρτη είναι όργανα με πολιτικό κυρίως χαρακτήρα που έχουν, ωστόσο, διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο κατά την διαδικασία ελέγχου της συμπεριφοράς των συμβαλλομένων κρατών.

2.1 Η Κυβερνητική Επιτροπή

Καταρχήν, όσον αφορά την Κυβερνητική Επιτροπή, το Πρωτόκολλο του Τουρίνο είναι ξεκάθαρο ως προς τις αρμοδιότητες της τελευταίας, ήτοι την προετοιμασία των αποφάσεων της Επιτροπής Υπουργών.⁶⁹

Η Κυβερνητική Επιτροπή αποτελείται από ένα εκπρόσωπο κάθε συμβαλλόμενου μέρους καθώς και από φορείς των διεθνών οργανώσεων των εργαζομένων και εργοδοτών που κατά την διάρκεια των εργασιών έχουν καθεστώς παρατηρητή.

Στην αρχή του 12ου κύκλου ελέγχου η Επιτροπή προχώρησε σε μια γενική συζήτηση επί των μεθόδων εργασίας της, ικανοποιώντας έτσι το αίτημα που αναφέρεται στην τελική απόφαση της Υπουργικής Διάσκεψης του Τουρίνο και στην απόφαση των Υπουργών της 11ης Δεκεμβρίου 1991, σύμφωνα με το οποίο τα ελεγκτικά όργανα θα πρέπει

---

⁶⁷ Η Επιτροπή υιοθετεί 74 συμπεράσματα για 72 διατάξεις του Χάρτη. Εξαιρούνται από τα συμπεράσματα της Επιτροπής τα άρθρα 1&1 και 2 και 8&2 και 4.

⁶⁸ Πρόκειται για την επιτροπή εμπειρογνομόνων του άρθρου 25 του Χάρτη η οποία αποτελείται από 15 ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες των κρατών μελών που εκλέγονται από την Επιτροπή Υπουργών. Η ρύθμιση αυτή είναι αρκετά πρόσφατη και αποτέλεσμα μιας απόφασης της EMA κατά την 751η σύνοδό της τον Μάιο 2001 προκειμένου να δημιουργηθεί μια Τρίτη ομάδα εργασίας και να διευκολυνθεί η Επιτροπή στο δύσκολο έργο της. Μολονότι, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο του Τουρίνου τα μέλη της Επιτροπής εκλέγονται από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση η ως άνω ρύθμιση δεν έχει ακόμα τεθεί σε εφαρμογή. Στην Επιτροπή έχει επανεκλεγεί για την Ελλάδα από το 2003 ο καθηγητής Ν.Αλιμπράντης, ο οποίος είχε διατελέσει και Αντιπρόεδρος .

⁶⁹ άρθρο 4&3

να εφαρμόζουν στο μέτρο του δυνατού, το Τροποποιητικό πρωτόκολλο πριν τη θέση του σε ισχύ⁷⁰

Κατά συνέπεια αποφάσισε να τροποποιήσει τις μεθόδους εργασίας της απέχοντας να προβαίνει σε νομική ερμηνεία των διατάξεων του Χάρτη και περιορίστηκε στο να ασκεί τις αρμοδιότητές της σύμφωνα με τις διατάξεις του Τροποποιητικού Πρωτοκόλλου του Τουρίνο.

Ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο 4 :

« Η Κυβερνητική Επιτροπή προετοιμάζει τις αποφάσεις της Επιτροπής Υπουργών. Υπό το πρίσμα των εκθέσεων της Επιτροπής και των Συμβαλλομένων μερών, θα επιλέγει, κατά τρόπο αιτιολογημένο, με βάση εκτιμήσεις κοινωνικής, οικονομικής και άλλης πολιτικής φύσεως, τις καταστάσεις εκείνες, που θα έπρεπε κατά την γνώμη της να αποτελέσουν αντικείμενο συστάσεων προς κάθε ενδιαφερόμενο Συμβαλλόμενο μέρος σύμφωνα με το άρθρο 28 του Χάρτη. Θα υποβάλλει δε έκθεση προς την Επιτροπή Υπουργών η οποία θα δημοσιοποιείται".

Το περιεχόμενο των εκθέσεων της Κυβερνητικής Επιτροπής συνίσταται σε γενικού περιεχομένου επισημάνσεις για τα μέτρα που λαμβάνουν τα συμβαλλόμενα μέρη προς συμμόρφωση με τις επιταγές Χάρτη. Η Κυβερνητική Επιτροπή λειτουργεί ως ένα όργανο ελέγχου των εθνικών εκθέσεων καθώς και των συμπερασμάτων της Επιτροπής του Χάρτη και ετοιμάζει ένα εισαγωγικό σημείωμα όπου αναφέρει τις εξελίξεις που έχουν γίνει στο εσωτερικό των κρατών από τον ένα κύκλο ελέγχου στον επόμενο και κατά περίπτωση εισηγείται τα βήματα που θα ακολουθηθούν.

Από τον 12ο κύκλο ελέγχου και μετά, η Κυβερνητική Επιτροπή προχώρησε σε νέες συζητήσεις επί των μεθόδων που θα επέφεραν βελτίωση της αποτελεσματικότητας των εργασιών της.

Μια από τις βελτιωτικές επεμβάσεις του εν λόγω οργάνου ήταν η υιοθέτηση του συστήματος των προειδοποιήσεων (warnings) που στην ουσία αποτελεί μια ενδιάμεση κατάσταση πριν την υιοθέτηση συστάσεως ή αποφάσεως έναντι ενός συμβαλλόμενου μέρους που δεν συμμορφώνεται με τις διατάξεις του Χάρτη.

Σύμφωνα με την Κυβερνητική Επιτροπή, αφ'ης στιγμής υιοθετείται μια προειδοποίηση σε συνέχεια ενός αρνητικού συμπεράσματος ή μιας επαναλαμβανόμενης αναβολής της συζήτησης τότε αυτό αποτελεί για το κράτος σοβαρή ένδειξη ότι πρέπει να λάβει μέτρα για την συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον Χάρτη.

Η μέθοδος των προειδοποιήσεων αποτέλεσε αντικείμενο ευρείας κριτικής των κρατών μελών και δη εντός του πλαισίου εργασιών της Κυβερνητικής Επιτροπής.⁷¹

---

⁷⁰ βλ. όπ.σελ.12

Είναι γεγονός ότι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά των προειδοποιήσεων αποτελεί η δημοσιότητα που λαμβάνουν καθώς περιλαμβάνονται στην Έκθεση που απευθύνει η Κυβερνητική Επιτροπή προς την Επιτροπή Υπουργών. Μια παράλληλη διαδικασία βρίσκεται σε ισχύ στο πλαίσιο της παρακολούθησης εφαρμογής των Αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου από την Επιτροπή Υπουργών του ΣτΕ.⁷²

Σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις όπου το συμβαλλόμενο μέρος αρνείται επιμόνως να λάβει τα απαραίτητα μέτρα για να συμμορφωθεί με τις διατάξεις του Χάρτη, μπορεί να προταθεί εκ μέρους της Κυβερνητικής Επιτροπής η υιοθέτηση συστάσεως εκ μέρους της Επιτροπής Υπουργών.

Η πρόταση της Επιτροπής λαμβάνεται με την απαιτούμενη πλειοψηφία των 2/3 των εκφρασθέντων ψήφων και την απλή πλειοψηφία των Συμβαλλομένων μερών.⁷³

Μέχρι σήμερα η Επιτροπή Υπουργών έχει υιοθετήσει 27 συστάσεις που έχουν απευθυνθεί σε 14 κράτη⁷⁴. Σε αρκετές περιπτώσεις οι συστάσεις οδήγησαν σε θετικά αποτελέσματα ως προς την ανταπόκριση των συμβαλλομένων μερών. Υπήρξαν ωστόσο και άλλες περιπτώσεις όπου η Κυβερνητική Επιτροπή βρέθηκε στην ιδιαίτερα δύσκολη θέση να πρέπει να διαπιστώσει την ίδια παραβίαση του Χάρτη από ένα συμβαλλόμενο μέρος το οποίο αρνείται επιμόνως να συμμορφωθεί με τις συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών⁷⁵.

Η προστιθέμενη αξία, ωστόσο, των συστάσεων είναι σημαντική καθόσον κανένα κράτος δεν επιθυμεί τον στιγματισμό του εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας με αποτέλεσμα η πλειοψηφία των κρατών να συμμορφώνονται με τις συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών.

Αξίζει δε να αναφερθεί ότι ακόμα και τα κράτη που δεν είναι άμεσα εμπλεκόμενα σε μια συζήτηση που γίνεται στο πλαίσιο των εργασιών της Κυβερνητικής επιτροπής επωφελούνται των συζητήσεων και αντλούν χρήσιμες πληροφορίες για την επικρατούσα κατάσταση στο εσωτερικό άλλων συμβαλλομένων μερών⁷⁶

Παράλληλα, η παρακολούθηση των συστάσεων (*suivi*) διασφαλίζεται εκ μέρους της Επιτροπής του Χάρτη κατά την διάρκεια

---

⁷¹ Κατά το πρώτο μέρος του δεκάτου τρίτου ελέγχου όταν συζητείτο η μέθοδος των προειδοποιήσεων η Ισλανδία ήγειρε ενστάσεις καθόσον ο όρος αυτός δεν βρίσκει νομικό έρεισμα ούτε στον Χάρτη ούτε στο Τροποποιητικό Πρωτόκολλο.

⁷² Πρόκειται για τις ενδιάμεσες αποφάσεις (*Interim Resolutions*) που υιοθετεί η Επιτροπή προκειμένου να προτρέψει το κράτος που αρνείται επιμόνως να εκτελέσει την απόφαση του ΕΔΔΑ να λάβει τα απαραίτητα μέτρα βλ. τρεις *Interim Resolution* EMA σε υπόθεση Λοιζίδου.

⁷³ βλ. αποτελέσματα τρίτου μέρους XIII κύκλου ελέγχου (1993-94)

⁷⁴ Βλ www.coe.int

⁷⁵ λ.χ παράδειγμα Γαλλίας , Η Επιτροπή Υπουργών υιοθέτησε το 1994 την σύσταση R ChS (94)2 για την κατάργηση των διατάξεων του εμπορικού ναυτικού κώδικα που ήταν αντίθετες με άρθρο 1&2 του Χάρτη.

⁷⁶ βλ. F.Vandamme, *La revision de la Charte sociale europeenne*, *Revue International de Travail*, vol 133, n.5-6, BIT Geneve, 1994

των περιοδικών κύκλων ελέγχου συμμόρφωσης των κρατών με τις διατάξεις του Χάρτη.

Υπό το φως των ανωτέρω, είναι φανερό ότι ο ρόλος της Κυβερνητικής Επιτροπής στον μηχανισμό ελέγχου του Χάρτη είναι ιδιαίτερα σημαντικός, καθότι είναι ενδεικτικός της επιρροής που δύναται να έχει στις αποφάσεις των συμβαλλομένων μερών αναφορικά με την υιοθέτηση των απαιτούμενων μέτρων για την συμμόρφωση με τις επιταγές του Χάρτη.

2.2. Η Επιτροπή Υπουργών

Η Επιτροπή Υπουργών αποτελεί το τελευταίο όργανο που εμπλέκεται στην αρκετά περίπλοκη διαδικασία του ελεγκτικού μηχανισμού του Χάρτη. Σύμφωνα με το άρθρο 29 του Χάρτη του 1961 οι Υπουργοί μπορούν να απευθύνουν συστάσεις στα συμβαλλόμενα μέρη σε περίπτωση παραβίασεως των διατάξεων του Χάρτη.⁷⁷

Από το 1970 έως το 1992 η Επιτροπή Υπουργών δεν προέβη στην υιοθέτηση καμίας συστάσεως. Αυτό κυρίως οφείλετο στην τότε ισχύουσα διαδικασία ψηφοφορίας στην Επιτροπή Υπουργών, σύμφωνα με την οποία για να υιοθετηθεί μια σύσταση απαιτείτο η πλειοψηφία των 2/3 των μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Επιπλέον μια άλλη αιτία της παραπάνω ολιγορίας της Επιτροπής Υπουργών υπήρξε και η διχογνωμία που χαρακτήριζε την εποχή εκείνη τις αποφάσεις της Επιτροπής και της Κυβερνητικής Επιτροπής. Η έλλειψη εξάλλου οιασδήποτε πρωτοβουλίας της Επιτροπής Υπουργών να υιοθετήσει συστάσεις αντιμετώπιστηκε από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση με αρκετά κριτικό πνεύμα⁷⁸

Ωστόσο, με τις νέες αλλαγές που επέφερε το Πρωτόκολλο του Τορίνο μόνο τα συμβαλλόμενα μέρη μπορούν να λάβουν μέρος στην ψηφοφορία και δη η πλειοψηφία των 2/3 των παρόντων μερών. Η παραπάνω διευθέτηση συμπληρώθηκε λίγο αργότερα (1995) από την Επιτροπή με την πρόβλεψη ότι στην πλειοψηφία των 2/3 των ψηφίζαντων μερών προστίθεται και η απλή πλειοψηφία των κρατών που έχουν επικυρώσει τον Χάρτη ή τον Αναθεωρημένο Χάρτη.

Έτσι από το 1993 (12ος κύκλος ελέγχου) και εντεύθεν η Επιτροπή Υπουργών προέβη στην υιοθέτηση αρκετών συστάσεων. Εξάλλου μετά τον πρώτο κύκλο συστάσεων η ίδια η Κυβερνητική Επιτροπή υπεστήριξε την ιδέα πολλαπλασιασμού των συστάσεων της

---

⁷⁷ Οι συστάσεις αυτές για αρκετό διάστημα έφεραν τον τίτλο ατομικές συστάσεις (recommendation individuelles) προκειμένου να γίνει σαφές ότι απευθύνονταν προς ένα συγκεκριμένο κράτος και να διακριθούν από τις λοιπές συστάσεις γενικού ενδιαφέροντος που απευθύνονταν προς όλα τα κράτη για να συμμορφωθούν με τις υποδείξεις της Επιτροπής.

⁷⁸ βλ. Avis n 71(1975) Avis n 83 (1977) , Avis n37(1988).

Επιτροπής Υπουργών, υποβάλλοντας στην τελευταία ιδιαίτερα μεγάλο αριθμό προς υιοθέτηση (13ος κύκλος τμήμα 1ο). Οι παραπάνω συστάσεις ήταν απόρροια των αρνητικών συμπερασμάτων της Κυβερνητικής Επιτροπής.

Το γεγονός πάντως ότι η Επιτροπή Υπουργών αποτελεί το κατεξοχήν πολιτικό όργανο του Οργανισμού υπήρξε ένας ανασταλτικός παράγοντας για την εύρυθμη λειτουργία των συστάσεων.

Ο παραπάνω σκόπελος υπερπηδήθηκε όταν κατά την 653η συνάντηση της Επιτροπής Υπουργών αποφασίσθηκε ότι σε περίπτωση που το κράτος που ασκεί την Προεδρία του Οργανισμού εμπλέκεται άμεσα στην συζήτηση επί της υιοθέτησης ή μη μιας συστάσεως, τότε κατά την συνεδρίαση της Επιτροπής Υπουργών ο εκπρόσωπος του κράτους αυτού θα αντικαθίσταται προκειμένου να διασφαλίζεται η διαφανής και αντικειμενική διεξαγωγή της διαδικασίας .

Είναι πάντως γεγονός ότι από το 1993 και εντεύθεν οι συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών μετατράπηκαν σε σοβαρό μοχλό πίεσης των συμβαλλομένων μερών να συμμορφωθούν με τις υποδείξεις του Χάρτη.

Μολονότι οι συστάσεις, εξ ορισμού, δεν αποτελούν νομικά δεσμευτικές αποφάσεις ⁷⁹, τα κράτη πλειστάκις αποδίδουν ιδιαίτερη σημασία σε αυτές και προσπαθούν να αποτρέψουν την υιοθέτησή τους.

2.3 Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση

Σύμφωνα με το άρθρο 28 του Χάρτη, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση⁸⁰, συμβουλευτικό όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης, παρεμβαίνει συνήθως για να διατυπώσει την γνώμη της επί των συμπερασμάτων της Επιτροπής. Πρόκειται, κυρίως, για παρατηρήσεις του εν λόγω οργάνου που αφορούν στην ερμηνεία και την εφαρμογή του Χάρτη, τις οποίες η Επιτροπή Υπουργών λαμβάνει υπ' όψιν της κατά την επεξεργασία των δικών της αποφάσεων και συστάσεων.

Το γεγονός ότι η Επιτροπή Υπουργών ήταν υποχρεωμένη κάθε φορά να λαμβάνει υπ' όψιν της τις εκθέσεις και παρατηρήσεις δύο άλλων οργάνων, ήτοι της Επιτροπής και της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, καθιστούσε την διαδικασία ελέγχου ιδιαίτερα αργή και επιβράδυνε την υιοθέτηση των σχετικών αποφάσεων. Προκειμένου λοιπόν να διευκολυνθεί η διαδικασία ελέγχου, το Πρωτόκολλο του Τουρίνο με το άρθρο 6, προέβλεψε την μετατροπή της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης σε απλό όργανο διεξαγωγής συζητήσεων για τα θέματα του Χάρτη και

⁷⁹ βλ. F. Benoit Rohmer, Heinrich Klebes, Le droit du Conseil de l'Europe, Strasbourg, ed du CoE, 2005, p. 54

⁸⁰ Ο όρος Κοινοβουλευτική Συνέλευση υιοθετήθηκε το 1974 ενώ νωρίτερα χρησιμοποιείτο όρος Συμβουλευτική Συνέλευση. Η Επιτροπή Υπουργών απεδέχθη την νέα αυτή ονομασία το 1994. βλ. F.Benoit – Rohmer , Le droit du Conseil de l'Europe, p.57

όχι ασκήσεως ελέγχου επί των συμπερασμάτων της Επιτροπής⁸¹. Ωστόσο, παρά το γεγονός της αποστέρησης από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση ενός τόσο σημαντικού έργου, το όργανο αυτό συνεχίζει να ασκεί σημαντική επιρροή στην εξέλιξη του Χάρτη, με σειρά πρωτοποριακών συστάσεων και αποφάσεων που εκδίδει κατά καιρούς⁸².

3. Το Σύστημα υποβολής των συλλογικών καταγγελιών

Η διαδικασία υποβολής των συλλογικών καταγγελιών υιοθετήθηκε με την θέση σε ισχύ του Πρωτοκόλλου του 1995⁸³.

Τόσο κατά την προαναφερθείσα διαδικασία υποβολής εθνικών εκθέσεων όσο και κατά την διαδικασία των συλλογικών καταγγελιών, η Επιτροπή του Χάρτη στηρίζεται, ως επί το πλείστον, στο ενημερωτικό υλικό που έχει συλλέξει τόσο από το συμβαλλόμενο μέρος όσο και από την καταγγέλλουσα οργάνωση.

Ειδικότερα, στο πλαίσιο της διαδικασίας των συλλογικών καταγγελιών, το Πρωτόκολλο προβλέπει μια διαδικασία ανταλλαγής παρατηρήσεων και ανταπαντήσεων των διαδίκων μερών που λαμβάνουν έγγραφη μορφή.

Επίσης, αρκετές φορές προσκαλούνται και τρίτα μέρη να συμμετάσχουν στην διαδικασία και να υποβάλλουν τις παρατηρήσεις τους επί του παραδεκτού της προσφυγής. Και τούτο συμβαίνει διότι οι συντάκτες του Πρωτοκόλλου του Τουρίνο πολύ ορθά έκριναν ότι μια συλλογική καταγγελία θα μπορούσε να έχει επωφελή αποτελέσματα και επί των υπολοίπων συμβαλλομένων μερών, μη άμεσα εμπλεκομένων στην καταγγελία.

Σε ορισμένες δε περιπτώσεις μπορεί να διεξαχθεί και ακροαματική διαδικασία ενώπιον της Επιτροπής. Πρόκειται στην ουσία για μια οιονεί ανακριτική διαδικασία μεταξύ των μερών⁸⁴.

Σε αντίθεση με την διαδικασία υποβολής των εθνικών εκθέσεων, στην περίπτωση των συλλογικών καταγγελιών η Επιτροπή καταλήγει υποχρεωτικά σε απόφαση που αφορά αφενός μεν το παραδεκτό και αφετέρου το βάσιμο της καταγγελίας. Έτσι επ'ουδαμού προβλέπεται αναβολή της συζητήσεως, ελλείψει πληροφοριών εκ μέρους των διαδίκων μερών.

---

⁸¹ Βλ. σχετ Donna Gomien, David Harris, Convention europeenne des Droits de l'Homme et Charte Sociale europeenne: droit et pratique, p 451

⁸² Επί παραδείγματι στην σύσταση 1354(1998) η Κ.Σ πρότεινε την εξέταση της δυνατότητας δημιουργίας ενός ευρωπαϊκού δικαστηρίου κοινωνικών δικαιωμάτων με την ένταξη του δικαιώματος ατομικής προσφυγής., βλ. επίσης Σύσταση Κ.Σ με θέμα «η Τουρκική παρουσία στην Ευρώπη : μετανάστες εργαζόμενοι ως νέοι ευρωπαίοι πολίτες»

⁸³ Οπ. παρ. σελ., βλ. επίσης D.Gomien, D.Harris et L.Zwaak, Convention europeenne des droits de l'homme et Charte sociale europeenne, droit et pratique, ed CoE, 1997,

⁸⁴ Επίσης ο αριθμός και η διάρκεια των ακροαματικών διαδικασιών είναι αναπόφευκτα περιορισμένα λόγω του φόρτου εργασίας της Επιτροπής καθ'όλο το ημερολογιακό έτος.

Καθ'όλη τη διάρκεια της λειτουργίας των συλλογικών καταγγελιών τέθηκαν αρκετά ζητήματα αφορώντα την διαδικασία του παραδεκτού της καταγγελίας τόσο *ratione personae* όσο και *ratione materiae*.

3.1 Η διαδικασία εξέτασης του παραδεκτού της καταγγελίας

Το δικαίωμα υποβολής μιας συλλογικής καταγγελίας ανήκει στις τέσσερις κατηγορίες των κοινωνικών εταίρων των άρθρων 1,2 και 3 του Πρωτοκόλλου του 1995.⁸⁵

Βασική δε προϋπόθεση για να γίνει δεκτή (*admissible*) μια καταγγελία είναι η αντιπροσωπευτικότητα των διεθνών οργανώσεων που κινούν την διαδικασία.

Η Επιτροπή, κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας του μηχανισμού των συλλογικών καταγγελιών, προέβη με τις αποφάσεις της σε μια ερμηνεία της έννοιας της αντιπροσωπευτικότητας.⁸⁶

Συγκεκριμένα, στην καταγγελία του Εθνικού Συνδικάτου των τουριστικών επαγγελμάτων κατά της Γαλλίας, η Επιτροπή με την απόφασή της 10ης Φεβρουαρίου 2000 προέβη σε μια αναλυτική εξήγηση της εν λόγω έννοιας. Είπε εν προκειμένω ότι " η αντιπροσωπευτικότητα των εθνικών συνδικάτων είναι μια αυτόνομη έννοια, τα δε κριτήρια αυτής είναι ανεξάρτητα από τα κριτήρια που ισχύουν σε εθνικό επίπεδο.

Η παραπάνω ερμηνεία της Επιτροπής ήρθε πράγματι σε σύγκρουση με την διατύπωση του άρθρου 1-c του Πρωτοκόλλου⁸⁷ το οποίο παραχωρούσε στα συμβαλλόμενα μέρη το δικαίωμα παραπομπής στις ρυθμίσεις του εσωτερικού δικαίου για την εύρεση των κριτηρίων της αντιπροσωπευτικότητας.

Βεβαίως, η παραπάνω ερμηνεία της Επιτροπής, πέραν του ότι αποτελεί μια ασφαλιστική δικλείδα ως προς την αντιμετώπιση της έννοιας της αντιπροσωπευτικότητας κατά ενιαίο και αντικειμενικό τρόπο για όλα ανεξαιρέτως τα συμβαλλόμενα μέρη, έχει και προστιθέμενη αξία. Η θέση της σε εφαρμογή λαμβάνει χώρα μόνο σε περίπτωση που η αντιπροσωπευτικότητα μιας οργάνωσης αμφισβητείται κατά το εθνικό δίκαιο ή δεν υπάρχουν σαφή εθνικά κριτήρια για τον προσδιορισμό της⁸⁸.

Εν προκειμένω στην περίπτωση της καταγγελίας 10/2000 STTK ry et Tehy ry c. Finlande, όπου οι καταγγέλλουσες οργανώσεις ήταν μια συνδικαλιστική οργάνωση συνομοσπονδιακής μορφής και ένα θυγατρικό συνδικάτο, η φινλανδική κυβέρνηση αμφισβήτησε την

⁸⁵ Op.cit.. σελ.14

⁸⁶ Syndicat national des professions de tourisme c.France

⁸⁷ παράγραφος 23 της επεξηγηματικής εκθέσεως , Charte social europeenne, Recueil de textes, p 151

⁸⁸ βλ. παρ. 23 επεξηγηματικής έκθεσης για το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου

αντιπροσωπευτικότητα του θυγατρικού συνδικάτου και ζήτησε να κηρυχθεί απαράδεκτη η προσφυγή.

Η Επιτροπή με τη σειρά της προέβη σε μια αναλυτική εκτίμηση της κατάστασης εξετάζοντας την ύπαρξη ορισμένων βασικών χαρακτηριστικών του εν λόγω συνδικάτου όπως λ.χ το συμμετοχικό μερίδιο στις συλλογικές διαπραγματεύσεις όπως και το ποσοστό εκπροσώπησης των εργαζομένων κρίνοντας την προσφυγή παραδεκτή⁸⁹.

Ένας άλλος τομέας που αφορά επίσης τα ζητήματα του παραδεκτού μιας συλλογικής καταγγελίας είναι και η συγκεκριμένη εξειδίκευση των οργανώσεων σε ένα ορισμένο αντικείμενο.

Ειδικότερα το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου αναφέρει ότι "*οι διεθνείς και εθνικοί μη κυβερνητικοί οργανισμοί μπορούν να υποβάλλουν καταγγελίες μόνο αναφορικά με τα ζητήματα αυτά για τα οποία έχει αναγνωριστεί η ιδιαίτερη εξειδίκευσή τους*."

Εν προκειμένω στην υπόθεση του Συμβουλίου Quaker για τα ευρωπαϊκά θέματα εναντίον της Ελλάδος η ελληνική πλευρά ζήτησε να κηρυχθεί απαράδεκτη η προσφυγή με το σκεπτικό ότι καταγγέλλουσα η οργάνωση δεν ασκούσε συγκεκριμένη δραστηριότητα στον τομέα για τον οποίο ασκήθηκε η προσφυγή.

Η Επιτροπή με την σειρά της αρνήθηκε να δεχθεί το επιχείρημα της Ελλάδος και υποστήριξε ότι πρόκειται για μια διεθνή μη κυβερνητική οργάνωση που έχει ως αντικείμενο την προώθηση των παραδόσεων της θρησκευτικής κοινωνίας (Quaker). Κύριος σκοπός της οργάνωσης είναι θέματα που αφορούν την ειρήνη, τα δικαιώματα του ανθρώπου και την οικονομική δικαιοσύνη. Έκρινε λοιπόν η Επιτροπή παραδεκτή την προσφυγή⁹⁰

3.2 Η διαδικασία εξέτασης του βασίμου της συλλογικής καταγγελίας

Όσον αφορά το παραδεκτό της προσφυγής *ratione materiae* το άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου ξεκάθαρα αναφέρει ότι "*η καταγγελία θα πρέπει να αναφέρεται στην παραβίαση διατάξεων του Χάρτη που έχουν γίνει αποδεκτά από τα συμβαλλόμενα μέρη και θα πρέπει να αναφέρει σε ποιο βαθμό το κράτος δεν κατάφερε να διασφαλίσει με ικανοποιητικό τρόπο την εφαρμογή αυτών των διατάξεων*".

Η διατύπωση βεβαίως του παραπάνω άρθρου είναι αρκετά γενική και θα μπορούσε να οδηγήσει σε παρερμηνείες ως προς την εξέταση κατά το στάδιο του παραδεκτού και θεμάτων που ανάγονται στην διαδικασία εξέτασης του βασίμου της καταγγελίας.

Η Επιτροπή πολύ γρήγορα υπερπήδησε τον σκόπελο αυτό ερμηνεύοντας την ανωτέρω διάταξη με μια απόφασή της επί του

⁸⁹ Βλ. σχετ. Απόφαση Επιτροπής Φεβρουαρίου 2001, σε www.coe.int

⁹⁰ Βλ. σχετ. Απόφαση Επιτροπής Ιουνίου 2000, σε www.coe.int

παραδεκτού της συλλογικής καταγγελίας 4 και 5/1999 της Eurofedop εναντίον της Ιταλίας και της Πορτογαλίας για παραβιάσεις των άρθρων 5 και 6 του Αναθεωρημένου Χάρτη.

Στην απόφασή της περί του παραδεκτού η Επιτροπή αρνήθηκε να δεχθεί ότι οι παρατηρήσεις των ως άνω χωρών εντάσσονταν στα πλαίσια της εξέτασης του παραδεκτού και παρέπεμψε την συζήτηση για το μεταγενέστερο στάδιο του βασίμου της καταγγελίας.

Ένα άλλο θέμα που επίσης θίγει το άρθρο 4 και διευκρινίζεται στην επεξηγηματική παράγραφο 31 του Χάρτη είναι το γεγονός της προηγούμενης εξέτασης της καταγγελίας στο πλαίσιο της διαδικασίας των εθνικών εκθέσεων ή ενώπιον άλλων εθνικών ή διεθνών οργάνων. Η παράγραφος 31 είναι ξεκάθαρη εν προκειμένω διευκρινίζοντας ότι δεν αποτελεί εμπόδιο η παράλληλη εξέταση της ίδιας προσφυγής.

Βασιζόμενη σε ανωτέρω διαπιστώσεις η Επιτροπή στην υπόθεση της συλλογικής καταγγελίας *CIJ v. Portugal* για παραβίαση του άρθρου 7 περί απαγόρευσης της παιδικής εργασίας, απέρριψε τις ενστάσεις της Πορτογαλίας επί του απαραδέκτου της προσφυγής με το πρόσχημα ότι η το περιεχόμενο της καταγγελίας είχε ήδη αποτελέσει αντικείμενο εξέτασης στο πλαίσιο του μηχανισμού υποβολής εθνικών εκθέσεων όπου είχε μάλιστα ληφθεί και σχετική σύσταση της Επιτροπής Υπουργών⁹¹. Απέρριψε δε τους ισχυρισμούς της Πορτογαλίας περί σεβασμού των αρχών του δικαίου *res judicata* και *non bis idem*.

Τοιουτοτρόπως, η Επιτροπή προέβη σε μια αρκετά διαφωτιστική ερμηνεία περί της σχέσεως που υπάρχει ανάμεσα στο σύστημα υποβολής συλλογικών καταγγελιών και σε εκείνο των εθνικών εκθέσεων.

Συγκεκριμένα η Επιτροπή αναφέρθηκε στο προοίμιο του Πρωτοκόλλου του 1995 και στην απόφαση των κρατών να «λάβουν νέα μέτρα ώστε να προωθήσουν αποτελεσματικά την ενίσχυση των κοινωνικών δικαιωμάτων, μέσω της καθιέρωσης μιας διαδικασίας συλλογικών καταγγελιών η οποία θα ενισχύσει την συμμετοχή των εργοδοτών και των εργαζομένων και των μη κυβερνητικών οργανώσεων».

Εν συνεχεία είπε ότι " αυτή η διαδικασία των συλλογικών καταγγελιών είναι λόγω της φύσεώς της διαφορετική από εκείνη των εθνικών εκθέσεων καθώς έχει ως αντικείμενο να επιτρέψει στην Επιτροπή να προχωρήσει στην νομική εκτίμηση της καταστάσεως ενός συμβαλλόμενου μέρους υπό το φως των στοιχείων που προσκομίζονται κάθε φορά από τα διάδικα μέρη. Το γεγονός ότι η Επιτροπή έχει ήδη εξετάσει την ίδια κατάσταση επ'ευκαιρία μιας άλλης διαδικασίας όπως είναι η υποβολή των εθνικών εκθέσεων δεν την εμποδίζει να προβεί σε μια εκ νέου εξέταση της ίδιας υπόθεσης, ενώ παράλληλα η πράξη αυτή

---

⁹¹ Rec ChS (98) 5

δεν πρέπει επ' ουδενί να αποτελέσει λόγο κηρύξεως της καταγγελίας ως απαράδεκτης".

Τέλος, ένα επιπρόσθετο επιχείρημα της Επιτροπής στην απόρριψη των ισχυρισμών της Πορτογαλίας επί του απαραδέκτου της καταγγελίας ήταν και το ότι η περίοδος για την οποία είχε υποβληθεί η τελευταία έκθεση για την Πορτογαλία ήταν το διάστημα 1994-95 το οποίο θεωρήθηκε ήδη αρκετά μακρινό συγκριτικά με τον χρόνο υποβολής της καταγγελίας.

Ένα άλλο θέμα που απασχόλησε την Επιτροπή κατά την εξέταση του παραδεκτού των καταγγελιών προέκυψε στην υπόθεση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Συνδικάτων της Αστυνομίας εναντίον της Πορτογαλίας. Το ερώτημα που τέθηκε τότε ήταν ποια θα πρέπει να είναι η αντίδραση της Επιτροπής όταν, κατά την εξέταση μιας συλλογικής καταγγελίας, προκύπτουν νέα στοιχεία τα οποία δεν υπήρχαν τον χρόνο της προσφυγής και που καθιστούν την συμπεριφορά του συμβαλλόμενου μέρους καθόλα σύμφωνη με τον Χάρτη.

Μολονότι θα περίμενε κανείς ότι η Επιτροπή θα αποφάσιζε την απόρριψη της προσφυγής στην προκειμένη περίπτωση το όργανο αυτό αποφάσισε να προχωρήσει στην εξέταση του βασίμου λαμβάνοντας, ωστόσο, υπόψη τόσο την νέα κατάσταση και τις νέες νομοθετικές εξελίξεις στο εσωτερικό του συμβαλλόμενου μέρους όσο και τις παλαιές νομοθετικές ρυθμίσεις που ήταν αντίθετες με τον Χάρτη.

Η παραπάνω θέση είναι, εντούτοις, σύμφωνη και με τις διατάξεις του Χάρτη σύμφωνα με οποίες η συμμόρφωση με τον Χάρτη δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι πραγματοποιείται με μόνο το γεγονός της θέσπισης μιας νέας νομοθετικής ρύθμισης. Θα πρέπει η ρύθμιση αυτή να είναι αποτελεσματική και στην πράξη.⁹²

Ανεξαρτήτως πάντως των ανωτέρω, τα κύρια θέματα που απασχόλησαν την Επιτροπή, καθ' όλη τη διάρκεια λειτουργίας του ελεγκτικού μηχανισμού των συλλογικών καταγγελιών, αφορούσαν στην ερμηνεία αρκετών διατάξεων του Χάρτη που θεωρούνται θεμελιώδεις για την λειτουργία του εν λόγω συμβατικού κειμένου.

Επί παραδείγματι τα άρθρα 5 και 6 αποτελούν διατάξεις κλειδιά του Χάρτη στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων. Η μεγάλη σημασία των συνδικαλιστικών δικαιωμάτων και οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα συμβαλλόμενα μέρη στην τήρηση των δεσμεύσεών τους σύμφωνα με το άρθρο 5, αποτέλεσε αντικείμενο της νομολογίας της Επιτροπής κατά το σύστημα των συλλογικών καταγγελιών. Ένα δε σημαντικό πρόβλημα που απασχόλησε την Επιτροπή ήταν η αρνητική πλευρά του

---

⁹² βλ. σχετικά σε απόφαση επιτροπής σε καταγγελία CFE- CGCv.France για την παραβίαση του άρθρου 6&4 του Χάρτη. Η Επιτροπή στις επισημάνσεις της Γαλλίας περί της υπάρξεως πρακτικών σύμφωνων με τις υποδείξεις του Χάρτη του άρθρου 6&4 είπε ότι επιφυλάσσεται του δικαιώματος εξέτασης των πρακτικών αυτών σε μεταγενέστερο στάδιο στο πλαίσιο των εθνικών εκθέσεων.

συνδικαλιστικού δικαιώματος, ήτοι το δικαίωμα κάποιου να μην μετέχει σε μια συνδικαλιστική οργάνωση.

Επισημαίνεται εν προκειμένω ότι η Επιτροπή είχε ήδη μπροστά της μια πλούσια νομολογία που είχε διαμορφωθεί κατά την εξέταση των εθνικών εκθέσεων⁹³. Ήδη από τον πρώτο κύκλο ελέγχου η Επιτροπή ανέφερε ότι προστατεύεται εξίσου η αρνητική πλευρά του δικαιώματος για συνδικαλιστική οργάνωση.

Συγκεκριμένα είπε ότι οποιαδήποτε μορφή υποχρεωτικής οργάνωσης που επιβάλλεται με νόμο θεωρείται ασυμβίβαστη με τη δέσμευση που εμπεριέχεται στο άρθρο αυτό του Χάρτη⁹⁴

Η παραπάνω θέση της Επιτροπής αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία λόγω του γεγονότος ότι η ΕΣΔΑ δεν προστατεύει με τέτοια πληρότητα την συνδικαλιστική ελευθερία⁹⁵, όπως ο Χάρτης.

Είναι γεγονός ότι στο πλαίσιο της νομολογίας του ΕΔΑΔ δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για την προστασία της αρνητικής πτυχής του συνδικαλιστικού δικαιώματος⁹⁶.

Συγκεκριμένα, στην συλλογική καταγγελία της Συνομοσπονδίας των Σουηδικών Επιχειρήσεων εναντίον της Σουηδίας, η καταγγέλλουσα οργάνωση προέβαλε τον ισχυρισμό ότι υπήρχε παραβίαση αυτής της αρνητικής πτυχής του δικαιώματος του άρθρου 5, λόγω του ότι σε αρκετές συλλογικές συμβάσεις υπήρχαν διατάξεις που συνέδεαν την πρόσληψη με την συμμετοχή σε συνδικαλιστικές οργανώσεις καθώς επίσης και διατάξεις που προέβλεπαν επιβαρύνσεις των εργαζομένων που όφειλαν σε συνδικαλιστικές οργανώσεις, καίτι επισήμως δεν συμμετείχαν σε αυτές

Εκ πρώτης όψεως, η παραπάνω καταγγελία έγινε παραδεκτή εκ μέρους της Επιτροπής η οποία έκρινε ότι υπήρχε πράγματι παραβίαση του άρθρου 5, καθόσον αποδείχθηκε ότι άνω των 10.000 συλλογικών συμβάσεων στην Σουηδία περιείχαν διατάξεις "συνδικαλιστικού μονοπωλίου" (closed shop). Η Επιτροπή πολύ ορθά έκρινε "ότι οι ως άνω συμβάσεις περιόριζαν την ελεύθερη επιλογή των εργαζομένων να προσχωρήσουν ή όχι σε μια συνδικαλιστική οργάνωση"⁹⁷.

Ο προβληματισμός, ωστόσο, που δημιουργήθηκε στην περίπτωση της Σουηδίας και που αποτέλεσε την βασική επιχειρηματολογία της σουηδικής κυβέρνησης αφορούσε το μοντέλο της αυτονομίας των συνδικαλιστικών φορέων στις σκανδιναβικές χώρες. Υποστηρίχθηκε έτσι ότι εναπόκειται στους κοινωνικούς εταίρους και όχι στην νομοθετική εξουσία να ρυθμίζουν, μέσω των συλλογικών συμβάσεων, τους κανόνες

⁹³ βλ. Α.Σάμουελ, Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην νομολογία του ΕΚΧ, εκδ.

Παπαζήση, 2002, σελ.125-131

⁹⁴ Συμπεράσματα Ι σελ 31-32

⁹⁵ Άρθρο 11 της Συμβάσεως

⁹⁶ βλ.Sudre , Droit europeen des droits de l'homme, 6e edition., 1999, pp 437

⁹⁷ παρ. 30 της Απόφασης της Επιτροπής

λειτουργίας των εργασιακών σχέσεων. Στο πλαίσιο αυτό μάλιστα κινήθηκε και η παρέμβαση της σουηδικής αντιπροσωπείας στην Επιτροπή Υπουργών κατά την συζήτηση της υποθέσεως⁹⁸

Εντούτοις, η Επιτροπή υπήρξε κατηγορηματική στην κρίση της διατυπώνοντας την άποψη ότι τα κράτη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι οι συλλογικές συμβάσεις δεν θα σταθούν εμπόδιο στην επιτυχή εκπλήρωση των υποχρεώσεων που εμπεριέχονται σε αυτές. Η Επιτροπή με αυτήν την νομολογία πρωτοστατεί για άλλη μια φορά, υπογραμμίζοντας τον κύριο ρόλο που διαδραματίζει το κράτος στην προστασίας των εργασιακών δικαιωμάτων.

4. Οι συλλογικές καταγγελίες εναντίον της Ελλάδος

Η χώρα μας υπήρξε από τα πρώτα κράτη μέλη του ΣτΕ που επικύρωσαν το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 1995 για τις συλλογικές καταγγελίες. Η επικύρωσή του στις 18 Ιουνίου 1998, δυνάμει του νόμου 2595/1998, είναι αρκετά σημαντική όχι μόνο διότι επέτρεψε στον ελεγκτικό μηχανισμό των συλλογικών καταγγελιών να επεκτείνει τα ευεργετικά του αποτελέσματα στην ελληνική έννομη τάξη αλλά και διότι ανέδειξε την πολιτική βούληση της χώρα μας να ενδυναμώσει έτι περαιτέρω την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων.

Η ύπαρξη της παραπάνω πολιτικής βούλησης ήταν ξεκάθαρη ευθύς εξαρχής.

Καταρχήν η επικύρωση του Πρωτοκόλλου δεν ήταν υποχρεωτική για τα συμβαλλόμενα μέρη. Η Ελλάδα επικύρωσε παρ'όλα αυτά το Πρωτόκολλο, πριν ακόμα τεθεί αυτό σε ισχύ και χωρίς να ασκηθεί καμία απολύτως πίεση από τα όργανα του Χάρτη.

Ήδη, η σημερινή εικόνα των χωρών που έχουν επικυρώσει το Πρωτόκολλο δεν είναι και τόσο ενθαρρυντική καθόσον από τα 46 κράτη μόνο τα 14 το έχουν επικυρώσει.⁹⁹

4.1 Συλλογική καταγγελία 3/1999 της EUROFEDOP

Λίγο μετά την επικύρωση του Πρωτοκόλλου κατετέθη η *πρώτη συλλογική καταγγελία* εναντίον της χώρας μας.

Πρόκειται για την καταγγελία υπ'αριθμ. 3/1999 της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Δημοσίων Υπηρεσιών (EUROFEDOP) εναντίον της Ελλάδος που αναφερόταν στην παραβίαση των άρθρων 5 και 6 του Χάρτη σχετικά με το συνδικαλιστικό δικαίωμα και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις στον χώρο των ενόπλων δυνάμεων.

⁹⁸ Συνεδρίαση 24ης Σεπτεμβρίου 2003

⁹⁹ Βλ. Παράρτημα II

Δοθέντος ότι η χώρα μας δεν είχε δεσμευθεί από τα άρθρα 5 και 6 η Επιτροπή έκρινε ότι η καταγγελία ήταν *ratione materiae* απαράδεκτη.¹⁰⁰

Την ίδια ωστόσο περίοδο, η Επιτροπή κήρυξε παραδεκτές για παραβιάσεις των ίδιων άρθρων δύο άλλες καταγγελίες εναντίον της Γαλλίας, Ιταλίας και Πορτογαλίας,¹⁰¹ για τις οποίες η Επιτροπή απεφάνθη θετικά και συνέστησε στην Επιτροπή Υπουργών την λήψη σχετικής Αποφάσεως.

4.2 Καταγγελία 7/200 της FIDH

Η δεύτερη κατά σειρά καταγγελία εναντίον της χώρας μας ήταν η υπ'αριθμ.7/2000 της Διεθνούς Ομοσπονδίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹⁰². Αφορούσε την μη συμμόρφωση των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας με το άρθρο 1&2 που απαγορεύει την καταναγκαστική εργασία.

Σύμφωνα με την παράγραφο αυτή του άρθρου 1 τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν " να προστατεύουν με αποτελεσματικό τρόπο το δικαίωμα του εργαζόμενου να εξασφαλίζει τη διαβίωσή του με εργασία που αναλαμβάνει ελεύθερα"

Η διεθνής Μη κυβερνητική οργάνωση που κατέθεσε την προσφυγή, έχοντας καταρχήν διασφαλίσει τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την κήρυξη του παραδεκτού της προσφυγής τόσο *ratione materiae* όσο και *ratione personae*¹⁰³, προέβη στην απαρίθμηση σειράς νομοθετικών διαταγμάτων που ήταν αντίθετα με τις διατάξεις του άρθρου 1&2 του Χάρτη.

Συγκεκριμένα η FIDH παρέθεσε τα κάτωθι ελληνικά διατάγματα που έρχονταν άμεσης αναθεώρησης:

1. Το Π.Δ 17/1974 " Περί σχεδιάσεως εκτάκτου ανάγκης" που προβλέπει την κινητοποίηση των πολιτών σε περίπτωση παρακώλυσης της κοινωνικής ζωής της χώρας.

---

¹⁰⁰ βλ. απόφαση 10ης Φεβρουαρίου 2000

¹⁰¹ Op.cit. σελ 30

¹⁰² Η καταγγελία κηρύχθηκε παραδεκτή στις 28/6/2000 και βάσιμη στις 27/4/2001. Η δε Επιτροπή Υπουργών υιοθέτησε λίγο αργότερα την Απόφαση ResChs(2001)6 στις 5/4/2001.

¹⁰³ Η προσφυγή κατατέθηκε από μια ΜΚΟ που δραστηριοποιείται από το 1922, στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχοντας συμβουλευτικό καθεστώς με το ΣτΕ. Η δε καταγγελία αναφέρεται σε διατάξεις του Χάρτη που έχουν γίνει αποδεκτές από την εθνική νομοθεσία του κράτους που δέχεται την καταγγελία και υπογράφεται από τον Πρόεδρο αυτής P.Baudouin. Επιπλέον, οι αρχές *res judicata* και *non bis in idem* δεν εφαρμόζονται εν προκειμένω λόγω του ότι η Επιτροπή έκρινε όπως και στην παραπλήσια περίπτωση της Πορτογαλίας ότι ο μηχανισμός των συλλογικών καταγγελιών είναι αυτόνομος και δεν επηρεάζεται από την προηγούμενη απόφαση της ίδιας υποθέσεως στο πλαίσιο του μηχανισμού ελέγχου των εθνικών εκθέσεων.

2. το άρθρο 64 του Π.Δ 1400/73 " Αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων. Ύπαρξη απαγόρευσης αφυπηρέτησης πριν την συμπλήρωση 25 ετών υπηρεσίας

3. τα άρθρα 205,207(1) και 222 του Κώδικα Δημοσίου Ναυτικού Δικαίου εργασίας " που προβλέπουν ποινική τιμωρία για τους εργαζόμενους του εμπορικού ναυτικού που αρνούνται να εργασθούν ακόμα και όταν επικαλούνται την απουσία ασφάλειας του πλοίου και των επιβατών

Τις θέσεις της Διεθνούς Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου υπεστήριξε και η Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Εργατών (European Trade Union Confederation) ως και η Ένωση των Βιομηχανικών Συνομοσπονδιών και των Εργαζομένων της Ευρώπης (UNICE)

Η Επιτροπή έκρινε ομόφωνα ότι και στις τρεις περιπτώσεις των διατάξεων συνέτρεχε λόγος μη συμμορφώσεως με τις διατάξεις του άρθρου 1&2 και κάλεσε την Ελλάδα να προβεί στις απαραίτητες τροποποιήσεις προκειμένου να συμμορφωθεί με τις επιταγές του Χάρτη

Τέλος, με απόφασή της για την εν λόγω καταγγελία, η Επιτροπή Υπουργών έλαβε γνώση της δέσμευσης της Ελλάδος να συμμορφωθεί με τις υποδείξεις της Επιτροπής.

Εν προκειμένω θα πρέπει να σημειωθεί ότι η απόφαση της Επιτροπής στην παραπάνω καταγγελία δεν απετέλεσε την εποχή εκείνη έκπληξη για την χώρα μας, καθόσον στο πλαίσιο του μηχανισμού ελέγχου των περιοδικών εκθέσεων είχε ασκηθεί έντονη κριτική για την ύπαρξη διατάξεων της ελληνικής νομοθεσίας που αντέβαιναν τις πρόνοιες του άρθρου 1 του Χάρτη περί της απαγόρευσης της καταναγκαστικής εργασίας.¹⁰⁴

Τα δε συμπεράσματά της συνοδεύονταν μάλιστα από συναφείς συστάσεις και αποφάσεις της Επιτροπής Υπουργών του ΣτΕ¹⁰⁵.

Ωστόσο, καθώς επρόκειτο για θέματα ιδιαίτερος ευαίσθητα και σοβαρά, αφ'ης στιγμής αφορούσαν καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης, που άπτονταν της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους, η Ελλάδα απέφευγε για μεγάλο χρονικό διάστημα να συμμορφωθεί .

Αυτό όμως που είναι πράγματι εντυπωσιακό είναι ότι, σε συνέχεια της παραπάνω καταγγελίας, η Ελλάδα έλαβε όλα τα απαραίτητα μέτρα για να διορθώσει την παραβίαση και να συμμορφωθεί με τον Χάρτη.

Τοιουτοτρόπως, ο Νόμος 2936/2001 τροποποιητικός του Π.Δ 17/197 διευκρινίζει με ακρίβεια την έννοια της εκτάκτου ανάγκης ως μια κατάσταση απρόβλεπτη , προκληθείσα από ένα φυσικό φαινόμενο, ή από προβλήματα που δημιουργούν ο πόλεμος ή η τεχνολογία και που έχει ως

¹⁰⁴ Από τον 11ο κίονα κύκλο ελέγχου η Επιτροπή διαπίστωνε την ύπαρξη ασυμβατότητα των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας με τον Χάρτη βλ. συμπεράσματα XI-I p.44-45, XII-1, p 54-55 XIII p.50-51, XVI p 369 XV p.310

¹⁰⁵ Reco RChS (93)1/7.9.93, RChS (95)4/95, RChS(97)1/97 , RChS(99)2/99 για τους αξιωματικούς του στρατού . RChS(93), RChS (95) RChS(97)1, RChS(99)2 για τους αξιωματικούς του εμπορικού ναυτικού.

αποτέλεσμα να προκαλέσει ή να απειλήσει απώλειες ή σοβαρές καταστροφές σε πρόσωπα ή σε εξοπλισμό δημιουργώντας έτσι σοβαρά προβλήματα στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας¹⁰⁶.

Όσον αφορά στο εμπορικό ναυτικό, η υιοθέτηση ενός Νόμου το 2002 που περιορίζει τις ποινικές κυρώσεις στην μοναδική περίπτωση όπου υφίσταται κίνδυνος για την ασφάλεια του πλοίου ή για την ζωή και την υγεία των προσώπων εν πλω ή για την ασφάλεια του περιβάλλοντος και της δημόσιας τάξης χαιρετίστηκε από την Επιτροπή.¹⁰⁷

Τέλος, ένας άλλος νόμος υιοθετήθηκε το 2003 για να μετατρέψει το καθεστώς των αξιωματικών του στρατού σύμφωνα με τις διατάξεις του Χάρτη. Ο νέος νόμος προβλέπει ότι οι αξιωματικοί του στρατού που έλαβαν μια πανεπιστημιακή εκπαίδευση δεν μπορούν να εγκαταλείψουν τον στρατό νωρίτερα από την συμπλήρωση του διπλασίου της κανονικής υπηρεσίας στο στράτευμα. Με την διάταξη αυτή στην ουσία μειώνεται η υποχρέωση στρατεύσιμου υπηρεσίας από 25 σε 10 έτη. Η Επιτροπή στα συμπεράσματά της χειροκρότησε την παραπάνω νομοθετική ρύθμιση.

Η εξήγηση που δίνεται στην άμεση ανταπόκριση των συμβαλλομένων μερών στις υποδείξεις της Επιτροπής που γίνεται στο πλαίσιο των συλλογικών καταγγελιών έχει την εξής διττή μορφή. Αφενός μεν η μεγαλύτερη πλειοψηφία των κρατών που συνήθως συμμορφώνονται μετά την υποβολή μιας καταγγελίας, πράττουν τούτο υπό την πίεση που ασκεί η "φωνή" της κοινωνίας των πολιτών. Αφετέρου δε οι συλλογικές καταγγελίες λαμβάνουν μεγαλύτερη δημοσιότητα σε σχέση με τις περιοδικές εκθέσεις, γεγονός που όχι μόνο δεν αφήνει αδιάφορα τα κράτη μέρη αλλά τα προτρέπει να συμμορφωθούν.

Στο παράδειγμα της Ελλάδος, μια Μη κυβερνητική οργάνωση διεθνούς κύρους και εμβέλειας, ως εκπρόσωπος της κοινωνίας των πολιτών, προέβη στην εκδήλωση δυσαρέσκειας για την ύπαρξη νομοθετικών διαταγμάτων που δεν είναι σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα και τους κανόνες συμπεριφοράς για την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων.

Αξίζει δε να αναφερθεί ότι οι ΜΚΟ διαδραματίζουν ένα αρκετά σημαντικό ρόλο στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και έχουν μετατραπεί σε κεντρικούς πρωταγωνιστές της κοινωνικής ζωής¹⁰⁸.

Επίσης, ένα ιδιαίτερα σημαντικό χαρακτηριστικό των συλλογικών καταγγελιών είναι η δημοσιότητα που ακολουθεί κάθε καταγγελία. Και

¹⁰⁶ βλ. συμπεράσματα XVI-I σελ. 9

¹⁰⁷ βλ. συμπεράσματα XVII-I p.9

¹⁰⁸ βλ. J-G Akandji -Kombe Actualite de la Charte sociale europeenne, Chronique des decisions du Comite europeenne des droits sociaux sur les reclamations collectives, Juillet 2002-sept 2003, Revue trimestriel des droits de l'homme 2004/57, p.225

αυτό διότι, σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στην διαδικασία ελέγχου των εθνικών εκθέσεων, στην διαδικασία των καταγγελιών κινείται ένας ολόκληρος οιονεί δικαιοδοτικός μηχανισμός στο πλαίσιο του οποίου ένα κράτος βρίσκεται ενώπιον μιας παραβίασης του Χάρτη και καλείται να την θεραπεύσει.

Και μόνο η υποχρέωση που υπάρχει των κρατών μελών να υποβάλλουν τις παρατηρήσεις τους εγγράφως και ενίοτε προφορικά ενώπιον της Επιτροπής είναι αρκετά ενοχλητική για το κράτος που υφίσταται την καταγγελία, καθόσον θέλει να συμπεριλαμβάνεται μεταξύ εκείνων που σέβονται τις δημοκρατικές αρχές .

Αρκετές μάλιστα ΜΚΟ έχουν την δυνατότητα να κάνουν ευρέως γνωστές τις αποφάσεις της Επιτροπής μέσω κυρίως του διαδικτύου ασκώντας έτι περαιτέρω πιέσεις στα κράτη.

Επί παραδείγματι, η Ομοσπονδία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου δημοσίευσε το κείμενο της καταγγελίας καθώς και την απόφαση της Επιτροπής ως και την συνέχεια που εδόθη εκ μέρους της χώρας μας Στην ουσία , πρόκειται για ένα είδος άτυπου *suivi*.¹⁰⁹

4.3 Καταγγελία 8/2000 της Quaker Council of European Affairs

Μια τρίτη κατά σειρά καταγγελία που κατατέθηκε εις βάρος της Ελλάδος ήταν η καταγγελία 8/2000 για παραβίαση του άρθρου 1&2 του Χάρτη το οποίο προστατεύει το δικαίωμα του εργαζόμενου για ελεύθερη ανάληψη εργασίας.

Καταγγέλλουσα οργάνωση ήταν η Quaker Council of European Affairs, η οποία κατήγγειλε την χώρα μας για παραβίαση του άρθρου 1&2 για τον λόγο ότι η διάρκεια της εναλλακτικής υπηρεσίας αντί της στρατιωτικής θητείας για τους αντιρρησίες συνειδήσεως ήταν υπέρμετρη.

Παράλληλα, η εν λόγω ΜΚΟ αναφέρθηκε στον μεγάλο αριθμό πιστοποιητικών που πρέπει να συγκεντρώσει κανείς για να θεωρηθεί ότι πληροί τα κριτήρια του αντιρρησία συνειδήσεως, στους αυστηρούς όρους εκπλήρωσης της εναλλακτικής υπηρεσίας και στις συχνά απάνθρωπες συνθήκες αυτής.¹¹⁰ Επίσης ειδική μνεία έγινε και στις ποινικές κυρώσεις που πρέπει να εφαρμοσθούν για τους αντιρρησίες που δεν εκπληρώνουν την εναλλακτική τους θητεία.

Η Ελληνική κυβέρνηση αρνήθηκε ότι η εναλλακτική υπηρεσία εμπίπτει στο πεδίο το άρθρου 1&2, ενώ είπε ότι οι όροι εκπλήρωσης της είναι εύλογοι.

Επί της ουσίας, η Επιτροπή έκρινε ότι καταρχήν η υποχρέωση εναλλακτικής υπηρεσίας αντί αυτής της ένοπλης δεν εμπίπτει στις απαγορεύσεις του άρθρου 1&2, καθόσον οι αντιρρησίες συνειδήσεως

¹⁰⁹ ιστοσελίδα FIDH www.fidh.org/ecosoc/lettres/rec0200f.hptm

¹¹⁰ Νόμος 2510/1997 για τους αντιρρησίες συνειδήσεως

που εκπληρώνουν την εναλλακτική τους θητεία πράττουν τούτο συμμορφούμενοι με την υποχρέωση εκπλήρωσης της στρατιωτικής τους θητείας και ως εκ τούτου δεν μπορούν να θεωρηθούν ότι εμπíπτουν στις διατάξεις των εργαζομένων που εξασφαλίζουν την διαβίωσή τους με εργασία που αναλαμβάνουν ελεύθερα.

Λαμβάνοντας, ωστόσο, υπ'οψιν και τις διατάξεις του άρθρου 4&3 της ΕΣΔΑ είπε ότι «η εναλλακτική θητεία μπορεί να αποτελέσει περιορισμό στο δικαίωμα κάθε ατόμου να κερδίζει τα προς το ζειν με εργασία που αναλαμβάνει ελεύθερα». Γι'αυτόν τον λόγο έκρινε ότι οι όροι εκπλήρωσης της εναλλακτικής υπηρεσίας ενέπιπταν στις διατάξεις του άρθρου 1&2. Κάλεσε δε την χώρα μας να τροποποιήσει την νομοθεσία της και να μειώσει την διάρκεια της εναλλακτικής θητείας την οποία χαρακτήρισε ως υπέρμετρη. Τέλος, έκρινε ότι οι υπόλοιπες ενστάσεις της ΜΚΟ για τους τρόπους και τις συνθήκες εκπλήρωσης της εναλλακτικής θητείας δεν ευσταθούσαν και γι'αυτό τις απέρριψε.

Αξίζει να σημειωθεί εν προκειμένω η αντίθετη γνώμη του καθηγητή κ.Αλιμπράντη, ο οποίος επεσήμανε ότι η Επιτροπή για πρώτη φορά προέβη σε μια ανακριβή ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 1&2 .

Χαρακτηριστικά, είπε, ότι εάν η διάρκεια της εναλλακτικής υπηρεσίας, εξαιτίας του υπέρμετρου χαρακτήρα της, αποτελεί παραβίαση του δικαιώματος του εργαζομένου για την εξασφάλιση της διαβίωσής του με εργασία που αναλαμβάνει ελεύθερα, το ίδιο θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς ότι ισχύει στην περίπτωση της στρατιωτικής θητείας ως και στην περίπτωση των ποινών κράτησης που αποφασίζονται από τα εθνικά δικαστήρια.

Σε συνέχεια πάντως της Αποφάσεως της Επιτροπής Υπουργών Res ChS (2002)3 τροποποιήθηκαν οι εθνικές νομοθετικές διατάξεις που διέπουν την εναλλακτική υπηρεσία .

Με το Ν.3257/04 και 3421/05 δόθηκε η δυνατότητα στον Υπουργό Εθνικής Αμύνης να απολύει τους αντιρρησίες συνείδησης και πριν από την συμπλήρωση του επιπλέον χρόνου υπηρεσίας που προβλέπεται από την ισχύουσα νομοθεσία, όχι όμως πριν από την συμπλήρωση του χρόνου πραγματικής στρατιωτικής υπηρεσίας, που ισχύει για την οριστική απόλυση των ενόπλως υπηρετούντων. Σε εκτέλεση δε του νόμου αυτού ο ΥΕΘΑ με την από 10/3/06 απόφασή του καθόρισε τον μειωμένο χρόνο υπηρεσίας των αντιρρησιών συνείδησης.

Πρόκειται για μια πολύ σημαντική μείωση της θητείας των αντιρρησιών συνείδησης, καθώς για πρώτη φορά καθορίστηκε και καθιερώθηκε ως χρόνος υπηρεσίας των υπόχρεων εναλλακτικής υπηρεσίας διάστημα κάτω του διπλασίου των υπηρετούντων ένοπλη θητεία. Αντικαθίσταται η σταθερή προσαύξηση της διάρκειας της θητείας των αντιρρησιών συνείδησης με κλιμακωτή που συναρτάται με τη διάρκεια της θητείας που θα εκπλήρωναν εάν υπηρετούσαν ενόπλως.

Εντούτοις, παρά τις παραπάνω μεταρρυθμίσεις η συζήτηση για τους αντιρρησίες συνειδήσεως εξακολουθεί να υφίσταται στο πλαίσιο της Επιτροπής. Κατά τις εργασίες μάλιστα της 114ης συνόδου της Κυβερνητικής Επιτροπής εκφράστηκαν δισταμένες απόψεις για την συμμόρφωση ή μη της χώρας μας με τον Χάρτη .

Ιδιαίτερα επισημαίνεται η άποψη που διατυπώθηκε από την εκπρόσωπο του Υπουργείου Απασχόλησης η οποία τόνισε ότι «η εκπλήρωση της ένοπλης στρατιωτικής θητείας , λόγω της γεωπολιτικής θέσης της χώρας μας , γίνεται κατά το μεγαλύτερο συνήθως τμήμα της σε στρατιωτικές μονάδες των παραμεθωρίων περιοχών και οι στρατευμένοι καλούνται να ανταποκριθούν σε αυξημένες απαιτήσεις και καθήκοντα, ενώ η εναλλακτική υπηρεσία εκπληρώνεται σε υπηρεσίες του ευρύτερου δημόσιου τομέα κάτω από ιδιαίτερα ευνοϊκές συνθήκες. Η απαλλαγή συνεπώς των αντιρρησιών συνειδήσεως από την ένοπλη θητεία, δικαιολογεί τη μεγαλύτερη διάρκεια της εναλλακτικής θητείας».

Η Κυβερνητική Επιτροπή ενθάρρυνε την Ελλάδα να συνεχίσει να παίρνει μέτρα για την εναρμόνιση με τον Χάρτη και αποφάσισε να περιμένει την εξέταση της επόμενης έκθεσης από την Επιτροπή.

4.4 Καταγγελία Ευρωπαϊκού Κέντρου των Δικαιωμάτων των Ρομά 15/2003

Μια τέταρτη κατά σειρά καταγγελία, εξίσου σημαντική με την προηγούμενη, κατατέθηκε το 2003 εναντίον της χώρας μας εκ μέρους του Ευρωπαϊκού Κέντρου των Δικαιωμάτων των Ρομά

Πρόκειται για την καταγγελία 15/2003 η οποία αφορούσε στην παραβίαση του άρθρου 16 του Χάρτη που διασφαλίζει το δικαίωμα στην κοινωνική , νομική και οικονομική προστασία της οικογένειας.

Το άρθρο αυτό που αποτελείται από μια και μόνο παράγραφο, ορίζει ότι :

«για την εξασφάλιση των συνθηκών διαβίωσης που απαιτούνται για την πλήρη ανάπτυξη της οικογένειας, η οποία αποτελεί βασικό κύτταρο της κοινωνίας ,τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προωθούν την οικονομική, νομική και κοινωνική προστασία της οικογενειακής ζωής, ιδίως με κοινωνικές και οικογενειακές παροχές, φορολογικές ελαφρύνσεις , μέσα στεγαστικής συνδρομής, ενίσχυση των νέων ζευγαριών και άλλα κατάλληλα μέσα»..

Η καταγγελία υπεβλήθη από μια οργάνωση που εκπροσωπεί τα δικαιώματα των Ρομά. Κατά ένα έμμεσο τρόπο στην προκειμένη περίπτωση είναι το σύνολο των Ρομά που εκφράζουν την δυσαρέσκεία τους για την παραβίαση των δικαιωμάτων τους και την μη διασφάλιση εκ μέρους της πολιτείας των συνθηκών διαβίωσης που απαιτούνται για την

πλήρη ανάπτυξη των οικογενειών τους, μέσω κοινωνικών και οικογενειακών παροχών και στεγαστικής συνδρομής.

Η καταγγελία περιλαμβάνει σειρά παραβιάσεων της ελληνικής κοινωνίας έναντι των Ρομά (παράνομες διώξεις , ελλείψεις κοινωνικών παροχών, εξασφάλιση μόνιμης οικογενειακής στέγασης) που είναι απόρροια της διακριτικής μεταχείρισης τους εκ μέρους της ελληνικής κοινωνίας.

Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή έκρινε ότι ο ανεπαρκής αριθμός μόνιμων κατοικιών για τις ανάγκες των Ρομά καθώς και η πολιτική των συστηματικών διώξεων των Αθιγγάνων από τις κατοικίες τους στοιχειοθετούσαν σοβαρή παραβίαση του άρθρου 16 του Χάρτη.

Επίσης, η Επιτροπή στην απόφασή της αναφέρεται στην ανάγκη διασφάλισης της αρχής της ισότητας μεταχείρισης των υπηκόων των Συμβαλλομένων μερών και της μη διάκρισης ,αρχές που, όπως επισημαίνει, αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του άρθρου 16. Έτσι, στην απόφασή της επί του βασίμου της καταγγελίας, παραπέμπει στην νομολογία του ΕΔΑΔ για να τονίσει ότι μια από τις απαραίτητες συνιστώσες του άρθρου 16 είναι η διασφάλιση της κοινωνικής εντάξεως και ο σεβασμός της διαφορετικότητας ορισμένων κοινωνικών ομάδων¹¹¹

Η καταγγέλλουσα Οργάνωση, προς επίρρωση των ισχυρισμών της, κάνει λόγο για την ύπαρξη μιας Υπουργικής Απόφασης του 1983¹¹² που αφορά την "αναγκαστική μετακίνηση των νομαδικών πληθυσμών (nomadic travelers) για προληπτικούς λόγους διασφάλισης των κανόνων υγιεινής" την οποία χαρακτηρίζει ως διακριτική έναντι του πληθυσμού των Αθιγγάνων. Με ανάλογους χαρακτηρισμούς για ύπαρξη διακριτικής μεταχείρισης έναντι των Ρομά χαρακτηρίζει και το τροποποιητικό διάταγμα του 2003¹¹³.

Αξίζει δε να αναφερθεί ότι αρνητική κριτική των δύο διαταγμάτων εμπεριέχεται στην σύμφωνη γνώμη του Καθηγητή κ. Αλιμπράντη¹¹⁴ ο οποίος έκρινε ότι, μολονότι το άρθρο 16 δεν συνιστά από μόνο του αυτοτελές δικαίωμα στην στέγαση και άρα τα μέτρα που έχουν ληφθεί έως σήμερα εκ μέρους της χώρας μας είναι ικανοποιητικά, δικαιώνει την καταγγέλλουσα οργάνωση για τους ισχυρισμούς της περί υπάρξεως διακριτικής μεταχείριση εις βάρος των Ρομά, όσον αφορά τις στεγαστικές τους ανάγκες και την ανάγκη λήψης σχετικής πρόνοιας από το ελληνικό κράτος που δεν επιτυγχάνεται με το τροποποιητικό διάταγμα του 2003.

---

¹¹¹ Αναφορά Επιτροπής σε υπόθεση Conors v.United Kingom /May 2004 par.84 όπου το Δικαστήριο επεσήμανε ότι "η κοινωνικά ευάλωτη θέση των Αθιγγάνων σημαίνει ότι θα πρέπει να ληφθεί ειδική πρόνοια για την κάλυψη των αναγκών τους, τόσο στο πλαίσιο των νομοθετικών ρυθμίσεων που λαμβάνονται από την πολιτεία όσο και των συγκεκριμένων αποφάσεων που λαμβάνονται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις .

¹¹² Υπουργική Απόφαση Νο Α5/696/25.4.1983 ΦΕΚ 243/Β/11/5/83

¹¹³ Κοινή Υπουργική Απόφαση Νο 23 641/3.7.2003 ΦΕΚ 973/Β/15.07.03

¹¹⁴ Ο καθηγητής του Εργατικού Δικαίου κ.Ν.Αλιμπράντης είναι μέλος της ΕΕΚΧ από το 2002.

Αξίζει εν προκειμένω να αναφερθεί ότι το άρθρο 16 αποτελεί άρθρο του σκληρού πυρήνα για το οποίο ασκείτο έλεγχος εκ μέρους της Επιτροπής, μέσω των εθνικών εκθέσεων κάθε δύο χρόνια. Τα συμπεράσματα της Επιτροπής που κάλυπταν την χρονική περίοδο 1999-2000 δεν έκαναν καμία αναφορά στην κατάσταση των Ρομά, ενώ για την περίοδο 2001-02 η Επιτροπή ανέστειλε την έκδοση συμπερασμάτων, ζητώντας περισσότερες διευκρινήσεις εκ μέρους της χώρας μας αφορώσες την οικονομική και κοινωνική προστασία των οικογενειών των Ρομά¹¹⁵.

Έτσι, η εν λόγω καταγγελία έδωσε μια πρωτοφανή ευκαιρία στην Επιτροπή να εξετάσει εκ νέου την κατάσταση των Ρομά πριν την έλευση του επόμενου κύκλου ελέγχου. Η διαδικασία εξέτασης της καταγγελίας υπήρξε αρκετά χρονοβόρα και εξελίχθηκε σε δύο φάσεις, ήτοι στην υποβολή των γραπτών παρατηρήσεων των δύο μερών αλλά και στην μετέπειτα διεξαγωγή ακροαματικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής.

Είναι δε αξιοπρόσεκτο ότι η Επιτροπή στην απόφασή της περί του βασίμου της καταγγελίας¹¹⁶, καλεί την Επιτροπή Υπουργών να επιδικάσει στην χώρα μας το ποσό των 2000 ευρώ για τα έξοδα που κατέβαλε η καταγγέλλουσα οργάνωση.

Η Επιτροπή Υπουργών με την απόφαση της ResChS(2005)11 έλαβε γνώση της αποφάσεως της Επιτροπής καθώς και των μέτρων που είχε λάβει εν τω μεταξύ η χώρα μας προς συμμόρφωση της με τις επιταγές του Χάρτη. Αρνήθηκε¹¹⁷ δε να επιδικάσει στην χώρα μας το αιτηθέν από την Επιτροπή ποσό αποζημιώσεως στην καταγγέλλουσα οργάνωση.

Πιο συγκεκριμένα η ελληνική πλευρά, αντιδρώντας στο ιδιαίτερα σοβαρό θέμα της καταγγελίας που αφορούσε τις εξώσεις οικογενειών Ρομά από τις κατοικίες τους, δεν παρέλειψε να τονίσει ότι πρόκειται για μια ατυχή χρήση του όρου έξωση, δεδομένου ότι επρόκειτο για αυτόβουλη εγκατάσταση σε εκτάσεις τρίτων (νομικών ή φυσικών προσώπων) και σε συνέχεια αυτής, απομάκρυνση των καταπατητών από τις εν λόγω εκτάσεις.¹¹⁸

Εν συνεχεία προέβη στην σταδιακή λήψη μέτρων που αφορούσαν, σε γενικές γραμμές, τα κάτωθι:

---

¹¹⁵ βλ. συμπεράσματα XVII-I p. 17-19άα

¹¹⁶ 8 Δεκεμβρίου 2004

¹¹⁷ Είναι χαρακτηριστική η παρέμβαση της Ιταλικής αντιπροσωπείας υπέρ των ελληνικών θέσεων στην συζήτηση για την καταβολή αποζημιώσεως. Η Ιταλία υποστηριζόμενη από την Γαλλία προέβαλε τον ισχυρισμό ότι η Επιτροπή δεν έχει «οιονεί δικαστικό χαρακτήρα» ούτε δύναται να επιλαμβάνεται θεμάτων που ξεπερνούν τις αρμοδιότητές που της έχουν αποδοθεί από τα συμβαλλόμενα μέρη. Απαντώντας σε ανωτέρω επισημάνσεις, η Γραμματεία επιχείρησε να υποστηρίξει ότι η Επιτροπή δεν έλαβε απόφαση επί της καταβολής χρηματικής αποζημιώσεως αλλά ότι μετέφερε το σχετικό αίτημα της καταγγέλλουσας οργάνωσης.

¹¹⁸ Η συγκεκριμένη διευκρίνιση δόθηκε και ενώπιον της Επιτροπής κατά την διάρκεια της δημόσιας ακρόασης επί της εν λόγω καταγγελίας

α) Επεξεργασία από την ελληνική πολιτεία ενός Ολοκληρωμένου Σχεδίου Δράσης για την κοινωνική ένταξη τους Ρομά το οποίο βρίσκεται σε εξέλιξη ως προς τις υλοποιούμενες δράσεις του ενώ συγχρόνως τελεί υπό αξιολόγηση και αναθεώρηση

β) Δημιουργία μιας Διπυργικής Επιτροπής για τον συντονισμό και την αξιολόγηση των δράσεων του Ολοκληρωμένου Σχεδίου Δράσης

γ) Αναθεώρηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου στεγαστικής δανειοδότησης με την παροχή περισσότερων δανείων σε Έλληνες Ρομά.

Το θέμα, ωστόσο, της παραβίασης του άρθρου 16 και της διακριτικής μεταχείρισης που υφίστανται οι Ρομά συνεχίζει να βρίσκεται υπό εξέταση από την Κυβερνητική Επιτροπή¹¹⁹. Παράλληλα είναι επίκαιρο στις συζητήσεις που λαμβάνουν χώρας στο πλαίσιο της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης¹²⁰

4.5 Καταγγελία Διεθνούς Οργάνωσης κατά των βασανιστηρίων 17/2003

Μια πέμπτη καταγγελία κατά της χώρας μας υπεβλήθη το 2003 εκ μέρους της Διεθνούς Οργάνωσης κατά των Βασανιστηρίων. Πρόκειται για την καταγγελία 17/2003 που αφορούσε την παραβίαση του άρθρου 17 του Χάρτη ήτοι του δικαιώματος της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική και οικονομική προστασία.

Το συγκεκριμένο άρθρο το οποίο αποτελείται από μια παράγραφο ορίζει ότι

"Λαμβάνοντας υπόψη τη διασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική και οικονομική προστασία, τα Συμβαλλόμενα μέρη θα λάβουν όλα τα απαραίτητα και αναγκαία μέτρα για το σκοπό αυτό, περιλαμβανομένης της ίδρυσης ή διατήρησης κατάλληλων δομών ή υπηρεσιών".

Συγκεκριμένα η καταγγέλλουσα ΜΚΟ επεσήμανε ότι η ελληνική ποινική νομοθεσία δεν προβλέπει ρητά την απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας ή άλλης μορφής κακομεταχείρισης των παιδιών στο πλαίσιο της οικογενειακής εστίας, της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλων ιδρυμάτων προστασίας του παιδιού

Προς αντίκρουση της παραπάνω καταγγελίας, η ελληνική πλευρά παρέθεσε τις οικείες διατάξεις του ΑΚ που αφορούν τις σχέσεις μεταξύ γονέων και τέκνων ως και του ποινικού δικαίου για την πρόκληση σωματικής βλάβης ή άλλης μορφής κακομεταχείρισης των ατόμων και δη

¹¹⁹ Συζήτηση σε πλαίσιο 115^{ης} συνάντησης συμβαλλομένων μερών (Απρίλιος 2007),

¹²⁰ Βλ. σχετ. επερώτηση 502/ από Μάρτιο 2007 Λεττονού Βουλευτού Cilevic προς την Επιτροπή Υπουργών με τίτλο « Implementation of the European Social Charter by Greece- Force evictions of Roma”

εκείνων κάτω των 17 ετών (ΠΚ 312) ως και εκείνων που απαγορεύουν την σωματική τιμωρία στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (Π.Δ 210/98 και 104/1979).

Σε αντίκρουση των ανωτέρω, η καταγγέλλουσα οργάνωση προέβαλε τον ισχυρισμό ότι δεν υπάρχει επαρκής νομοθετική ρύθμιση της απαγόρευσης σωματικής βλάβης των παιδιών, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο. Προς επίρρωση δε των ισχυρισμών της, παρέπεμψε τόσο σε ακαδημαϊκές έρευνες που είχαν γίνει για την χρήση της σωματικής τιμωρίας στην Ελλάδα όσο και στην εισήγηση του Συνηγόρου για τα δικαιώματα του παιδιού και την ανάγκη ύπαρξης σαφούς απαγόρευσης υπό το εθνικό δίκαιο της σωματικής τιμωρίας των παιδιών στην οικογένεια.

Η Επιτροπή αφού έλαβε γνώση των παρατηρήσεων των δύο μερών προέβη στις ακόλουθες διαπιστώσεις

Καταρχήν επεσήμανε ότι η γενική διατύπωση του άρθρου 17 επιτρέπει στην Επιτροπή, κατά την διάρκεια των ελέγχων εφαρμογής του Χάρτη, να λαμβάνει υπόψη τις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.

Ειδικότερα, σε διεθνές επίπεδο, η Επιτροπή πολύ επιγραμματικά αναφέρθηκε στις τελευταίες εξελίξεις για την απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας τόσο στο πλαίσιο των Η.Ε όσο και του ΣτΕ.

Εν συνεχεία, εξετάζοντας το φάσμα προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού σε εθνικό επίπεδο, είπε ότι υπάρχουν αρκετά ελλείμματα και κενά δικαίου ως προς την ρητή απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας των παιδιών, τόσο από το ίδιο το Σύνταγμα όσο και από τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα. Συμμερίστηκε δε την άποψη του Συνηγόρου του Πολίτη για τα δικαιώματα του παιδιού περί της αναγκαιότητας υπάρξεως ρητής απαγόρευσης στον ΠΚ της σωματικής τιμωρίας των παιδιών μέσα στην οικογένεια.

Ως προς την ύπαρξη απαγόρευσης του άρθρου 17 στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, η Επιτροπή διαπίστωσε την απουσία σχετικής πρόβλεψης στο πλαίσιο της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Σε παρόμοιες διαπιστώσεις κατέληξε και για το ισχύον νομικό πλαίσιο που αφορά στα κέντρα προστασίας των παιδιών.

Υπό το φως των ανωτέρω, η Επιτροπή συμπέρανε στην απόφασή της επί του βασίμου των ισχυρισμών της καταγγέλλουσας ΜΚΟ την ύπαρξη παραβίασης του άρθρου 17 εκ μέρους της χώρας μας .

Ακολούθως, η Επιτροπή Υπουργών, με την απόφασή της ResChS(2005)12, έλαβε γνώση όλων των νομοθετικών ρυθμίσεων που έλαβε η ελληνική πλευρά προς συμμόρφωση με τον Χάρτη οι οποίες συνοψίζονται ως εξής:

1. Δημιουργία μιας συντακτικής ομάδος του Υπουργείου Δικαιοσύνης για τον σχεδιασμό ενός νομοθετικού πλαισίου για την απαγόρευση όλων των μορφών της σωματικής τιμωρίας μέσα στην οικογένεια
2. Ψήφιση Ν. 3328/2005 για την απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση
3. Εγκύκλιος του Υπουργείου Υγείας προς τα ιδρύματα φροντίδας των παιδιών για την απαγόρευση των σωματικών τιμωριών.

Αξίζει να αναφερθεί εν προκειμένω ότι η Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη την αναγκαιότητα εξασφάλισης επαρκούς προστασίας των παιδιών από την κακομεταχείριση, ζήτησε από τα συμβαλλόμενα μέρη πληροφορίες για τα σχετικά μέτρα που λαμβάνονται ή σχεδιάζονται¹²¹. Έκανε δε ιδιαίτερη αναφορά στην Σύμβαση των Η.Ε για την προστασία των παιδιών καθώς και στην νομολογία του ΕΔΑΔ¹²²

4.6 Καταγγελία 30/2005 του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου

Η τελευταία καταγγελία που υπεβλήθη κατά της Ελλάδος προέρχεται από το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα δικαιώματα του ανθρώπου και αφορά στην παραβίαση των άρθρων 2&4, 3&1, 3&2 και 11 του Χάρτη.

Η καταγγελία αυτή κατατέθηκε με αριθμό 30/2005 και η χώρα μας κλήθηκε να υποβάλει γραπτές παρατηρήσεις επί του παραδεκτού μέχρι τον Ιούλιο του 2005.

Συγκεκριμένα το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου στην καταγγελία του υποστηρίζει τα εξής

Το ελληνικό κράτος, ως de facto διαχειριστής και εργοδότης των εργαζομένων της ΔΕΗ, είναι άμεσα υπεύθυνο για τη μη συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις που ορίζονται από το άρθρο 2&4, καθόσον δεν προβλέπονται ειδικές ρυθμίσεις σχετικά με την μείωση της διάρκειας της εργασίας ή συμπληρωματική άδεια με αποδοχές για τους εργαζόμενους στα λιγνιτωρυχεία ούτε υφίσταται κάποια συλλογική σύμβαση εργασίας στον τομέα αυτόν που να καλύπτει την προστασία του παραπάνω δικαιώματος.

Ομοίως, για το άρθρο 3 το ελληνικό κράτος δεν μερίμνησε για την λήψη μέτρων ασφάλειας και υγιεινής των εργαζομένων μέσω της έκδοσης ειδικών κανονισμών ως και μέτρων ελέγχου εφαρμογής των .

Τέλος, όσον αφορά στο άρθρο 11 το ελληνικό κράτος απέτυχε να εξαφανίσει στο μέτρο του δυνατού τα αίτια μη ικανοποιητικής υγείας καθόσον :

1. επιτρέπει την λειτουργία λιγνιτωρυχείων, χωρίς να λαμβάνει επαρκώς υπ'οψιν τις επιπτώσεις που δημιουργούνται στο περιβάλλον.

¹²¹ Βλ συμπεράσματα 15^ο κύκλου ελέγχου σελ. 28-30

¹²² CourEDH, A.c.Royaume-Uni, 23.9.98, &22 <http://www.coe.echr.int>

2. δεν υπάρχει πρόνοια για την ύπαρξη συμβουλευτικών υπηρεσιών και υπηρεσιών διαφώτισης σε ότι αφορά τη βελτίωση της υγείας και την ανάπτυξη ατομικής ευθύνης στον τομέα της υγείας.

3. δεν προέβη στην λήψη των απαραίτητων μέτρων για την πρόληψη των επιδημικών, ενδημικών και άλλων ασθενειών.

Ήδη η Επιτροπή έκρινε στις 10/10/2005 την καταγγελία παραδεκτή, αφού εξέτασε την ύπαρξη όλων των απαραίτητων προϋποθέσεων και κάλεσε τα μέρη να υποβάλουν τις γραπτές τους παρατηρήσεις.

Η ελληνική πλευρά υπέβαλε εντός της ταχθείσης προθεσμίας τις παρατηρήσεις της στην Γραμματεία του Χάρτη (Νοεμ. 2006) και αναμένεται η σχετική αντίδραση της Επιτροπής.

Με ιδιαίτερα ανησυχητικά σχόλια για την ύπαρξη και λειτουργία των θερμοηλεκτρικών μονάδων που παράγουν λιγνίτη εκφράστηκε ο Επίτροπος για τα θέματα της ενέργειας κ.Δήμας σε πρόσφατο δημοσίευσμά του¹²³. Συγκεκριμένα ανέφερε ότι « η χώρα μας παράγει , κατά κεφαλήν, 9,2 τόνους διοξειδίου του άνθρακα, έναντι ευρωπαϊκού μέσου όρου 8,5 τόνων και ότι το μεγαλύτερο μερίδιο ευθύνης φέρει η ΔΕΗ με τις μεγάλες θερμοηλεκτρικές μονάδες της, με τις εκπομπές ρύπων να έχουν ανέλθει το 2004 στο 124% εκείνων του 1990. Με γνώμονα τα παραπάνω στοιχεία υπογράμμισε ότι «θα πρέπει να εξετασθεί σοβαρά πλέον από την Ελλάδα κατά πόσον ο λιγνίτης πρέπει να παραμείνει και στο μέλλον μέρος του ενεργειακού της τοπίου, καθώς στην Ευρώπη το μέλλον αυτού του ενεργειακού τοπίου είναι σαφώς πιο πράσινο και περιλαμβάνει σαφή περιορισμό των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα»

Παρόμοιες ανησυχίες διατυπώνονται σε πρόσφατο δημοσίευμα¹²⁴, της εφημερίδας «ΤΑ ΝΕΑ» όπου αναδεικνύεται, με τον πλέον ζοφερό τρόπο, η ζημιογόνος δραστηριότητα της ΔΕΗ όχι μόνο για το περιβάλλον αλλά και για την ασφάλεια των υπ'αυτής απασχολούμενων πολιτών.

Αυτό με τη σειρά του σημαίνει ότι τα κράτη που δεν θα προετοιμαστούν από σήμερα θα βρεθούν σε ιδιαίτερα δύσκολη θέση με συνέπειες για την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας τους.

---

¹²³ Καθημερινή 11/3/2007

¹²⁴ Τα ΝΕΑ 10/5/2007

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η ανάπτυξη των κοινωνικών δικαιωμάτων στο εσωτερικό των κρατών μελών υπό την επιρροή των διατάξεων του Χάρτη και δη των αποφάσεων της Επιτροπής.

Οι επιπτώσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη στο εσωτερικό της έννομης τάξης των κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι αδιαμφισβήτητα αρκετά σημαντικές.

Διακρίνονται δε ι) σε εκείνες που έχουν άμεσα και απτά αποτελέσματα στο θετικό δίκαιο των κρατών και ιι) σε εκείνες των οποίων τα αποτελέσματα δεν είναι ευθύς εξαρχής ορατά αλλά χαρακτηρίζονται για την δυναμική τους και την ικανότητα τους να επιφέρουν εξελίξεις στην σφαίρα των κοινωνικών δικαιωμάτων¹²⁵

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, σε τακτά χρονικά διαστήματα, δημοσιεύει πληροφορίες για τις αλλαγές που τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν πραγματοποιήσει σε εθνικό νομικό επίπεδο, οι οποίες συνήθως αποδίδονται στην επιρροή που ασκεί ο Χάρτης.

1 Άμεσα αποτελέσματα του Χάρτη : η εξέλιξη του εθνικού δικαίου υπό την σκέπη των συμπερασμάτων της Επιτροπής¹²⁶

Η πιο σπουδαία συνεισφορά του μηχανισμού των εκθέσεων της Επιτροπής εναπόκειται στην πίεση που ασκείται στα κράτη μέρη να προσαρμόσουν τις εθνικές τους νομοθεσίες με τις επιταγές του Χάρτη με ιδιαίτερη έμφαση την συμμόρφωση με τα άρθρα που αποτελούν τον λεγόμενο σκληρό πυρήνα.

Καθ' όλη τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών λειτουργίας του μηχανισμού ελέγχου του Χάρτη αρχής γενομένης από την θέση σε ισχύ του Τροποποιητικού Πρωτοκόλλου και εντεύθεν, μια σειρά από νέες

¹²⁵ Σύμφωνα με την έκφραση του M.Bonnechere , La Charte sociale europeenne et les droits nationaux, in J-F Akanji- Kombe et S.Leclerc, «Ο Χάρτης αποτελεί μια πηγή έμπνευσης και ένα μοντέλο ανάπτυξης των κοινωνικών δικαιωμάτων»

¹²⁶ Βλ.σχετ. για συμπεράσματα Επιτροπής για τα κράτη μέλη L.Samuel, Τα Θεμελιώδη Κοινωνικά Δικαιώματα, Νομολογία της ΕΚΔ, 2^η έκδοση 2002, ΣτΕ καθώς και στο επίσημο του ΣτΕ www.coe.int

εξελίξεις στην σφαίρα των κοινωνικών δικαιωμάτων έχει σημειωθεί στο εσωτερικό αρκετών κρατών μελών.

Το ΣτΕ, σε τακτά χρονικά διαστήματα, δημοσιεύει πληροφορίες¹²⁷ για τις αλλαγές που τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν πραγματοποιήσει στο εθνικό νομικό τους σύστημα, αλλαγές οι οποίες εν μέρει μπορούν να αποδοθούν στην επίδραση του Χάρτη.

2 Η περίπτωση της Ελλάδος και των άλλων ευρωπαϊκών χωρών ως προς τον τρόπο ενσωμάτωσης των διατάξεων του Χάρτη στην εσωτερική έννομη τάξη

Η Ελλάδα με τον Ν.1426/84 (ΦΕΚ 32 Α/84) κύρωσε τον Χάρτη του ΣτΕ σύμφωνα με τις διατάξεις του Συντάγματος

Συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθρο 28&1 " οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου καθώς και όλες οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και την θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμίας, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας".

Το εν λόγω άρθρο αντικατοπτρίζει την μονιστική θέση της χώρας μας έναντι του διεθνούς δικαίου καθώς η ύπαρξη και μόνον του κυρωτικού νόμου της Βουλής¹²⁸ αρκεί για να καταστήσει πλήρως εφαρμοστέο το διεθνές συμβατικό κείμενο στην εσωτερική έννομη τάξη.

Επιπλέον , πέραν του ότι η διεθνής σύμβαση από την ημέρα κυρώσεώς της αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του εσωτερικού δικαίου και δεν διαφέρει των εθνικών διατάξεων αποκτά επίσης και μια θέση πρωταρχική έναντι του κοινού δικαίου. Όπερ σημαίνει ότι αφενός μεν σε περίπτωση συγκρούσεως μεταξύ των διεθνών συμβατικών διατάξεων και εκείνων του εσωτερικού δικαίου είναι οι πρώτες που επικρατούν αφετέρου δε τα δικαστήρια εξετάζουν ex officio την συμβατότητα των κανόνων του εσωτερικού δικαίου πριν την εφαρμογή τους.

Σε ένα μεγάλο αριθμό ευρωπαϊκών χωρών μελών του ΣτΕ, ο Χάρτη εντάχθηκε, ωστόσο, στην εσωτερική έννομη τάξη με καθεστώς μειωμένου ισχύος εν συγκρίσει με την χώρα μας.

Συγκεκριμένα, στην Γερμανία, Ιταλία, Φινλανδία ο Χάρτης έχει απλή νομοθετική ισχύ .Στην Σουηδία έχει ενσωματωθεί στο εσωτερικό δίκαιο με διοικητική πράξη, με την επεξήγηση ότι πρόκειται για μια σύμβαση έμμεσα εφαρμοστέα, λόγω του διαγγελτικού της χαρακτήρα Ομοίως, η Νορβηγία υιοθέτησε ένα νόμο για να ενσωματώσει την

¹²⁷ βλ. σχετ. ιστοσελίδα ΣτΕ www.coe.int, study reports European Commission of Social Rights.

¹²⁸ άρθρο 36&2 του Συντάγματος

Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και τα Πρόσθετα αυτής Πρωτόκολλα αλλά όχι τον Χάρτη προφασιζόμενος τους ίδιους λόγους με εκείνους που επικαλέσθηκε η Σουηδία.

Εξάλλου σε αρκετές χώρες η διαφορά ανάμεσα στον Χάρτη και σε άλλες συμβάσεις αφορώσες τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι σημαντική. Επί παραδείγματι στην Αυστρία και στην Τσεχία παρουσιάζεται το μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Όσον αφορά την Αυστρία, ενώ η ΕΣΔΑ υιοθετήθηκε με ισχύ συνταγματικού νόμου, ο Χάρτης ενσωματώθηκε με απλή νομοθετική ισχύ συνοδευόμενος από μια επιφύλαξη εφαρμογής. Η εξήγηση της παραπάνω αντιμετώπισης του Χάρτη από την εσωτερική έννομη τάξη της Αυστρίας βρίσκεται στις ισχύουσες αντιλήψεις περί των κοινωνικών δικαιωμάτων¹²⁹. Ομοίως στην Τσεχία πριν την συνταγματική αναθεώρηση του 2002, μόνο οι συμβάσεις οι σχετικές με τα δικαιώματα του ανθρώπου ετύγγαναν της αμέσου εφαρμογής (άρθρο 10 του Συντάγματος του 1992). Ελλείπει ενός κοινοβουλευτικού consensus, ο Χάρτης δεν εθεωρείτο ως μια τέτοια σύμβαση στην εσωτερική έννομη τάξη της Τσεχίας.

Κατά την διάρκεια των πρώτων χρόνων λειτουργίας του Χάρτη, παρατηρήθηκε μια σχετική δυσπιστία των συμβαλλομένων μερών ως προς την εφαρμογή των διατάξεών του. Το γεγονός ότι ο Χάρτης αποτελούσε ένα διεθνές συμβατικό κείμενο δεν αρκούσε από μόνο του για να δικαιολογήσει την στάση των συμβαλλομένων μερών. Το κυριότερο μάλλον εμπόδιο για την συμμόρφωση των κρατών υπήρξε κυρίως το είδος των προστατευόμενων από τον Χάρτη δικαιωμάτων.

Είναι άξιον δε προσοχής ότι όσον αφορά την Ελλάδα, καίτι όπως προαναφέρθηκε υπήρξε μια ευθύς εξαρχής συνταγματική αναγνώριση της ισότητας των δύο γενιών δικαιωμάτων ήτοι αστικών, πολιτικών και οικονομικών, κοινωνικών ωστόσο η παραπάνω ταύτιση υπήρξε μάλλον θεωρητική. Ειδικότερα και σε αντίθεση με τον τρόπο θεώρησης των ατομικών δικαιωμάτων και της ανάγκης αμέσου εφαρμογής τους, η αντιμετώπιση των κοινωνικών δικαιωμάτων υπήρξε μάλλον υποτονική εκ μέρους μιας ευτυχώς μικρής μερίδας νομικών θεωρητικών, καθότι υποστηρίχθηκε ότι δεν πρόκειται για πραγματικά δικαιώματα αλλά για κατευθυντήριες αρχές και συνταγματικές εγγυήσεις¹³⁰

Εντούτοις, η επικρατούσα άποψη έκλινε υπέρ του δεσμευτικού χαρακτήρα των κοινωνικών δικαιωμάτων καθώς και της σημαντικής συνεισφοράς του έλληνα νομοθέτη στην θέση σε εφαρμογή των

---

¹²⁹ Στην Αυστρία υπάρχει μια γενικότερη επιφύλαξη ως προς τα κοινωνικά δικαιώματα και την εξουσία του εθνικού δικαστή να ελέγξει την σωστή τους εφαρμογή. Σε γενικές γραμμές δεν θεωρούνται ως θεμελιώδη δικαιώματα βλ., C.Grewe, Les droits sociaux constitutionnelles : propop comparatifs a l'aube de la Charte des droits fondamentaux de l'Union europeenne, Revue universell des Droits de l'homme 2000, p.85 et s.

¹³⁰ βλ. Βεγλερής, Τα δικαιώματα του ανθρώπου και οι περιορισμοί τους, Αθήνα-Κομοτηνή, 1982 σελ.21

συνταγματικών επιταγών για την προστασία των ως άνω δικαιωμάτων.¹³¹ Το ίδιο ισχύει και με τον ρόλο του εθνικού δικαστού ως προς την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων.¹³²

Το πιο σύνηθες επιχείρημα πάντως για την μη εφαρμογή των διατάξεων του Χάρτη από την εσωτερική έννομη τάξη των συμβαλλομένων μερών είναι ότι το εν λόγω συμβατικό κείμενο δεν αποτελεί self-executing" σύμβαση.

3. Η διαδικασία συμμορφώσεως των συμβαλλομένων μερών με τις διατάξεις του Χάρτη

Από την ημερομηνία κυρώσεως και θέσεως σε ισχύ του Χάρτη κάθε συμβαλλόμενο μέρος έχει υποχρέωση να υποβάλλει στη Γραμματεία του Συμβουλίου Περιοδικές Εκθέσεις εφαρμογής αναφέροντας τα μέτρα που λαμβάνει για την διασφάλιση των δικαιωμάτων που προστατεύονται από την Σύμβαση. Οι εκθέσεις συντάσσονται βάσει συγκεκριμένου ερωτηματολογίου προκειμένου να καθίσταται δυνατή η σύγκριση ανάμεσα στα κράτη -μέλη του Οργανισμού.

Οι εκθέσεις εφαρμογής του Χάρτη που υποβάλλονται από τα συμβαλλόμενα κράτη εξετάζονται από την Επιτροπή.

Σύμφωνα με το τροποποιητικό Πρωτόκολλο στον χάρτη τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν αναγνωρίσει την αρμοδιότητα της Επιτροπής να εκτιμά από νομική σκοπιά την εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας και πρακτικής με το περιεχόμενο των υποχρεώσεων που απορρέουν από τον Χάρτη. Η ανωτέρω Επιτροπή μετά την εξέταση των εθνικών εκθέσεων καταλήγει σε θετικό, αρνητικό ή αναβαλλόμενο συμπέρασμα.

Τα αρνητικά συμπεράσματα συζητούνται ωστόσο στην Κυβερνητική Επιτροπή η οποία αποτελείται από τους αντιπροσώπου των κρατών μελών του ΣτΕ και εκπροσώπους των Ευρωπαϊκών Ενώσεων Εργοδοτών και Εργαζομένων.

Σημειώνεται ότι μόνο τα κράτη που έχουν επικυρώσει τον Χάρτη έχουν δικαίωμα ψήφου στην Επιτροπή. Η Κυβερνητική Επιτροπή αποτελείτο δεύτερο όργανο ελέγχου του Χάρτη.

Η Κυβερνητική Επιτροπή, με βάση τα συμπεράσματα της Επιτροπής του Χάρτη και τις εξηγήσεις που δίνει ο εκπρόσωπος του εξεταζόμενου κράτους, αποφασίζει τι μέτρα θα λάβει το ενδιαφερόμενο κράτος προκειμένου να συμμορφωθεί με τις διατάξεις του Χάρτη.

Συγκεκριμένα, η ΚΕ είτε απευθύνει Προειδοποίηση (warning) είτε σε σοβαρότερες περιπτώσεις προτείνει στην Επιτροπή Υπουργών του

¹³¹ βλ. Μανιτάκης, Κράτος Δικαίου και έλεγχος της συνταγματικότητας, Κ.Χρυσόγονος, Δημόσιες ελευθερίες και δικαιώματα του ανθρώπου, Σάκκουλας 2002

¹³² ibid σελ.64

ΣτΕ να απευθύνει Σύσταση (recommendation) προς το συγκεκριμένο κράτος.

4. Παραδείγματα εναρμόνισης της εθνικής νομοθεσίας με τις διατάξεις του Χάρτη - Η περίπτωση της Ελλάδος

Η χώρα μας βρίσκεται σήμερα στο στάδιο της εξέτασης από την Κυβερνητική Επιτροπή της 16ης εθνικής εκθέσεως.

Όσον αφορά το επίπεδο συμμόρφωσης με τις επιταγές του Χάρτη ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένα παραδείγματα προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας και πρακτικής με τα συμβατικά πρότυπα προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων.

4.1 Προστασία των παιδιών και των νέων στην απασχόληση

Συγκεκριμένα, στον τομέα της προστασίας που θεσπίζει το άρθρο 7 του Χάρτη¹³³ για τα δικαιώματα των ανηλίκων και της νεολαίας, η Ελλάδα προέβη στην θέσπιση του Νόμου 1837/1989 καθορίζοντας το κατώτατο όριο των 15 ετών ως την ηλικία ένταξης των ανηλίκων στον εργασιακό χώρο.

Ωστόσο, η παραπάνω νομοθεσία δεν περιείχε καμία πρόβλεψη για τις γεωργικές, δασικές ή κτηνοτροφικές εργασίες οικογενειακού χαρακτήρα, η Επιτροπή συνέχισε να εκτιμά την κατάσταση στην Ελλάδα ως μη συμβατή με τις επιταγές του Χάρτη γεγονός που οδήγησε στην ψήφιση του Προεδρικού Διατάγματος 62/1998¹³⁴.

Ο εποικοδομητικός διάλογος με την Επιτροπή συνεχίστηκε στον παραπάνω τομέα, με την σταδιακή υιοθέτηση εκ μέρους της χώρας μας σειράς μέτρων γενικότερης προστασίας. Συγκεκριμένα, ο Νόμος 2956/2001 απαγορεύει την νυχτερινή εργασία για τα παιδιά που απασχολούνται σε αγροτικές εργασίες.

Επίσης, η Ελλάδα κύρωσε την Σύμβαση 182 του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας για την απαγόρευση των χειρότερων μορφών εργασίας των παιδιών και ανέλαβε την δέσμευση (Νόμος 3144/2003) να λάβει όλα τα ειδικά μέτρα για την διασφάλιση του απαιτούμενου επιπέδου προστασίας των παιδιών, σύμφωνα με την ως άνω Σύμβαση. Τέλος, το Υπουργείο Απασχόλησης εξέδωσε μια απόφαση¹³⁵ με την

---

¹³³ Το άρθρο 7 προβλέπει την προστασία των παιδιών και των νέων στους τομείς της υγείας, της εκπαίδευσης, της απασχόλησης και των συνθηκών εργασίας. Το άρθρο διαρθρώνεται σε δέκα παραγράφους.

¹³⁴ Βλ. συμπεράσματα Επιτροπής XV κύκλου ελέγχου. Εν προκειμένω το σημαντικό αυτό ΠΔ περιλαμβάνει και άλλες ευεργετικές πρόνοιες, όπως η ασφάλεια και η προστασία της υγείας κατά την εργασία των παιδιών.

¹³⁵ 130621/24.6.03

οποία προβλέπονται όλες οι απαγορευμένες μορφές εργασίας για τους ανηλίκους.

4.2.Ισότητα των δύο φύλων και έλλειψη διακρίσεων στον τομέα της απασχόλησης

Ένας άλλος τομέας όπου σημειώθηκαν σημαντικές νομοθετικές μεταρρυθμίσεις στην ελληνική έννομη τάξη είναι ο τομέας της ισότητας των δύο φύλων και της απαγόρευσης των διακρίσεων στην απασχόληση.¹³⁶

Το Ελληνικό Σύνταγμα στο άρθρο 2 αναφέρεται στην αρχή της ισότητας, ενώ με την αναθεώρηση του 2000 το άρθρο 116.2 επιτρέπει την θετική διάκριση υπέρ των γυναικών προκειμένου να επιτευχθεί η πραγματική ισότητα.

Ωστόσο, η χώρα μας μέχρι πρότινος εμφάνιζε αρκετές αδυναμίες εφαρμογής των επίμαχων διατάξεων περί άρσης των διακρίσεων λόγω φύλου. Ένα ενδεικτικό παράδειγμα μη συμμόρφωσης με τον Χάρτη ήταν η ύπαρξη ενός συστήματος ποσοτώσεων (quota) που περιόριζε την ένταξη των γυναικών στην Αστυνομική Ακαδημία.

Με τις υποδείξεις της Επιτροπής τελικά καταργήθηκαν ¹³⁷οι παραπάνω ποσοτώσεις και ήρθαν οι διακρίσεις κατά των γυναικών κατά την ένταξή τους στις Αστυνομικές Σχολές.

Αρκετά μέτρα επίσης ελήφθησαν στον τομέα της προστασίας των εργαζομένων γυναικών (άρθρο 8 του Χάρτη).

Η προστασία που παρέχεται από το εν λόγω άρθρο αφορά τόσο στην μητρότητα (άδειες και παροχές μητρότητας, παράνομη απόλυση κατά διάρκεια μητρότητας), όσο και στην γενικότερη προστασία των γυναικών κατά την εργασία.

Η Επιτροπή προσπαθεί να εξασφαλίσει ότι όλες οι γυναίκες μισθωτοί θα επωφελούνται από την προστασία που παρέχεται σύμφωνα με το άρθρο 8 και δη την παράγραφο 2 που απαγορεύει την απόλυση κατά την διάρκεια της μητρότητας.

Ωστόσο, η άποψη της Επιτροπής είναι ότι σε αρκετά συμβαλλόμενα μέρη η νομοθεσία δεν καλύπτει όλες τις κατηγορίες των εργαζομένων. Για την Ελλάδα η εξαίρεση αφορούσε τις γυναίκες που απασχολούνταν στα ναυτικά επαγγέλματα .

---

¹³⁶ Αρκετά άρθρα του Χάρτη αναφέρονται διεξοδικά στον τομέα της ισότητας στην εργασία: άρθρο 4.3 που αφορά στην ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών σχετικά με την αμοιβή , το άρθρο 1 του Προσθέτου Πρωτοκόλλου του 1988 (άρθρο 20 του Αναθεωρημένου χάρτη) το οποίο αναφέρεται στην ισότητα των ευκαιριών και της μεταχείρισης στον τομέα της εργασίας , χωρίς διακρίσεις λόγω φύλλου, αλλά και το άρθρο 1.2 το οποίο επιβάλλει στα κράτη μέρη να εξαλείψουν τις διακρίσεις στον χώρο της εργασίας.

¹³⁷ Νόμος 3103/2003 άρθρο 20

Εν προκειμένω με δύο Προεδρικά Διατάγματα του 1997 και του 2003 διορθώθηκε η κατάσταση στην χώρα μας με την συμπερίληψη τόσο των ναυτικών επαγγελματιών όσο και εκείνων των ενόπλων δυνάμεων .

Επίσης, με τον Νόμο 3174/2003 δίνεται η δυνατότητα στις εργαζόμενες γυναίκες του δημόσιου τομέα να αποσπασθούν σε άλλο πόσο κατά την διάρκεια της μητρότητας, για την περίοδο αμέσως μετά τον απογαλακτισμό σε περίπτωση που ο χώρος εργασίας κρίνεται επικίνδυνος για την υγεία και την ασφάλεια τους.

Ωστόσο, σύμφωνα με τον τελευταίο κύκλο συμπερασμάτων της Επιτροπής για την χώρα μας που αφορά στο άρθρο 8.1 σχετικά με την άδεια μητρότητας, η άποψη της Επιτροπής είναι ότι τα κριτήρια επιλογής των γυναικών που απολαύουν το δικαίωμα της άδειας μητρότητας είναι αρκετά περιοριστικά. Επίσης θα πρέπει να δοθούν διευκρινήσεις για τον καθορισμό της αποζημίωσης των γυναικών σε περίπτωση απόλυσης κατά την διάρκεια της άδειας μητρότητας.

Η απήχηση των υποδείξεων της Επιτροπής αναφορικά με την απαγόρευση των διακρίσεων στην απασχόληση βάσει της εθνικής καταγωγής (άρθρο 1&2 του Χάρτη) υπήρξε επίσης πολύ σημαντική.

Καταρχήν, σύμφωνα με το Διάταγμα 2639/98 οι εργοδότες που παραβιάζουν τις διατάξεις για την απαγόρευση των διακρίσεων στον τομέα της απασχόλησης υπόκεινται σε διοικητικά πρόστιμα και σε πιθανότητα παραπομπής τους στην δικαιοσύνη.

Επίσης, με το Διάταγμα 2874/2000 ενδυναμώνεται ακόμα περισσότερο ο τομέας της απασχόλησης καθώς θεσπίζεται πρόβλεψη για την ελαστική εργασία σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2&1 που προβλέπει την ύπαρξη ενός λογικού ωραρίου εργασίας

Βάσει ειδικών διατάξεων (νόμοι 1397/1983, 1821/1988, 2071/1992, 2085/1992, 2413/1996), παρέχεται στους αλλοδαπούς η δυνατότητα πρόσβασης σε ορισμένες θέσεις της δημόσιας διοίκησης, εφόσον πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Οι ανωτέρω διατάξεις αφορούν τους γιατρούς, νοσηλευτικό προσωπικό , εκπαιδευτικό προσωπικό και μουσικούς σε ελληνικές ορχήστρες κλασικής μουσικής.

Πέραν όμως από τις συγκεκριμένες επαγγελματικές κατηγορίες , από το 1996 με τον νόμο 2431/1996 έχει επιτραπεί ο διορισμός ή η πρόσληψη πολιτών που έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους της Ε.Ε σε υπηρεσίες και φορείς του δημοσίου τομέα. Ο εν λόγω διορισμός ή πρόσληψη, γίνονται σύμφωνα με τις διαδικασίες που ισχύουν και για τους Έλληνες πολίτες, σε κλάδους ή ειδικότητες, οι αρμοδιότητες των οποίων δεν συνεπάγονται άμεση ή έμμεση συμμετοχή στην άσκηση δημόσιας εξουσίας. Επίσης, η πρόσβαση των αλλοδαπών πολιτών στην δημόσια διοίκηση είναι ελεύθερη, όταν πρόκειται για προσωπικό που προσλαμβάνεται με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου ορισμένου χρόνου σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 21 του ν. 2190/1994.Επίσης, η

χώρα μας από το 1983 και ένα χρόνο μετά την κύρωση του Χάρτη με το Ν.1397/1983, παρέσχε την δυνατότητα πρόσβασης και αλλοδαπών μη μελών της Ε.Ε στον ιατρικό χώρο, κάτι που χαρακτηρίστηκε ως μια αρκετά δυναμική κίνηση για τα ελληνικά δεδομένα.

Με τα Προεδρικά διατάγματα 358/1 997 και 359/1997 οι Έλληνες υπήκοοι απολαύουν τα ίδια δικαιώματα στον χώρο της εργασίας με τους αλλοδαπούς που εργάζονται νόμιμα στην χώρα μας. Ο νόμος προβλέπει επίσης μέσα δικαστικής προστασίας των προσώπων που υφίστανται διακρίσεις στον χώρο της εργασίας τους.

Επιπλέον ο Νόμος 2224/1994 διευκόλυνε την ελεύθερη πρόσβαση των αλλοδαπών εργαζομένων σε όλα τα προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού του ΟΑΕΔ (άρθρα 9 και 10 σχετικά με το δικαίωμα στον επαγγελματικό προσανατολισμό και εκπαίδευση), γεγονός που χαιρετίστηκε από την Επιτροπή¹³⁸

Οι παραπάνω νομοθετικές μεταρρυθμίσεις αποτελούν πράγματι σημαντικές εξελίξεις στον χώρο της απασχόλησης και της άρσης των διακρίσεων λόγω εθνικής καταγωγής εκ μέρους της χώρας μας. Αξιολογήθηκαν δε θετικά κατά την τελευταία συνάντηση της Κυβερνητικής Επιτροπής (114η Σύνοδος ΚΕ ΣτΕ, 10-12/10/06) όπου απεφασίσθη ότι εφόσον πρόκειται για νέες πληροφορίες της ελληνικής πλευράς θα πρέπει να υποβληθούν στην Επιτροπή, προς εξέταση και επανεκτίμηση της κατάστασης.

4.3 Τομέας απασχόλησης και καταπολέμησης ανεργίας

Επίσης, τα μέτρα που έχουν ληφθεί στο πλαίσιο του άρθρου 1&1 του Χάρτη (κατοχύρωση της πλήρους απασχόλησης) προκειμένου να καταπολεμηθεί η ανεργία είναι σημαντικά, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερα αυξημένων ποσοστών ανεργίας που είχαν σημειωθεί τα τελευταία έτη στην χώρα μας.¹³⁹

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τις τελευταίες ελληνικές επισημάνσεις στα συμπεράσματα της Επιτροπής το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα ακολούθησε αυξητική τάση και έφθασε το 60,1% το 2005 έναντι 59,4% το 2004. Το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών ήταν 45,2% το 2004 και το 2005 αυξήθηκε σε 46,1%. Οσον αφορά στο ποσοστό απασχόλησης των νέων, ήταν 26,88% το 2004 και 25% το 2005. Η ανεργία των γυναικών μειώθηκε το 2005 σε 9,8% έναντι 10,5% το 2004. Το ποσοστό ανεργίας των νέων το 2004 ήταν 26,9% και

¹³⁸ Βλ. συμπεράσματα Επιτροπής XIV-2

¹³⁹ Αξίζει να σημειωθεί ότι το δικαίωμα της εργασίας δεν προστατεύεται εμφανώς από το Ελληνικό Σύνταγμα το οποίο μιλά μόνο για μια θεσμική διασφάλιση της εργασίας και όχι για άσκηση πραγματικού δικαιώματος. βλ. επίσης αρνητικό συμπέρασμα Επιτροπής αναφορικά με την εφαρμογή του άρθρου 1&1 του Χάρτη , συμπεράσματα XVIII-1),

μειώθηκε σε 26% το 2005. Σε ό,τι αφορά την μακροχρόνια ανεργία στην Ελλάδα παρουσίασε μείωση το 2005 όταν έφθασε στο 54,2% έναντι 54,9% το 2004. Επίσης το ποσοστό απασχόλησης των ηλικιωμένων ατόμων στην Ελλάδα το 2005 αυξήθηκε φθάνοντας στο 41,6% έναντι 39,4% το 2004. Αύξηση τέλος παρουσιάστηκε και στο ποσοστό μερικής απασχόλησης το οποίο έφθασε στο 5,0% το 2005 έναντι 4,5% το 2004.¹⁴⁰

Τα παραπάνω στοιχεία ήταν απόρροια των νέων νομοθετικών μέτρων και πολιτικών που εφαρμόστηκαν τα τελευταία δύο χρόνια για τα άτομα με αναπηρίες (Νόμος 3304/2005 " Εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης", ενσωμάτωση δύο Κοινοτικών Οδηγιών 2000/43ΕΚ και 2000/78/ΕΚ) τις γυναίκες (ειδικά προγράμματα για τις άνεργες γυναίκες της Γενικής Γραμματείας Ισότητα και του Κέντρου Ερευνών για θέματα ισότητας, και τους νέους (Νόμος 3227/2004 για την αντιμετώπιση της ανεργίας με τον οποίο οι επιδοτούμενοι άνεργοι μπορούν να προσλαμβάνονται σε θέσεις πλήρους ή μερικής απασχόλησης για όσο διάστημα διαρκεί η επιδότηση της ανεργίας και να αμείβονται σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για τους λοιπούς εργαζόμενους στον ίδιο εργοδότη).

Επίσης με τον Νόμο 3250/2004 θεσμοθετείται η μερική απασχόληση στο Δημόσιο, στους ΟΤΑ και στα ΝΠΔΔ όπου το προσωπικό που προσλαμβάνεται προέρχεται από διάφορες κοινωνικές ομάδες όπως άνεργες μητέρες, μακροχρόνια άνεργοι μέχρι 30 ετών, άνεργοι πλησίον της συνταξιοδότησης κ.α

4.4 Άλλοι τομείς όπου σημειώθηκαν αλλαγές σύμφωνα με υποδείξεις Χάρτη

Σε συνέχεια της έκδοσης αρνητικού συμπεράσματος¹⁴¹ από την Επιτροπή αναφορικά με την εφαρμογή του άρθρου 16 από την Ελλάδα αλλά και της υπ'αριθμ. 15/2003 συλλογικής καταγγελίας της μη κυβερνητικής οργάνωσης " Ευρωπαϊκό Κέντρο για τα Δικαιώματα των Ρομά κατά της Ελλάδος, η χώρα μας προέβη σε μια σειρά μεταρρυθμιστικών μέτρων για την στέγαση των Αθιγγάνων¹⁴² Τα ως άνω βελτιωτικά και καινοτόμα μέτρα οδήγησαν την Επιτροπή Υπουργών του ΣτΕ να επισημάνει ¹⁴³ ότι δεν χρειάζεται να προβεί σε περαιτέρω ενέργειες σχετικά με το εν λόγω θέμα.

Ομοίως, ύστερα από την καταγγελία 17/2003 της Διεθνούς Οργάνωσης κατά των Βασανιστηρίων εναντίον της Ελλάδος για την

¹⁴⁰ βλ. παρατηρήσεις Ελληνικής πλευράς σε αρνητικά συμπεράσματα Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή από την Ελλάδα των άρθρων 1&1 του Χάρτη, συμπεράσματα XVIII-1).

¹⁴¹ βλ. συμπεράσματα επιτροπής XVIII-1)

¹⁴² op.cit σελ.42-43

¹⁴³ ResChS(2005)11)

παραβίαση του άρθρου 17 του Χάρτη ψηφίστηκαν σειρά νομοθετικών μέτρων όπως εκείνο του Ν.3328/2005 για την Δευτεροβάθμια εκπαίδευση¹⁴⁴

Το ίδιο συνέβη με την νομοθετική μεταρρύθμιση για τους αντιρρησίες συνειδήσεως¹⁴⁵ και το διάταγμα για την μείωση της στρατιωτικής θητείας των αξιωματικών υπηρεσίας που είχαν επωφεληθεί της πανεπιστημιακής επιμόρφωσης¹⁴⁶

Τέλος, ένα άλλο παράδειγμα μεταρρυθμιστικών μέτρων που έχουν ληφθεί πρόσφατα από την χώρα μας αφορά στον τομέα των κοινωνικών παροχών και της ιατρικής περίθαλψης. Κατά την περίοδο 2001-2003 το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την κοινωνική ένταξη των εργαζομένων εφαρμόστηκε με την υιοθέτηση δύο νομοσχεδίων¹⁴⁷.

4.5 Περιπτώσεις μη συμμορφώσεως

Ωστόσο στο πλαίσιο του περιοδικού ελέγχου που ασκεί η Επιτροπή αλλά και των συλλογικών καταγγελιών υφίστανται ακόμα αρκετές περιπτώσεις μη συμμορφώσεως της χώρας μας με τον Χάρτη

Οι περισσότερες παραβιάσεις εντοπίζονται κυρίως στον τομέα της προστασίας της απασχόλησης και της μη εφαρμογής διακρίσεων.

Συγκεκριμένα πρόκειται για τα κάτωθι άρθρα

- Άρθρο 1&2 Ελεύθερη πρόσβαση των αλλοδαπών μη μελών της Ε.Ε σε οργανικές θέσεις της δημόσιας διοίκησης .

-Άρθρο 12&4 Διασφάλιση της παροχής των κοινωνικοασφαλιστικών δικαιωμάτων των υπηκόων άλλων Συμβαλλομένων μερών με μέσα όπως ο συνυπολογισμός όλων των περιόδων ασφάλισης ή απασχόλησης

-Άρθρο 18&2 Απλούστευση των διατυπώσεων για την έκδοση αδειών εργασίας .

Άρθρο 15&2 Ανυπαρξία νομοθετικής πρόβλεψης για την προστασία των ατόμων με ειδικές ανάγκες από την διακριτική εις βάρος τους μεταχείριση στον χώρο εργασίας

-Άρθρο 7&5 Εξαιρετικά χαμηλός κατώτατος μισθός που καταβάλλεται στους νέους εργαζόμενους

-Άρθρο 8&1 Υπολογισμός περιόδων ανεργίας για την προσμέτρηση της άδειας μητρότητας.

-Άρθρο 16 Μη επαρκής πρόβλεψη για την χορήγηση κοινωνικών οικογενειακών παροχών. Οι αυτοαπασχολούμενοι λ.χ που αποτελούν το 32% του ενεργού πληθυσμού δεν λαμβάνουν τέτοιου είδους παροχές

---

¹⁴⁴ op.cit σελ.44-45

¹⁴⁵ op.cit σελ. 39

¹⁴⁶ op.cit σελ. 36-37

¹⁴⁷ Βλ. συμπεράσματα Επιτροπής XVII-1 σελ.15

4.6 Οι περιπτώσεις συμμόρφωσης με τον Χάρτη άλλων συμβαλλομένων χωρών

4.6.1 ΓΑΛΛΙΑ

Η Γαλλία¹⁴⁸ επικύρωσε τον Χάρτη στις 9 Μαρτίου 1973. Παράλληλα στις 7 Μαΐου 1999 επικύρωσε τον Αναθεωρημένο Χάρτη αποδεχόμενη και τις 98 παραγράφους. Την ίδια ημερομηνία συμφώνησε να υπαχθεί στις δεσμεύσεις του Πρωτοκόλλου του 1995 για τις συλλογικές καταγγελίες, προβαίνοντας σε αρνητική δήλωση για τις εθνικές μη κυβερνητικές οργανώσεις.

Οι διατάξεις του Χάρτη, από την ημερομηνία επικύρωσης, υπερέχουν κάθε άλλης νομοθετικής διατάξεως σύμφωνα με το άρθρο 55 του Γαλλικού Συντάγματος.

Από το 1975 έως το 2005, η Γαλλία υπέβαλε 16 συνολικά εκθέσεις για την εφαρμογή του Χάρτη και 5 για την εφαρμογή του Αναθεωρημένου Χάρτη.

Εναντίον της Γαλλίας έχουν μέχρι στιγμής υποβληθεί 11 συνολικά καταγγελίες για παραβιάσεις των άρθρων 1&2 (δικαίωμα εξασφάλισης των όρων διαβίωσης μέσω της άσκησης απασχόλησης), 5 (συνδικαλιστικό δικαίωμα), 2&1 (λογικό ωράριο εργασίας), 17&1, 6&1 (δικαίωμα συλλογικών διαπραγματεύσεων και 15 (δικαίωμα των σωματικά και ψυχικά ανάπηρων ατόμων) του Χάρτη.

Παραδείγματα εναρμόνισης του Γαλλικού δικαίου με τις διατάξεις του Χάρτη

- Επέκταση της απαγόρευσης απασχόλησης των παιδιών κάτω των 15 ετών τόσο στον αγροτικό τομέα (Π.Δ 97-370/14.4.97) όσο και σε άλλους τομείς (Διάταγμα 2001-174/22.2.2001)
- Μέτρα για την στήριξη των αυτιστικών παιδιών μέσω ειδικών κέντρων εκπαίδευσης και παροχής ιατρικής φροντίδας.
- Καθορισμός κριτηρίων για την αξιοπρεπή στέγαση (Π.Δ 2002-120/30/1/2002)
- Έκτακτα μέτρα για την πρόληψη των διώξεων των κοινωνικά ευπαθών ομάδων (εγκύκλιος 2004-10/13.5.2004)
- Κατάργηση των διακρίσεων κατά την ένταξη σε θέσεις δημόσιας διοικήσεως λόγω εθνικής καταγωγής (Νόμος 82-915/28.10.1982)
- Γενικές αρχές για τα δικαιώματα των προσώπων με ειδικές ανάγκες : Νόμος 2005-102 /11.2.2005.

¹⁴⁸ Βλ. www.coe.int, survey report of ECSR for France

- Κατάργηση των διακρίσεων μεταξύ των τέκνων εντός και εκτός γάμου όσον αφορά τα κληρονομικά δικαιώματα (Νόμος 2001-1135/3.12.2001)
- Διασφάλιση δικαιωμάτων εργαζόμενων εγκύων γυναικών

Υπάρχουν ωστόσο και αντίστοιχες περιπτώσεις μη συμμορφώσεως της Γαλλίας με τον Χάρτη που αφορούν κυρίως παραβιάσεις των άρθρων 1&2, 2&1 και 5 , 3&2, 4&2, 5 , 6&4, 31, 12&4, 13&1, 10&5 και 17&1

4.6.2 ΙΤΑΛΙΑ

Η Ιταλία επικύρωσε τον Χάρτη στις 22 Οκτωβρίου 1965. Παράλληλα τον Ιούλιο του 1999 απεδέχθη τις 97 παραγράφους του Αναθεωρημένου χάρτη. Επικύρωσε δε το Πρωτόκολλο για τις συλλογικές καταγγελίες τον Νοέμβριο του 1997 χωρίς ωστόσο να αποδεχθεί το δικαίωμα των εθνικών ΜΚΟ να υποβάλλουν καταγγελίες.

Από το 1967 έως το 2000 η Ιταλία υπέβαλε 20 εκθέσεις για την εφαρμογή του Χάρτη ενώ μέχρι στιγμής δεν έχει υποβάλει τις παρατηρήσεις της επί των συμπερασμάτων της Επιτροπής του 2005 και του 2007

Εναντίον της Ιταλίας έχουν ασκηθεί 3 καταγγελίες για παραβιάσεις των άρθρων 5,6, 17 και 31 του Χάρτη

Η ενσωμάτωση του Χάρτη στην εσωτερική έννομη τάξη έγινε με τον Νόμο 30/1999.

Παραδείγματα συμμορφώσεως με τις διατάξεις του Χάρτη

Η πρόοδος που έχει επιτευχθεί στο εσωτερικό της χώρας χάριν στις υποδείξεις του Χάρτη του Στρασβούργου είναι αρκετά σημαντική και αφορά κυρίως τους τομείς της υγείας, της παιδικής εργασίας, της απαγόρευσης των διακρίσεων λόγω φύλου και καταγωγής και της κοινωνικής αρωγής .Ειδικότερα επισημαίνονται οι εξής νομοθετικές ρυθμίσεις :

- Απαγόρευση της νυχτερινής εργασίας των εγκύων γυναικών και θέσπιση άλλων ευνοϊκών μέτρων για την εργασία των μητέρων με ανήλικα τέκνα κάτω των 3 ετών (Νόμος από 5.2.1999)
- Προστασία από επικίνδυνες μορφές εργασίας των εγκύων γυναικών (Ν.Δ 645/96 και 25/99)
- Απαγόρευση εργασίας των ανηλίκων κάτω των 15 ετών (ν.δ 345/1999)

- Καθορισμός ορίου ηλικίας έως 15 έτη για την υποχρεωτική εκπαίδευση (Ν. 30/2000)
- Άρση των διακρίσεων λόγω καταγωγής και πολιτική σταδιακής ενσωμάτωσης των αλλοδαπών στην κοινωνική ζωή και στον τομέα της απασχόλησης (Ν.Δ 286/1998)
- Συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών (άρθρο 51 συντάγματος)
- Θέσπιση άδειας πατρότητας (Ν. 53/2000)
- Εφαρμογή ενός συστήματος κοινωνικής επέμβασης και παροχών που αφορά σε όλους τους νόμιμα εργαζόμενους αλλοδαπούς (νόμος 328/2000)
- Μέτρα εναντίον της οικογενειακής βίας (νόμος 154/2001)
- Μεταρρυθμιστικά βήματα στον τομέα της απασχόλησης (νόμος 30/2003)

Βεβαίως, υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις μη συμμορφώσεως της εθνικής νομοθεσίας με τις υποδείξεις του Χάρτη, όπως άλλωστε συμβαίνει στο εσωτερικό αρκετών συμβαλλομένων μερών.

Ενδεικτικά, αναφέρονται οι παραβιάσεις των άρθρων 2&4 για την παροχή δικαιωμάτων μειωμένου ωραρίου ή συμπληρωματικής αδείας σε όσους εργάζονται σε επικίνδυνες ή ανθυγιεινές εργασίες . Είναι δε χαρακτηριστικό ότι η κριτική της Επιτροπής έναντι της Ιταλίας για την παραβίαση του εν λόγω άρθρου υφίσταται ήδη από τον πέμπτο κύκλο και συνεχίζεται έως σήμερα¹⁴⁹

Επίσης κριτική έχει ασκηθεί στην Ιταλία για παραβιάσεις των άρθρων 8&2 και 3, 7&2,3 και 4, 18&2, 15&1,2 και 3., 1&2, 4&4 και 5, 6&4.

4.6.3 ΙΡΛΑΝΔΙΑ

Η Ιρλανδία επικύρωσε τον Χάρτη τον Οκτώβριο του 1964 και τον Αναθεωρημένο Χάρτη τον Νοέμβριο του 2000 αποδεχόμενη τις 92 από τις 98 παραγράφους. Όπως αρκετές χώρες, δεν έχει ακόμα προβεί σε δήλωση αποδοχής του δικαιώματος των εθνικών ΜΚΟ να υποβάλλουν καταγγελίες.

Η Ιρλανδία από το 1996 έως το 2006, υπέβαλε 21 εκθέσεις για την εφαρμογή του Χάρτη . Μέχρι στιγμής έχει υποβληθεί μια καταγγελία εναντίον της Ιρλανδίας από την Διεθνή Οργάνωση εναντίον των Βασανιστηρίων .Πρόκειται για την 18/2003 που αναφέρεται στην παραβίαση του άρθρου 17 για την κοινωνική, οικονομική και νομική

¹⁴⁹ Βλ. συμπεράσματα επιτροπής V, σελ 17

προστασία των παιδιών . Η απόφαση της Επιτροπής περί του βασίμου εκδόθηκε τον Δεκέμβριο του 2004.

Η πρόοδος που έχει σημειωθεί στην Ιρλανδία κατά τα τελευταία χρόνια στον τομέα της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων σύμφωνα με τις υποδείξεις του Χάρτη είναι σημαντική.

Ιδιαίτερα επισημαίνονται οι κάτωθι νομοθετικές προβλέψεις

- Εισαγωγή ενός ορίου κατώτατου μισθού σύμφωνα με το άρθρο 4&1 του Χάρτη
- Προστασία παιδιών που εντάσσονται στην υποχρεωτική εκπαίδευση με την υιοθέτηση μέτρων που διέπουν το ωράριο εργασίας των παιδιών ηλικίας 14 και 15 ετών (Ν.1996)
- Απαγόρευση των διακρίσεων στην απασχόληση (Ν.2004)
- Περιορισμός εξουσιών Υπουργού Εσωτερικών ως προς την δυνατότητα απέλασης αλλοδαπών. Με την νέα νομοθετική ρύθμιση του μεταναστευτικού νόμου του 1999 λαμβάνονται πλέον υπ'όψιν κατά την εξέταση της απέλασης ενός αλλοδαπού παράγοντες όπως η διάρκεια διαμονής, η οικογενειακή κατάσταση, οι επαγγελματικές προοπτικές κ.α

Εντούτοις είναι αρκετές οι περιπτώσεις μη συμμορφώσεως της Ιρλανδίας με τον Χάρτη οι οποίες έχουν διαπιστωθεί αρκετές φορές στα συμπεράσματα της Επιτροπής. Αφορούν δε παραβιάσεις των άρθρων 1&2, 2&1 και 4, 4&1 και 4, 5, 6&4, 7&5, 10&1,4, 12&4 και 19&8 και 10.

4.6.4 ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ

Η Φινλανδία επικύρωσε τον Χάρτη τον Απρίλιο του 1991 και τον Αναθεωρημένο Χάρτη τον Ιούνιο του 2002 αποδεχόμενη 62 από τις 72 παραγράφους του πρώτου και 89 από τις 98 του δεύτερου. Η Φινλανδία έχει επίσης αναγνωρίσει στις εθνικές ΜΚΟ το δικαίωμα υποβολής καταγγελιών.

Από το 1993 έως το 2006 έχει υποβάλει 10 εθνικές εκθέσεις ενώ έχουν κατατεθεί εις βάρος της δυο καταγγελίες εκ των οποίων η υπ'αρ.10/2000 *They ry and STTK v.Finland* έχει οδηγήσει σε υιοθέτηση σχετικής απόφασης της Επιτροπής για παραβίαση του άρθρου 2&4 σχετικά με τον περιορισμό των κινδύνων των εργαζομένων σε επικίνδυνα και ανθυγιεινά επαγγέλματα¹⁵⁰. Εκκρεμεί ακόμα η απόφαση επί της δεύτερης καταγγελίας που έχει κατατεθεί εκ μέρους της *Federation of Finnish Enterprises v. Finland* το 2006.

¹⁵⁰ Βλ. σχετ.Απόφαση της Επιτροπής από Οκτώβριο 2001 σε www.coe.int

Είναι αρκετά τα παραδείγματα της συμμόρφωσης της Φινλανδίας με τις υποδείξεις του Χάρτη. Συγκεκριμένα αναφέρονται οι εξής ρυθμίσεις

- Απαγόρευση διακρίσεων στον χώρο της εργασίας (Νόμος 21/2004)
- Υπογραφή το 2000 μιας νέας συλλογικής συμφωνίας για τον ξενοδοχειακό τομέα σύμφωνα με την οποία δεν είναι πλέον υποχρεωτική η φινλανδική ιθαγένεια για την πρόσληψη εργαζομένων (άρθρα 5 και 19&4)
- Επέκταση των αρχών που εφαρμόζονται στις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης και στην λειτουργία των ιδιωτικών υπηρεσιών (Νόμος 1005/1993 , άρθρο 1&3 του Χάρτη)
- Καθορισμός κατώτατου ορίου απασχόλησης ως το 15^ο έτος της ηλικίας και λήψη μέτρων προστασίας των παιδιών κάτω των δεκατεσσάρων ετών από το υπερβολικό ωράριο εργασίας κατά την διάρκεια των σχολικών εορτών (Νόμος 998/1993)

Εντούτοις παρατηρούνται ακόμα εκ μέρους της Επιτροπής περιπτώσεις μη συμμορφώσεως με τον Χάρτη που αφορούν κυρίως τα άρθρα 1&2, 2&1,4&2 και 3, 6&4, 7&5, 10&4, 12&4 και 8&2.

4.6.5. ΒΕΛΓΙΟ

Το Βέλγιο επικύρωσε τον Χάρτη τον Οκτώβριο του 1990 ενώ τον Μάρτιο του 2004 επικύρωσε τον Αναθεωρημένο Χάρτη αποδεχόμενη 87 από τις 98 παραγράφους του. Τον Ιούνιο του 2003 προέβη επίσης στην επικύρωση του Πρωτοκόλλου για τις συλλογικές καταγγελίες ενώ μέχρι στιγμής δεν έχει αποδεχθεί το δικαίωμα των εθνικών ΜΚΟ να καταθέτουν καταγγελίες.

Εναντίον του Βελγίου έχουν μέχρι στιγμής ασκηθεί 2 συλλογικές καταγγελίες για παραβιάσεις των άρθρων 6&1 και 2 (δικαίωμα συλλογικών διαπραγματεύσεων) και 17 (δικαίωμα στην νομική, οικονομική και νομική προστασία του παιδιού) για τις οποίες η Επιτροπή στο πλαίσιο της εξέτασης του βασίμου αποφάνθηκε θετικά.

Ο Χάρτης τυγχάνει αυτόματης εφαρμογής στην εσωτερική έννομη τάξη του Βελγίου επί τη βάση της νομολογίας .

Συγκρατούνται τα κάτωθι παραδείγματα προόδου κατά την εφαρμογή του Χάρτη

- Κατάργηση της πενταετίας ως προϋπόθεση διαμονής για την χορήγηση οικογενειακών προνομίων σε υπηκόους εκτός Ε.Ε (Νόμος Πλαίσιο Δεκ.2002)

- Εισαγωγή του δικαιώματος ακρόασης σε θέματα υιοθεσίας των παιδιών άνω των 12 ετών (Άρθρο 231 του Δικαστικού Κώδικα, όπως τροποποιήθηκε το 2003)
- Καθιέρωση ενός συστήματος καταπολέμησης της παιδικής πορνογραφίας (Νομοθετική ρύθμιση του 2000, άρθρο 383δς του Ποινικού Κώδικα)
- Ενδυνάμωση των δικλίδων ασφαλείας κατά των διακρίσεων (νομοθετική ρύθμιση 2003)
- Κατάργηση της υποχρεωτικής εργασίας των φυλακισμένων (12.1.2005)
- Εισαγωγή ενός ανώτερου ορίου της εβδομαδιαίας εργασίας (Δεκέμβριος 1998)

Εντούτοις, στο Βελγικό δίκαιο υφίστανται ακόμα αρκετές ρυθμίσεις που δεν έχουν κριθεί συμβατές με τον Χάρτη.

Αφορούν κυρίως την μη συμμόρφωση με τα άρθρα 2 &1 και 4, 12&4, 10&4, 4&2 και 3, 15&2, 13&1, 17, 7&5, 1&2, 6&4, 8&2.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Ο έμμεσος αντίκτυπος του Χάρτη στην ανάπτυξη των κοινωνικών δικαιωμάτων

1. Γενικά

Είναι γεγονός ότι η ευεργετικός αντίκτυπος των διατάξεων του Χάρτη στη περαιτέρω ανάπτυξη των κοινωνικών δικαιωμάτων δεν είναι πάντοτε ορατός. Τα κράτη μέρη χρειάζονται αρκετές φορές χρόνο προκειμένου να προσαρμοστούν με τις καινοτόμες διατάξεις του Χάρτη. Η δε Επιτροπή αδυνατεί πολλές φορές να καταλήξει σε κάποια οριστικά συμπεράσματα εν αναμονή της πληροφόρησης των κρατών.

2 Η νομολογία της Επιτροπής

Πιο συγκεκριμένα, χάριν στην διαρκώς εξελισσόμενη «νομολογία» της Επιτροπής και στην ικανότητα της τελευταίας να προσαρμόζει τις αποφάσεις της με τις εξελίξεις του κοινωνικού γίνεσθαι και των ζωτικών αναγκών των δημοκρατικά εξελισσόμενων κοινωνιών, έχει σημειωθεί πρόοδος στον τρόπο αντιμετώπισης των κοινωνικών δικαιωμάτων από τα κράτη μέρη του Χάρτη. Σύμφωνα με τον Γενικό Γραμματέα του Χάρτη Regis Brillat : «Ο Χάρτης προσβλέπει κυρίως στην προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στον χώρο της εργασίας και της καθημερινής κοινωνικής ζωής των πληθυσμιακών στρωμάτων που ανήκουν σε κοινωνίες υπό καθεστώς εξέλιξης»

Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της παραπάνω συλλογιστικής αποτελεί η ερμηνεία του άρθρου 4.1 του Χάρτη (δικαίωμα για δίκαιη αμοιβή) που δόθηκε μέρους της Επιτροπής .

Κατά τους πρώτους κύκλους ελέγχου, η Επιτροπή αντιμετώπισε αρκετές δυσκολίες να αποφανθεί εάν τα συμβαλλόμενα μέρη εφαρμόζαν τη διάταξη αυτή . Οι δυσκολίες προέκυψαν κυρίως από την αδυναμία καθορισμού με τρόπο σαφή της έννοιας « αξιοπρεπής μισθός». Σε μια πρώτη φάση προχώρησε σε κάποιες σημαντικές επισημάνσεις για την έννοια του «αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης»¹⁵¹, ενώ σε μια μεταγενέστερη φάση παρατήρησε ότι μια αξιοπρεπής αμοιβή πρέπει να κυμαίνεται περίπου στο επίπεδο του 66% του διαθέσιμου κατά κεφαλήν εισοδήματος (μελέτη του ΟΟΑΣΑ) ή στο 68% του μέσου εθνικού μισθού (μελέτη του ΣτΕ).

---

¹⁵¹ Βλ. όπ.παρ. Samuel σελ. 85

Τέλος κατά την διάρκεια του 14^{ου} κύκλου ελέγχου η Επιτροπή, στηριζόμενη στα στατιστικά στοιχεία των κρατών μερών, διαπίστωσε ότι το κατώφλι του 60% προσέγγιζε μια πιο ρεαλιστική εκτίμηση της κατάστασης. Με την εφαρμογή δε του τελευταίου αυτού κριτηρίου έκρινε ότι η κατάσταση στην χώρα μας δεν ήταν σύμφωνη με τις επιταγές του Χάρτη¹⁵².

Η Επιτροπή, με την παρακολούθηση κατά συστηματικό τρόπο της καταστάσεως στο εσωτερικό των κρατών μελών του ΣτΕ, υιοθετεί κοινά πρότυπα πολιτικών. Χωρίς βεβαίως να παραγνωρίζει τις ιδιαιτερότητες κάθε κράτους μέλους, η Επιτροπή με τον συγκεκριμένο τρόπο ελέγχου που διενεργεί έχει μετατραπεί σε μορφή έκφρασης μιας κοινής κληρονομιάς αρχών για την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων και παράγοντα προοδευτικής κοινωνικής συνοχής.¹⁵³

Επί παραδείγματι, οι επιδόσεις της χώρας μας στον τομέα της καταπολέμησης της ανεργίας, καίτι είναι σημαντικές, δεν έχουν κριθεί μέχρι στιγμής σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά δεδομένα ικανές για να απαλλάξουν την χώρα μας από την περαιτέρω παρακολούθηση της Επιτροπής.¹⁵⁴

Δοθέντος ότι ο πρωταρχικός σκοπός του Χάρτη είναι η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του πληθυσμού των συμβαλλομένων μερών, τα Όργανα του Χάρτη είναι επιφορτισμένα με την παρακολούθηση του καθεστώτος προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων στο εσωτερικό των κρατών μελών του Οργανισμού, χωρίς να επηρεάζονται από τις εσωτερικές αποκλίσεις στην προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων ή από τα κοινοτικά συμφέροντα.

Συνεπώς, ο ρόλος του Χάρτη αναβαθμίζεται σημαντικά καθώς προσδίδεται σε αυτόν η ικανότητα της ι) εξωτερικής και ιι) αντικειμενικής παρακολούθησης των κρατών μελών.

3 Η Εξωτερική και αντικειμενική παρακολούθηση των κρατών μελών

Συγκεκριμένα, όσον αφορά την χώρα μας θα πρέπει να αναφερθεί ότι ούτε ο εθνικός δικαστής ούτε οι κοινωνικοί φορείς των εργαζομένων έχουν επιδείξει τα τελευταία χρόνια ένα προσώπειο αρκετά ισχυρό για την επαρκή διασφάλιση των κοινωνικών δικαιωμάτων.

Μολονότι το Σύνταγμα¹⁵⁵ προσδίδει στην δικαστική εξουσία την δυνατότητα μη εφαρμογής μιας νομοθετικής ρύθμισης που κρίνεται ως

¹⁵² Βλ. συμπεράσματα XVI-2 σελ.17

¹⁵³ βλ. Vandamme, La revision de la Charte sociale europeenne, Revue internationale du travail, 1994, vol 133, p. 696

¹⁵⁴ βλ. συμπεράσματα Επιτροπής ως ανωτέρω σελ.11

¹⁵⁵ άρθρο 93&4 του Συντάγματος

αντισυνταγματική, ο έλληνας δικαστής πολλές φορές εμφανίζεται διστακτικός ως προς τον έλεγχο της συνταγματικότητας της κείμενης νομοθεσίας που αφορά στα κοινωνικά δικαιώματα.¹⁵⁶

Η παραπάνω συμπεριφορά οφείλεται εν μέρει στην φύση των περισσότερων κοινωνικών δικαιωμάτων.

Είναι αρκετά τα παραδείγματα από την νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων όπου διαφαίνεται η αδυναμία των εθνικών δικαστών να εγγυηθούν την προστασία ορισμένων κοινωνικών δικαιωμάτων.

Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Άρειος Πάγος θεωρούσε, μέχρι πρότινος, ότι οι συνταγματικές διατάξεις που καθιερώνουν κοινωνικά δικαιώματα δεν αποτελούν καν κανόνες δικαίου, με την έννοια τουλάχιστον του άρθρου 559 του ΚΠολΔ.¹⁵⁷ Εν προκειμένω η διάταξη του Συντάγματος που αφορά στην προστασία του δικαιώματος στην απασχόληση (άρθρο 22&1)¹⁵⁸ ερμηνεύτηκε από τον Άρειο Πάγο¹⁵⁹ ότι δεν αποτελεί κανονιστική διάταξη αλλά ένα είδος κατευθυντήριας αρχής.

Ωστόσο, η νομολογία αυτή έχει σήμερα εγκαταλειφθεί και το ανώτατο πολιτικό δικαστήριο ασκεί πλήρη έλεγχο συνταγματικότητας και ως προς τα κοινωνικά δικαιώματα, ιδιαίτερα δε ως προς το δικαίωμα στην εργασία¹⁶⁰.

Αντιθέτως το Συμβούλιο Επικρατείας σχεδόν αμέσως μετά την θέση σε ισχύ του Συντάγματος του 1975, αναγνώρισε τον κανονιστικό χαρακτήρα των νέων τότε διατάξεων περί κοινωνικών δικαιωμάτων. Τα αξιοποιεί όμως ερμηνευτικά αντιμετωπίζοντάς τα ως συνταγματικές εντολές προς τον νομοθέτη, χωρίς να αποδέχεται ότι θεμελιώνουν ευθέως αγωγίμες αξιώσεις κατά του Κράτους.

Ωστόσο, ανέθεσε στον Έλληνα νομοθέτη την πρόνοια θέσπισης νομοθετικής ρύθμισης για την προστασία του δικαιώματος στην κατοικία,¹⁶¹ ή για την παροχή της κοινωνικής ασφάλισης¹⁶². Παράλληλα, ως πλήρως αγωγή δικαιώματα το Δικαστήριο ουσιαστικά θεωρεί μόνον το δικαίωμα στο περιβάλλον¹⁶³.

¹⁵⁶ βλ. Μανιτάκης, Κράτος Δικαίου και έλεγχος συνταγματικότητας, Θεσσαλονίκη, 1984, Χρυσόγονος, Δημόσιες Ελευθερίες και δικαιώματα του ανθρώπου, Σάκκουλας 2002.

¹⁵⁷ βλ. ΑΠ 805/90, ΕΔΚΑ 1992.57, επίσης ΑΠ 681/87, επ'ευκαιρία της πρόβλεψης υπηρεσιών "κατ'οίκον θεραπεινίδας"

¹⁵⁸ βάσει του άρθρου 22&1 η εργασία αποτελεί δικαίωμα προστατευόμενα από το Κράτος που προνοεί για την δημιουργία συνθηκών πλήρους απασχόλησης όλων των πολιτών καθώς και για την ηθική και υλική πρόοδο του αστικού και αγροτικού πληθυσμού που βρίσκεται υπό απασχόληση"

¹⁵⁹ Απόφαση 68/1987 με την οποία ο Άρειος Πάγος καλεί το κράτος να ακολουθήσει μια πολιτική που να δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για την απασχόληση όλων των πολιτών.

¹⁶⁰ βλ. Απόφαση ΑΠ 974/2003.

¹⁶¹ Απόφαση ΣτΕ 2029/1992

¹⁶² Αποφάσεις ΣτΕ 2253/1976 και 2286/1979

¹⁶³ Είναι γεγονός ότι οι σημαντικότερες υποχρεώσεις σε βάρος της πολιτείας έχουν επιβληθεί σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος, όπου γίνεται σταθερά δεκτό ότι "ακόμα και ελλείψει προστατευτικής νομοθετικής διατάξεως, πηγάζει από τις συνταγματικές διατάξεις ευθεία υποχρέωση της διοίκησης να λάβει υπ'οψιν την ανάγκη προστασίας και να πάρει τα κατάλληλα προς τούτο μέτρα" ΑΠ ΣτΕ 1615/88, ΣτΕ 2282/92 καθώς και στον τομέα της υγείας όπου το ΣτΕ στην απόφασή του

Είναι γεγονός ότι ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης διοίκησης είναι η εμπλοκή των πολιτών και των κοινωνικών τους οργανώσεων, ως πηγών βοήθειας στην κυριαρχική άσκηση των εκτελεστικών της αρμοδιοτήτων και των ενεργή ανάμειξη των χρηστών σε μια παραγωγική αλληλεπίδραση.

Εντούτοις, στην περίπτωση των συνδικαλιστικών φορέων τόσο των εργοδοτών όσο και των εργαζομένων, παρατηρείται μια αποδυνάμωση του ρόλου τους στον χώρο της προστασίας των κοινωνικών δικαιωμάτων όχι μόνο στην χώρα μας αλλά και σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες.¹⁶⁴ Αυτό εξηγείται κυρίως από την φύση της κοινωνικής πολιτικής η οποία αποσκοπεί στην δημιουργία ενός ελάχιστου μηχανισμού αποκατάστασης των προστατευόμενων δικαιωμάτων που παραμένει υπό την ευθύνη του Κράτους.¹⁶⁵

Επιπροσθέτως, αξίζει να επισημανθεί ότι στο χώρο της Ε.Ε παρά την κάποια σχετική πρόοδο στον τομέα προβολής της αρχής του κοινωνικού κράτους¹⁶⁶ το κοινωνικό έλλειμμα δεν έχει ακόμα καλυφθεί. Ο αντίκτυπος της οικονομικής ενοποίησης της Ευρωζώνης δεν υπήρξε πάντοτε θετικός για την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων, καθώς αρκετοί προστατευτικοί εθνικοί κοινωνικοί κανόνες, οι οποίοι δεν είχαν ενσωματωθεί σε όλα ή στα περισσότερα κράτη μέλη, θεωρήθηκαν μερικές φορές ασύμβατοι με το κοινοτικό δίκαιο¹⁶⁷

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και ο έλεγχος των εθνικών νομοθεσιών των κρατών μελών για την προστασία των κοινωνικών δικαιωμάτων ο οποίος διενεργείτο στο μέτρο της προστασίας των κοινοτικών δικαιωμάτων και της συνεισφοράς των κρατών μελών στο πλαίσιο της οικονομικής ενσωμάτωσης. Τοιουτοτρόπως, η Ελλάδα υποχρεώθηκε να μειώσει τις κοινωνικές παροχές προκειμένου να ενδυναμώσει τους οικονομικούς δείκτες της για να ενταχθεί στην Νομισματική Ένωση.

Είναι λοιπόν προφανές από τις ανωτέρω διαπιστώσεις ότι ο Χάρτης αποτελεί σημαντικό σημείο *αντικειμενικής αναφοράς* για την προστασία και προοδευτική εξέλιξη των κοινωνικών δικαιωμάτων. Είναι

400/1986 έκρινε ότι το άρθρο 21&3 του Συντάγματος δημιουργεί μια "άμεση ευθύνη του κράτους για την λήψη θετικών μέτρων προστασίας της υγείας των πολιτών στους οποίους δίδεται μάλιστα η δυνατότητα διεκδίκησης από το κράτος της πραγματοποίησης της ως άνω υποχρέωσης.

¹⁶⁴ Γενικά για το θέμα της συμμετοχής βλ. F.Delperee, *l'Administration et le citoyen in la participation directe du citoyen a la vie politique et administrative*, Travaux des XII Journees d'etudes juridiques J.Dabin, Bruylant, Bruxelles, 1986

¹⁶⁵ Katrougalos, *Constitution, Law and Rights in the welfare state and beyond*, 1997

¹⁶⁶ Είναι γεγονός ότι η Συνθήκη του Άμστερνταμ του 1997 επαναδιατυπώνοντας το άρθρο 117 της Συνθήκης έθεσε ως στόχους της Ένωσης την οικονομική κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη. Οι αναφορές στον Κοινωνικό Χάρτη και στον στόχο για πλήρη απασχόληση, που ήταν σχεδόν ανύπαρκτες στη Συνθήκη του Μάαστριχτ επανεμφανίστηκαν στην Συνθήκη αυτή.

¹⁶⁷ λ.χ η νομοθεσία που αφορά στο εργασιακό ωράριο βλ. λχ ΔΕΚ 145/88/23.11.1989, Torfaen Borough Council/B& Q PLC.

δε ιδιαίτερη η επιρροή του Χάρτη στην πρόσφατη συνταγματική αναθεώρηση του 2000 με την οποία "επικαιροποιήθηκε" ο κατάλογος των προστατευόμενων από το Σύνταγμα δικαιωμάτων.

Τόσο οι μετατροπές που σημειώθηκαν στο δικαίωμα της εργασίας (άρθρο 22&1) ,της προστασίας του περιβάλλοντος (άρθρο 24&1 και 2) και των ατόμων με αναπηρίες (άρθρο 21&4) αντανακλούν τον άμεσο αντίκτυπο του εν λόγω συμβατικού κειμένου στην ελληνική έννομη τάξη.

Εξάλλου δεν είναι τυχαίο γεγονός ότι η Ελλάδα κατά την υποβολή της πρώτης εκθέσεως της στην Επιτροπή των Η.Ε για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα παρουσίασε τα μέτρα που είχε λάβει στον τομέα της κοινωνικής πολιτικής υπό την επιρροή του Χάρτη¹⁶⁸

4 Το αυξημένο ενδιαφέρον του ακαδημαϊκής κοινότητας για τον Χάρτη

Η πρόοδος που έχει σημειωθεί τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο του μηχανισμού ελέγχου του Χάρτη έχει προσελκύσει το έντονο ενδιαφέρον της ακαδημαϊκής κοινότητας. Μεταξύ των πλέον ενθαρρυντικών μηνυμάτων είναι η Έκθεση της Εθνικής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του 2002¹⁶⁹ όπου μεταξύ άλλων γίνεται εκτενής αναφορά στο σύνολο των συλλογικών καταγγελιών εναντίον της Ελλάδος και γίνονται συστάσεις για την πιο ουσιαστική εφαρμογή του Χάρτη. Συγκεκριμένα, προτείνεται, μεταξύ άλλων, η αναγνώριση του δικαιώματος των εθνικών ΜΚΟ να απευθύνουν καταγγελίες στην Επιτροπή, με την κατάθεση της απαραίτητης δήλωσης που προβλέπει το άρθρο των συλλογικών αναφορών του Χάρτη

Εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αποτελεί κυβερνητικό όργανο συμβουλευτικού χαρακτήρα αποτελούμενο από εκπροσώπους της κοινωνικής και πολιτικής ζωής ήτοι φορείς των πολιτικών κομμάτων , συνδικαλιστικών οργανώσεων, υπαλλήλους διαφόρων υπουργείων, νομικούς και εκπροσώπους της ακαδημαϊκής κοινότητας που ασχολούνται με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επίσης σημαντική υπήρξε και η διοργάνωση εκ μέρους του Συμβουλίου της Ευρώπης και σε συνεργασία με το Δημοκρίτειο Παν/μιο ενός ευρωπαϊκού συνεδρίου για τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη που έλαβε χώρα στην Κομοτηνή (Απρίλιος 2003) .¹⁷⁰

---

¹⁶⁸ Ημερομηνία εκθέσεως , κατάργηση συστήματος ποσοτώσεων quotas για την ένταξη των γυναικών στις αστυνομικές σχολές, υιοθέτηση Εθνικού Σχεδίου Δράσεως για την κοινωνική ενσωμάτωση 2003-2005.

¹⁶⁹ Ετήσια Έκθεση ΕΕΑΔ 2002, www.nchr.gr

¹⁷⁰ Μεταξύ των παρεμβάσεων που έγιναν για τον Χάρτη ιδιαίτερα συγκρατούνται οι ομιλίες του καθηγητή και μέλους της Επιτροπής του Χάρτη κ. Αλιμπράντη « Les droits sociaux en tant que

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Είναι γεγονός ότι η τελευταία δεκαετία σηματοδότησε την απαρχή μιας νέας εποχής για τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη.

Εντούτοις, παρά τις συνεχείς μεταρρυθμιστικές προσπάθειες των τελευταίων ετών και την πρωτοφανή πρόοδο που έχει σημειωθεί τόσο σε θεσμικό όσο και σε λειτουργικό επίπεδο, τα προβλήματα μη συμμόρφωσης των συμβαλλομένων μερών είναι ακόμα αρκετά σοβαρά.

Το γεγονός και μόνο ότι αρκετά από τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν την διακριτική ευχέρεια επιλογής των διατάξεων του Χάρτη που θα είναι δεσμευτικά γι'αυτά αποτελεί ένα σοβαρό ανασχετικό παράγοντα για την αποτελεσματική εφαρμογή του εν λόγω συμβατικού κειμένου.

Επιπροσθέτως, μια εξίσου σημαντική παράμετρος μη αποτελεσματικής ανταπόκρισης των συμβαλλομένων μερών στις υποδείξεις του Χάρτη είναι η ανυπαρξία ενός αυστηρού εποπτικού μηχανισμού. Οι περιπτώσεις μη συμμορφώσεως των κρατών μερών, τόσο σε επίπεδο υποβολής των εθνικών εκθέσεων όσο και στο επίπεδο άσκησης συλλογικών καταγγελιών, παραμένουν αρκετές και πλειστάκις είναι αντιπροσωπευτικές της απαξίωσης που επιδεικνύουν τα κράτη μέλη έναντι του εν λόγω κειμένου.

Από την άλλη πλευρά δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις όπου τα κράτη προκειμένου να διασφαλίσουν τις απαραίτητες εκείνες προϋποθέσεις για την απρόσκοπτη άσκηση συγκεκριμένων κοινωνικών πολιτικών καλούνται να υιοθετήσουν αναπτυξιακές πολιτικές που συνεπάγονται ι) χρόνο αλλά και ιι) ύπαρξη σημαντικών οικονομικών πόρων. Και αυτό διότι οι νομοθετικές μεταρρυθμίσεις δεν λαμβάνουν χώρα από την μια στιγμή στην άλλη καθώς απαραίτητη συνήθως προϋπόθεση είναι η επίτευξη ενός κοινοβουλευτικού consensus το οποίο δεν είναι πάντοτε εφικτό. Επιπλέον, η διασφάλιση των προϋποθέσεων εκείνων που επιτρέπουν την απρόσκοπτη άσκηση συγκεκριμένων κοινωνικών και οικονομικών δικαιωμάτων συνεπάγεται την άσκηση αναπτυξιακών κοινωνικών πολιτικών και ασφαλώς την απορρόφηση ικανών πόρων. Η αναγκαία αυτή χρηματοδότηση πλειστάκις εμπίπτει σε αντικειμενικούς και πολιτικούς περιορισμούς.

Ειδικότερα, όσον αφορά την χώρα μας το επιχείρημα της έλλειψης επαρκών πόρων για την προώθηση κοινωνικών πολιτικών είναι αρκετά σύνηθες στα διεθνή φόρα,¹⁷¹ τα παραδείγματα μη προσαρμογής είναι αρκετά και οι λόγοι που προβάλλονται κάθε φορά ποικίλλουν.

---

veritables droits justiciables” καθώς και της κας Λαιου Δ/ντριας των Διεθνών Σχέσεων του Υπ.Απασχόλησης « L’impacte de la Charte sur la realite”.

¹⁷¹ Εξάλλου το ίδιο επιχείρημα έχει χρησιμοποιηθεί και επί τη ευκαιρία άλλων θεμάτων που αφορούσαν τα πολιτικά και αστικά δικαιώματα. Ιδιαίτερα επισημαίνεται το παράδειγμα της πολύκροτης υποθέσεως των ελληνικών διωλιστηρίων Stran-Ανδρεαάδης εναντίον της χώρας μας τον Δεκέμβριο του 1994 όπου η Ελλάδα χρησιμοποίησε, ανεπιτυχώς βέβαια, το επιχείρημα της

Ακολουθώς, ορισμένα άλλα προβλήματα δομικού χαρακτήρα και προκαταλήψεων της ελληνικής κοινωνίας εμφανίζονται κατά καιρούς, δημιουργώντας αρκετά προσκόμματα στην σωστή εφαρμογή του Χάρτη. Επί παραδείγματι το φαινόμενο της πολιτικής που είχε ασκηθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα έναντι των Αθιγγάνων δεν υπήρξε άμοιρο οξείας κριτικής που δέχθηκε η χώρα μας τα τελευταία χρόνια εκ μέρους των οργάνων του Χάρτη¹⁷². Επίσης η μεταναστευτική πολιτική των τελευταίων ετών και η μη συμμόρφωση της Ελλάδος με τις υποδείξεις του άρθρου 19 του Χάρτη (δικαιώματα μεταναστών για κοινωνικές παροχές) . Ειδικότερα κριτική είχε ασκηθεί εναντίον της χώρας μας για την μη παροχή διευκολύνσεων στο θέμα της οικογενειακής επανασύνδεσης της οικογένειας του μετανάστη εργαζόμενου σύμφωνα με τα όσα αναφέρονται στο άρθρο 19 & 6 και 8¹⁷³ που σχετίζονται με τις δομές της ελληνικής κοινωνίας και τις προκαταλήψεις έναντι ορισμένων κοινωνικών στρωμάτων έχουν δημιουργήσει που έχουν ανακύψει κατά καιρούς ως προς την συμμόρφωση της χώρας μας με τον Χάρτη είναι και ζητήματα .

Επίσης, οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει η χώρα μας ως προς την συμμόρφωσή της με τις διατάξεις του Χάρτη δημιουργούν ένα επιπλέον εμπόδιο για την επικύρωση του Αναθεωρημένου Χάρτη.

Ειδικότερα οι δυσκολίες αυτές είναι κυρίως νομικής φύσεως και αφορούν την συμβατότητα των νέων άρθρων του Αναθεωρημένου Χάρτη με την εθνική νομοθεσία.¹⁷⁴ Εν προκειμένω το Υπουργείο Απασχόλησης, ως καθ' ύλην αρμόδιος φορέας, έχει αναλάβει την σύνταξη μιας συγκριτικής μελέτης με απώτερο στόχο την προοπτική επικύρωσης ή μη του Αναθεωρημένου Χάρτη.¹⁷⁵

οικονομικής δυσχέρειας προκειμένου να δικαιολογηθεί για την μη συμμόρφωσή της με την απόφαση του ΕΔΑΔ για την καταβολή δικαίας αποζημίωσης στους δικαιούχους.

¹⁷² Βλ. Επιστολή International Helsinki Federation for H.R , ανακοίνωση Ελληνικού Παρατηρητηρίου για την κατάσταση των Αθιγγάνων στην Ελλάδα (Μάρτιος 2007) , δημοσίευμα Ελευθεροτυπίας 7/12/2006 με τίτλο « Μαύρο βραβείο στην Ελλάδα για τις εξώσεις των Αθιγγάνων»

¹⁷³ Στον ενδέκατο κύκλο ελέγχου η Επιτροπή άσκησε κριτική στην Ελλάδα για την γενική απαγόρευση του μέρους 4.1 του Νόμου 4310/29 που αφορά την κατάσταση , είσοδο και διαμονή των αλλοδαπών, την πρόσβαση στην Ελλάδα μελών των οικογενειών των μεταναστών που πάσχουν από νοητικές ασθένειες ή μεταδοτικές νόσους. Εξάλλου το διάστημα της διετούς παραμονής των μεταναστών προκειμένου να λάβει χώρα η επανασύνδεση κρίθηκε υπερβολικό ενώ οι διασφαλίσεις σε περίπτωση απέλασης δεν θεωρήθηκαν ικανοποιητικές.

¹⁷⁴ Βλ.Α.Διακουμάκου « Οι δυσκολίες που δημιουργούνται από την επικύρωση του Αναθεωρημένου Χάρτη από την Ελλάδα στο « Για μια διεύρυνση των κοινωνικών δικαιωμάτων , ένα μοντέλο : Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, Ν.Αλιμπράντης ,Παπαζήση, 2005τα

¹⁷⁵ Επί τη ευκαιρία της 40^{ης} επετείου από την γένεση του Χάρτη το ΣτΕ κάλεσε τα κράτη μέλη που δεν έχουν ακόμα επικυρώσει το κείμενο του Αναθεωρημένου Χάρτη να πράξουν τούτο το συντομότερο δυνατόν. Η χώρα μας ανέλαβε λοιπόν από το 2002 την πρωτοβουλία εξέτασης όλων των παραμέτρων προκειμένου εν συνεχεία να προβεί στην λήψη οριστικής απόφασης περί της επικύρωσεως του εν λόγω κειμένου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Χρυσόγονος , Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα , 2002, εκδ.Σάκκουλας
- Ν.Αλιμπράντης, Για μια διεύρυνση των κοινωνικών δικαιωμάτων , Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, Αθήνα, Παπαζήση ,2005
- Ε.Ρούκουνας, Διεθνής προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1995 , Αθήνα, εκδ.Εστίας
- Λ.Σάμουελ, Η Προστασία των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων στην νομολογία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη , Εκδ.Παπαζήση,2001
- Δ.Βενιέρης, Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, Η κοινωνική πολιτική του Συμβουλίου της Ευρώπης, εκδ.Ελληνικά Γράμματα,2002
- Γ.Αμίτσης, Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, Το θεσμικό πλαίσιο, Εκδ.Παπαζήση,1999
- Γ.Κατρούγκαλος, Τα κοινωνικά δικαιώματα, εκδ.Σάκκουλα,2006
- Κουκιάδης, Παραδόσεις Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Νομοθεσίας, εκδ.Σάκκουλας, 1981
- Σ.Περράκης , Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης/Κοινοτικός Κοινωνικός Χάρτης, 1990 Εκδ.Σάκκουλας
- Σ.Περράκης, Ευρωπαϊκή Χάρτα Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων , εκδ.Σάκκουλα 1990
- Ν.Μούσσης, Η κοινωνική πολιτική της Ε.Ε , εκδ. Παπαζήση ,2002
- Ματσαγγάνης, Προοπτική του κοινωνικού κράτους στην Ν.Ευρώπη, Ελληνικά Γράμματα 1999
- Κρεμαλής, Δίκαιο Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Α.Σάκκουλας Αθήνα 1985
- Σακελλαρόπουλος , Αναζητώντας το νέο κοινωνικό κράτος, Η μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους, Κρητική, Αθήνα, 1999
- Α.Γιόκαρης, Η πρακτική των δικαιοδοτικών οργάνων κατά την εφαρμογή του διεθνούς δικαίου , Σάκκουλας, Αθήνα 2001

Στράγγας –Ηλιόπουλος, Η προστασία των θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των κρατών μελών της Ε.Ε.. Μελέτη συγκριτικού δικαίου, Σάκκουλας, Αθήνα, Bruylant Bruxelles, 2000

Σ.Ρήσος, Τα πολιτικά και κοινωνικά δικαιώματα στην ελληνική συνταγματική τάξη του 1975, 1992

Ι.Κουκιάδης, Η Κοινωνική Ευρώπη στην αναζήτηση ενός νέου κοινωνικού κεκτημένου , Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής 2000

Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο- Σάκκουλας- Αθήνα, 1981

Βεγλερής, Τα δικαιώματα του ανθρώπου και οι περιορισμοί τους, Αθήνα-Κομοτηνή, 1982

Μανιτάκης, Κράτος δικαίου και έλεγχος της συνταγματικότητας, Θεσ/νίκη 1984

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

J.F.Flauss, Droits sociaux et droit europeen, bilan et prospective de la protection normative, Bruxelles, ed. Bruylant, 2002

C.Grewe et Benoi-Rohmer, les Droits sociaux ou la demolition de quelques poncifs, Strasbourg , Presses Universitaires de Strasbourg, 2003

E.Aubin , L’essentiel du Droit des politiques sociales, Paris, Ed. Gualino, coll “Les Carres” , 2005

Droit de l’Homme en Droit International. 2eme ed., Conseil de l’Europe

Klaus Lorcher, La Charte sociale du XXIeme siecle, Strasbourg, ed du CoE, 1997

C. Dubois-Hambi, Le bilan de la relance du mecanisme de controle , le regard interieur in F.Benoit-Rohmer, le mecanisme de controle de l’application de la Charte sociale europeenne, Actes de la journee d’etude de Strasbourg le 10 Novembre 2000, numero special de l’Europe des Libertes, 2001

F.Vandamme, La revision de la Charte europeenne, Revue International du Travail. Vol 133, N 5-6 ,BIT, Geneve , 1994

P.Pucci de Benisichi, Les reformes de la Charte depuis 1989 – la reforme du mecanisme de controle et des droits garantis in la Charte sociale du XXIeme siecle, Str. Ed CoE 1997

N.Prouvez , “La Charte sociale europeenne : un instrument pour la protection des droits de l’homme au 21eme siecle “ in la Revue de la Commission internationale des jurists, No 58-59, 1997

R.Brillat “ L’activite pre-conventionnelle et para-conventionnelle du CoE dans le domaine des droits sociaux “ in J.F Flauss, Droits sociaux et droit europeen, Bruxelles ed Bruylant 2002

F.Benoit-Rohmer, H.Klebes, Le droit du Conseil de l’Europe , Strasbourg ed.CoE, 2005

Pierre-Henri Imbert : Droit des pauvres, pauvres droits” Reflexions sur les droits economiques sociaux et culturels, ed speciale de la Revue de la Commission International des Juristes, n.55 1995

Suzanne Grevisse, “La Charte sociale :rapport introductive” in J.F. Akanji-Kombe et S.Leclerc, La Charte sociale europeenne, Bruxelles, ed Bruylant 2001

Katrougalos, The South European Welfare Model, The Greek Welfare State, in search of an identity, Journal of European Social Policy , 6-1, 1996

Katrougalos, Constitution, Law and Rights in the welfare state and beyond, 1997

D.Harris, The European Social Charter, Transnational Publ., Ardsley, N.Y

D.Gomien, D.Harris et L.Zwaak , Convention Europeenne des Droits de l’Homme et Charte Sociale Europeenne, droit et pratique, ed. CoE, 1997

Akandji-Kombe et Leclerc: La Charte Sociale Europeenne, Bruxelles, ed.Bruylant, 2001

Akandji-Kombe: Actualite de la Charte Social Europeenne-chronique des decisions du Comite europeen des droits sociaux sur les reclamations collectives, Revue trimestrielle des Droits de l’Homme, n 53 janvier 2003

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

Activites du Conseil de l’Europe, 2003 rapport, Strasbourg, ed du CoE, 2004

Application de la Charte sociale europeenne, apercu par pays-2002, ed Strasbourg CoE, 2002

Comite europeen des Droits sociaux, Reglement, ed du CoE

Digest du Jurisprudence du Comite europeen des Droits Sociaux , Charte Sociale Europeenne, etabli par le Secretariat, nov.2004

**Signatures and ratifications of the European Social Charter,
its Protocols and the European Social Charter (revised)**

Situation at 11 May 2007

Member states	European Social Charter 1961 ETS 035		Additional Protocol 1988 ETS 128		Amending Protocol 1991 ETS 142		Collective Complaints Protocol 1995 ETS 158		Revised European Social Charter 1996 ETS 163	
	Signature	Ratification	Signature	Ratification	Signature	Ratification	Signature	Ratification	Signature Ratification	
									Signature	Ratification
	Signature	Ratification	Signature	Ratification	Signature	Ratification	Signature	Ratification	Signature	Ratification
Albania	(2)	(2)	(3)	(3)	(2)	(2)	(2)	—	21/9/98	14/11/02
Andorra	(2)	(2)	(3)	(3)	(2)	(2)	(2)	—	4/11/00	12/11/04
Armenia	(2)	(2)	(3)	(3)	(2)	(2)	(2)	—	18/10/01	21/1/04
Austria	22/7/63	29/10/69	4/12/90	—	7/5/92	13/7/95	7/5/99	—	7/5/99	—
Azerbaijan	(2)	(2)	(3)	(3)	(2)	(2)	(2)	—	18/10/01	2/9/04
Belgium	18/10/61	16/10/90	20/5/92	23/6/03	22/10/91	21/9/00	14/5/96	23/6/03	3/5/96	2/3/04
Bosnia and Herzegovina	(1)	—	(1)	—	(1)	—	(1)	—	11/5/04	—
Bulgaria	(2)	(2)	(3)	(3)	(2)	(2)	(4)	(4)	21/9/98	7/6/00
Croatia	8/3/99	26/2/03	8/3/99	26/2/03	8/3/99	26/2/03	8/3/99	26/2/03	—	—
Cyprus	22/5/67	7/3/68	5/5/88	(3)	21/10/91	1/6/93	9/11/95	6/8/96	3/5/96	27/9/00
Czech Republic	27/5/92*	3/11/99	27/5/92*	17/11/99	27/5/92*	17/11/99	26/2/02	—	4/11/00	—
Denmark	18/10/61	3/3/65	27/8/96	27/8/96	—	***	9/11/95	—	3/5/96	—
Estonia	(2)	(2)	(3)	(3)	(2)	(2)	(2)	—	4/5/98	11/9/00
Finland	9/2/90	29/4/91	9/2/90	29/4/91	16/3/92	18/8/94	9/11/95	17/7/98	3/5/96	21/6/02
France	18/10/61	9/3/73	22/6/89	(3)	21/10/91	24/5/95	9/11/95	7/5/99	3/5/96	7/5/99
Georgia	(2)	(2)	(3)	(3)	(2)	(2)	(2)	—	30/6/00	22/8/05
Germany	18/10/61	27/1/65	5/5/88	—	—	***	—	—	—	—
Greece	18/10/61	6/6/84	5/5/88	18/6/98	29/11/91	12/9/96	18/6/98	18/6/98	3/5/96	—
Hungary	13/12/91	8/7/99	7/10/04	1/6/05	13/12/91	4/2/04	7/10/04	—	7/10/04	—
Iceland	15/1/76	15/1/76	5/5/88	—	12/12/01	21/2/02	—	—	4/11/98	—
Ireland	18/10/61	7/10/64	(3)	(3)	14/5/97	14/5/97	4/11/00	4/11/00	4/11/00	4/11/00
Italy	18/10/61	22/10/65	5/5/88	26/5/94	21/10/91	27/1/95	9/11/95	3/11/97	3/5/96	5/7/99
Latvia	29/5/97	31/1/02	29/5/97	—	29/5/97	9/12/03	—	—	—	—
Liechtenstein	9/10/91	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lithuania	(2)	(2)	(3)	(3)	(2)	(2)	(2)	—	8/9/97	29/6/01
Luxembourg	18/10/61	10/10/91	5/5/88	—	21/10/91	***	—	—	11/2/98	—
Malta	26/5/88	4/10/88	(3)	(3)	21/10/91	16/2/94	(2)	—	27/7/05	27/7/05
Moldova	(2)	(2)	(3)	(3)	(2)	(2)	(2)	—	3/11/98	8/11/01
Monaco	(1)	—	(1)	—	(1)	—	(1)	—	5/10/04	—
Montenegro	(1)	—	(1)	—	(1)	—	(1)	—	22/3/05**	—
Netherlands	18/10/61	22/4/80	14/6/90	5/8/92	21/10/91	1/6/93	23/1/04	3/5/06	23/1/04	3/5/06
Norway	18/10/61	26/10/62	10/12/93	10/12/93	21/10/91	21/10/91	20/3/97	20/3/97	7/5/01	7/5/01
Poland	26/11/91	25/6/97	(1)	—	18/4/97	25/6/97	(1)	—	25/10/05	—
Portugal	1/6/82	30/9/91	(3)	(3)	24/2/92	8/3/93	9/11/95	20/3/98	3/5/96	30/5/02
Romania	4/10/94	(2)	(3)	(3)	(2)	(2)	(2)	—	14/5/97	7/5/99
Russia	(1)	—	(1)	—	(1)	—	(1)	—	14/9/00	—
San Marino	(1)	—	(1)	—	(1)	—	(1)	—	18/10/01	—
Serbia	(1)	—	(1)	—	(1)	—	(1)	—	22/3/05**	—
Slovak Republic	27/5/92*	22/6/98	27/5/92*	22/6/98	27/5/92*	22/6/98	18/11/99	—	18/11/99	—
Slovenia	11/10/97	(2)	11/10/97	(3)	11/10/97	(2)	11/10/97	(4)	11/10/97	7/5/99
Spain	27/4/78	6/5/80	5/5/88	24/1/00	21/10/91	24/1/00	—	—	23/10/00	—
Sweden	18/10/61	17/12/62	5/5/88	5/5/89	21/10/91	18/3/92	9/11/95	29/5/98	3/5/96	29/5/98
Switzerland	6/5/76	—	—	—	—	—	—	—	—	—
“the former Yugoslav Republic of Macedonia”	5/5/98	31/3/05	5/5/98	—	5/5/98	31/3/05	—	—	—	—
Turkey	18/10/61	24/11/89	5/5/98	—	6/10/04	***	—	—	6/10/04	—
Ukraine	2/5/96	(2)	(3)	(3)	(2)	(2)	(2)	—	7/5/99	21/12/06
United Kingdom	18/10/61	11/7/62	—	—	21/10/91	***	—	—	7/11/97	—

* Date of signature by the Czech and Slovak Federal Republic.

** Date of signature by the State Union of Serbia and Montenegro.

*** State whose ratification is necessary for the entry into force of the protocol.

(1) State having signed the European Social Charter (revised).

(2) State having ratified the European Social Charter (revised).

(3) State having accepted the rights (or certain of the rights) guaranteed by the Protocol by ratifying the European Social Charter (revised).

(4) State having accepted the collective complaints procedure by a declaration made in application of Article D para. 2 of Part IV of the European Social Charter (revised).